MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

JURGITA BŽOZOVSKA

ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS PERSPEKTYVOS - DIALOGO SU VISUOMENE STIPRINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof. dr. Vainius Smalskys
Konsultantas
Doc. dr. Gintarė Žemaitaitienė

VILNIUS
2016

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS PERSPEKTYVOS - DIALOGO SU VISUOMENE STIPRINIMAS

Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N71001

Vadovas
_____Prof. dr. Vainius Smalskys
2016-
Konsultantas
_____Doc. dr. Gintarė Žemaitaitienė
2016-

Recenzentas
_____
2016-

Atliko
_____ Stud. J. Bžozovska
2016-

VILNIUS
2016

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS 4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 5
PRIEDŲ SĄRAŠAS 7
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 9
ĮVADAS 10
1. E. DEMOKRATIJOS SĄSAJOS SU E. VALDŽIA 13
1.1. E. valdžios samprata ir esmė 13
1.2. E. demokratijos samprata 19
1.3. E. demokratija kaip e. valdžios dalis 23
2. VISUOMENĖS DALYVAVIMO PERSPEKTYVOS E. DEMOKRATIJOS ĮGYVENDINIMUI 26
2.1. E. demokratijos proceso analizė 26
2.2. E. demokratijos priemonių įvairovė 28
2.3. Visuomenės dalyvavimo svarba sprendimų priėmimo procese 30
2.4. Visuomenės dalyvavimo teisinio reglamentavimo aspektai 33
3. E. DEMOKRATIJOS ĮGYVENDINIMO PERSPEKTYVŲ STIPRINANT LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS DIALOGĄ SU VISUOMENE VERTINIMAS 38
3.1. Tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ metodologija 38
3.2. Empirinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ rezultatų analizė 47
3.2.1. Kiekybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ duomenų rezultatai 47
3.2.2. Kokybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ duomenų rezultatai 65
IŠVADOS 75
REKOMENDACIJOS 78
LITERATŪROS SĄRAŠAS 80
SANTRAUKA 90
SUMMARY 91
ANOTACIJA 92
ANOTATION 93
PRIEDAI 94

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. E. valdžios sampratų palyginimas 14
2 lentelė. E. demokratijos sampratos..... 20
3 lentelė. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai 65
4 lentelė. Visuomenės dalyvavimo sprendimo priėmime nauda visuomenei content analizės rezultatai 67
5 lentelė. Visuomenės dalyvavimo sprendimo priėmime nauda valdžiai content analizės rezultatai.... 68
6 Lentelė. E. demokratijos apibūdinimai..... 70
7 lentelė. E. demokratijos įgyvendinimo silpnųjų ir stipriųjų pusių content analizės rezultatai..... 71

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. E. valdžios modeliai 18
2 pav. Informavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių 26
3 pav. Konsultavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių 27
4 pav. Aktyvaus dalyvavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių 28
5 pav. Empirinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ eigos planas 39
6 pav. Mišrių metodų taikymo planas 40
7 pav. Anketos „E.demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ struktūra 43
8 pav. Ekspertų apklausos „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ loginė schema 45
9 pav. Kokybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ ekspertų klausimyno struktūra 46
10 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lytį, proc. 48
11 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes proc. 48
12pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą proc. 49
13 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal socialinę padėtį proc. 49
14 pav. Patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai 50
15pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn. 51
16 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios institucijas internetu .. 51
17 pav. Nesikreipimo į valdžios institucijas priežasčių vertinimai 52
18 pav. Veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios institucijas, svarbos vertinimai 53
19 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lankymosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose dažnumą 54
20 pav. Lankymosi valdžios interneto puslapiuose priežastys 54
21 pav. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai 55
22 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal visuomenės aktyvumo siekiant pateikti savo pasiūlymus 56
23 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas, ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese 56
24 pav. Kiekybinio tyrimo dalyviams žinomiausios visuomenės dalyvavimo formos 57
25 pav. Visuomenės dalyvavimo formos, kuriomis yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus 58
26 pav. Piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo piliečiams vertinimai 59

27 pav. Piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo valdžiai vertinimai 60
28 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal susipažinimą su e. demokratijos sąvoka 60
29 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, dėl visuomenės švietimo e. demokratijos klausimais 61
30 pav. Svarbiausių e. demokratijos instrumentų vertinimai 62
31 pav. E. demokratijos instrumentų įgyvendinimo naudos vertinimai 63
322 pav. Priežastys, kurios lemtų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis 63
33 pav. Nuomonių pasiskirstymas, ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė e. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra ... 64
34 pav. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai 67
35 pav. Ekspertų ir visuomenės nuomonių pasiskirstymas 70

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 Priedas. Anketa „E. demokratijos perspektyvos - dialogo su visuomene stiprinimas“ 93
2 Priedas. Ekspertų pusiau struktūrizuoto interviu klausimynas 98
3 Priedas. Ekspertų charakteristikos 100
4 Priedas. *1 lentelė.* Tyrimo dalyvių socialinės–demografinės charakteristikos 101
2 lentelė. Patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų 102
3 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn. 103
4 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios institucijas internetu 104
5 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių nesikreipimo į valdžios institucijas priežasčių vertinimai 105
6 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios institucijas, svarbos vertinimai 106
7 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lankymosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose dažnumą 107
8 lentelė. Lankymosi valdžios interneto puslapiuose priežastys tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų 108
9 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių valstybės institucijų sprendimų priėmimo vertinimai 109
10 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal visuomenės aktyvumo siekiant pateikti savo pasiūlymus valdžios institucijoms, vertinimą 110
11 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese 111
12 lentelė. Žinomos visuomenės dalyvavimo formos tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų 112
13 lentelė. Visuomenės dalyvavimo formos, kuriomis yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų 113
14 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo piliečiams vertinimai 114
15 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo valdžiai vertinimai 115

16 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal susipažinimą su elektroninės demokratijos sąvoka 116
17 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar vykdomas pakankamas visuomenės švietimas e. demokratijos klausimais 117
18 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių svarbiausių e. demokratijos instrumentų vertinimai 118
19 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių e. demokratijos instrumentų įgyvendinimo naudos vertinimai 119
20 lentelė. Priežastys, kurios lemtų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų 120
21 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė e. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra 121
5 priedas. *1 pav.* LR Energetikos ministerijos titulinis puslapis 122
2 av. LR Finansų ministerijos titulinis puslapis 122
3 pav. LR Kultūros ministerijos titulinis puslapis 123
4 pav. LR Susisiekimo ministerijos titulinis puslapis 123
5 pav. LR Sveikatos apsaugos ministerijos titulinis puslapis 124
6 pav. LR Ūkio ministerijos titulinis puslapis 124
7 pav. LR Vidaus reikalų ministerijos titulinis puslapis 125
8 pav. LR Žemės ūkio ministerijos titulinis puslapis 125

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

IRT – informacinės ryšių technologijos.

IT – informacinės technologijos.

LR – Lietuvos Respublika.

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

LRVK - Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija.

EBPO - Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. OECD).

ĮVADAS

Moderni visuomenė yra neatsiejama nuo šiuolaikinių informacinių technologijų, kurių plėtra įtakoja visuomenės ir valdžios institucijų santykius, o internetas tapo universalia bendravimo priemonė. Daugelio šalių vyriausybės suprato, kad būtent internetas gali pagreitinti, pagerinti o tuo pačiu ir sutvirtinti dialogą tarp valdžios įstaigų ir visuomenės. Tokiu būdu atsiranda galimybė operatyviai bendrauti valdžios institucijoms tarpusavyje ir su visuomene. Ši neišvengiama sąveika tarp visuomenės, valdžios institucijų ir technologijų srityje yra žinoma kaip elektroninė demokratija (toliau - e. demokratija). Visuomenės ir valdžios dialogas pagerina valdžios institucijų veiklos skaidrumą, tokiu būdu sukuriant sąlygas geram valdymui, padeda spręsti problemas ir tuo pačiu padeda užtikrinti, kad į piliečių nuomonę būtų atsižvelgta priimant politinius sprendimus, padeda nustatyti visuomenės poreikius ir prioritetus, leidžia valstybės tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie dirba atsakingai, ugdo abipusį pasitikėjimą.

Temos aktualumas. Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje pabrėžiama, kad kiekvienos valstybės piliečiai nori aukšto aptarnavimo lygio ne tik iš verslo sektoriaus, bet ir iš valstybės valdžios institucijų. Dėl vis didėjančio piliečių nepasitikėjimo valdžios institucijomis, abejonių jų veiklos efektyvumu ir priimamų sprendimų nauda, bei siekiu modernizuoti viešojo administravimo sektorių, paskatino valdžios institucijas ieškoti būdų, kaip priartinti prie savęs visuomenę ir sustiprinti dialogą su ja. Informacinės technologijos viešajam sektoriuj yra svarbios ne tik kaip techninio ryšio priemonės, bet ir kaip priemonė, kuri skatina demokratinius pokyčius, įtraukia gyventojus į viešojo administravimo procesus, didina viešųjų institucijų skaidrumą ir panašiai. Naudojimasis informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis, turėjo didelės įtakos perėjimui nuo valdžios prie elektroninės valdžios (toliau - e. valdžia), o viešojo sektoriaus modernizavimas panaudojant naujausias informacines ir telekomunikacines technologijas neišvengiamai atvedė prie e. demokratijos formavimosi. Šiandien ne tik mokslininkams, valdžios institucijoms, bet ir pačiai visuomenei aktualus klausimas, kokius naujus valdžios - piliečių komunikacijos modelius naudojantis IRT reikia pasitelkti, siekiant įtraukti piliečius į politikos sprendimų priėmimą, stiprinant visuomenės pasitikėjimą vadžia.

Temos ištirtumas. E. demokratiją teoriniu lygmeniu užsienyje nagrinėjo S.L. Clift (2004), Roy, J. (2006), Chadwick (2007), F. Shirasi (2009), A. Bruns (2012), G. Liden (2013), Kukovič, S., M. Brezovšek (2015). Lietuvoje išsamių tyrimų bei informacijos apie e. demokratijos praktiką yra nedaug. Lietuvos autorių yra kur kas daugiau darbų parašyta e. valdžios tema, iš kurių būtų gali išskirti T. Limbos (2007) straipsnį „Elektroninės valdžios diegimas ir perspektyvos Lietuvoje: visuomenės ir valdžios institucijų sąveika“, Kolektyvinę monografiją (2009) „Lietuvos e. Valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas“. Taip pat vertingą indėlį savo mokslo darbais įnešė ir tokie mokslininkai kaip A.

Augustinaitis (2002), M. Kiškis ir A. Kraujelytė (2005), E. Butkevičienė, D. Rutkauskienė (2008), kurių darbai yra koncentruoti į E. valdžią, jos plėtros politiką ir vykdomų projektų analizę. E. valdžios ir e. demokratijos idėjomis, koncepcijomis, plėtros gairėmis domėjosi I. Žilionienė (2004), Ginevičius R., Paliulis N. K., Chlivickas J., Merkevičius J. (2006), V. Domarkas, V. Lukoševičienė (2006), T. Limba (2007), R. Petrauskas, E. Malinauskienė (2007), N. K. Paliulis, N. Jurkėnaitė (2007). Dapkus R. kartu su Kmieliauskaitė R. (2011) analizavo e. demokratijos plėtros perspektyvas kaimiškuosiuose regionuose, Šimkevičienė L. (2011) analizavo e. demokratijos įgyvendinimą ir plėtros tendencijas Tauragės regione, Kairytė S. (2013) tyrinėjo Pasvalio rajono savivaldybės atvejį, Karaliūnienė A. (2014) pateikė e. demokratijos priemonių diegimą Panevėžio miesto savivaldybėje.

Darbo naujumas. Pastaruosius penkerius metus Lietuvoje susidomėjimas e. demokratijos įgyvendinimu įgauna vis didesnį pagreitį, tačiau pagrindiniai empiriniai tyrimai akcentuoti į e. demokratijos plėtros perspektyvas savivaldos lygmeniu. Šis tyrimas pasižymi naujumu, analizuojant e. demokratijos perspektyvas – dialogo su visuomene stiprinimo atžvilgiu.

Tyrimo objektas – e. demokratija.

Tyrimo problema: kaip sustiprinti e. demokratijos perspektyvų - dialogo su visuomene stiprinimo galimybes ir paskatinti Lietuvos gyventojų bei užsienyje gyvenančių LR piliečių geresnį informuotumą, o LRV suteikti galimybę atsižvelgti į aktualius visuomenės pasiūlymus bei nuomonę?

Tyrimo tikslas – ištirti e. demokratijos perspektyvas - dialogo su visuomene stiprinimo galimybes.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslui pasiekti iškelti šie tyrimo ***uždaviniai*:**

1. Atskleisti e. demokratijos apibrėžimo įvairovę ir nustatyti sąsajas tarp e. demokratijos ir e. valdžios.
2. Išanalizuoti teisės aktuose išreikštas visuomenės dalyvavimo perspektyvas e. demokratijos įgyvendinimui.
3. Atlikus empirinį tyrimą nustatyti e. demokratijos įgyvendinimo perspektyvas stiprinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – LR Vyriausybė) dialogą su visuomene.

Hipotezė – e. demokratijos proceso įgyvendinimo perspektyvos sudaro galimybes visuomenei efektyviau dalyvauti pilietiniame ir politiniame gyvenime.

Sprendžiant darbe numatytą tikslą bei įgyvendinant išsikeltus uždavinius buvo pasirinkta ***mišri metodologija***.:

Duomenų rinkimui taikomi teoriniai dokumentų analizės, lyginamasis ir empiriniai metodai. Dokumentų analizės metodas naudotas analizuojant Lietuvos ir ES teisės aktus, strategines iniciatyvas, reglamentuojančius e. demokratijos ir visuomenės dalyvavimą. Siekiant atskleisti e. demokratijos ir e. valdžios sąsajas taikomas lyginamasis metodas. Empiriniai metodai – tai anketinė apklausa ir pusiau struktūruotas ekspertų interviu. Abu šie tyrimai atlikti *atskirai*, tačiau jų metu surinkti duomenys analizuoti kartu.

Duomenų analizei taikomi aprašomasis ir analitinis tyrimo metodai, kurie naudojami analizuojant teorinę Lietuvos ir užsienio mokslinę literatūrą, siekiant išanalizuoti e. valdžios ir e. demokratijos koncepcijų sąsajas, įvertinti visuomenės dalyvavimo įtaką e. demokratijos įgyvendinimui. Kiekybinio tyrimo rezultatai apdoroti naudota kompiuterinė programa MS Excel 2010 ir statistinis paketas socialiniams mokslams SPSS (angl. Statistical Package for Social Science) 17.0 versijos programinį paketą. Kokybinio tyrimo duomenys analizuoti atliekant kokybinę „content" analizę: atrinktų duomenų klasifikavimas, ieškoma tarpusavio ryšių, atsakymų panašumų bei skirtumų.

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys, kuriose siekiama įgyvendinti iškeltus darbo uždavinius.

Pirmoje darbo dalyje analizuojamos „elektroninės valdžios" ir „elektroninės demokratijos" koncepcijos, išskiriamos tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių nuomonės, aptariami šių abiejų koncepcijų skirtumai.

Antroje dalyje nagrinėjama visuomenės dalyvavimo įtaka e. demokratijos įgyvendinimui, analizuojami e. demokratijos procesai bei e. demokratijos įgyvendinimo trukdžiai.

Trečia dalis skirta tyrimo pristatymui – pagrindžiami kiekybinis ir kokybinis tyrimai, pateikiami tyrimo metu gauti rezultatai bei tyrimo metu gautų duomenų apibendrinimas. Remiantis teorinės analizės ir tyrimų duomenų interpretacijos rezultatais, pateikiamos išvados ir rekomendacijos. Magistro baigiamojo darbo pabaigoje aprašyta naudota literatūra, pateiktos santraukos lietuvių ir užsienio kalbomis, priedai. Literatūros sąrašas išdėstytas abėcėlės tvarka. Pirmiausia pateikiamos knygos, straipsniai, ir kita darbe naudota literatūra lietuvių kalba. Literatūros sąrašo pabaigoje pateikiami darbe naudoti LR teisės aktai ir užsienio šalių autorių literatūra. Darbe naudoti internetiniai straipsniai pateikiami kitų šaltinių sąraše.

Darbą apimtis: 92 puslapiai (be priedų), pateikta 7 lentelės, 35 paveikslai, 5 priedai, panaudoti 114 literatūros šaltiniai.

1. E. DEMOKRATIJOS SĄSAJOS SU E. VALDŽIA

Valdžios institucijos pasauliniu mastu susiduria su transformacijos iššūkiu, poreikiu atnaujinti valdžios sistemas naudojantis IRT, kurios leidžia patogiai ir greitai gauti bei perduoti informaciją, piliečiams plačiau sužinoti apie jų gyvenimą įtakojančius valdžios sprendimus ir dalyvauti juos rengiant. To pasekoje atsirado įvairūs terminai apibūdinti santykius tarp piliečių ir valdžios: e. valdžia, e. demokratija. Daugeliu atvejų šios sąvokos yra naudojamos kaip žodžiai, nurodantys kelią į teigiamą IRT poveikį valdžios ir piliečių santykiams.

Siekiant atskleisti e. valdžios ir e. demokratijos sąsajas, šioje dalyje apžvelgiami ir analizuojami e. valdžios sąvokų apibrėžimai, pateikiami e. valdžios bendravimo modeliai, kurie taikomi viešajame sektoriuje, nagrinėjama e. demokratijos samprata.

1.1. E. valdžios samprata ir esmė

Elektroninio pašto ir internetinių svetainių atsiradimas sudarė galimybes sparčiau dalintis informacija, priimti reikiamus sprendimus visose gyvenimo srityse, o e. valdžios atsiradimas – vienas iš svarbiausių viešojo administravimo XX a. dešimtojo dešimtmečio įvykių. Kaip teigia D. Brown (2005, 244), e. valdžia, kaip reiškinys vystėsi nuo 1980 m. ir yra tobulinama iki šiol.

Pačią e. valdžios idėja suformuota JAV viceprezidento Al Glore. Jis savo vizijoje susieja piliečius įvairioms valdžios agentūroms, tam kad gautų bet kokios rūšies valdžios paslaugas automatizuotu ir automatiniu būdu, be to, pats vyriausybės darbo užbaigimas, priklauso nuo informavimo ir komunikacijos ryšio tinklų, siekiant sumažinti išlaidas, pagerinti veiklos rezultatus, paspartinti tiekimą bei įgyvendinti veiksmingumą (Almarabeh ir AbuAli 2010, 29).

E. valdžios terminas yra verčiamas iš angliško žodžio “government” arba “governance“, kurių kilmė iš graikiško žodžio “kubernan”, turinčio reikšmę - “vesti, valdyti laivą”. Lotyniškasis šio graikiško žodžio atitikmuo - “gubernare”, reiškia “vadovauti, valdyti”; o ”government” moderniaisiais laikais įgavo “vadovaujančios ir kontroliuojančios galios”.

Užsienio šalių literatūroje galima rasti kelias šios sąvokos interpretacijas: „government online“ („įtinklinta vyriausybė“), „elektronic government“ („elektroninė vyriausybė“), o JAV kartais „digital government“ („įskaitmeninta vyriausybė“).

Lietuvoje e. valdžios terminas įteisintas LR Elektroninės valdžios koncepcijoje (2002), kur e. valdžios kūrimo tikslas – „didinti Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudoti tam informacinių technologijų teikiamas galimybes“.

Nors jau nuo 2000 m. pradėjus gausėti teorinių bei praktinių e. valdžios taikymo tyrimų, tačiau iki šių dienų nėra vieningo e. valdžios apibrėžimo. Mokslinėje literatūroje pateikiama daugybė e. valdžios sąvokos aiškinimų bei jos esmės vertinimų, išryškinant vieną ar kitą aspektą. Siekdama išsiaiškinti e. valdžios sąvokos sampratas, darbo autorė laiko tikslinga apibrėžimus analizuoti chronologine tvarka (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. E. valdžios sampratų palyginimas

	Samprata	**Autorius (šaltinis)**
E. VALDŽIA	Tai būdas vyriausybėms naudojant pažangiausias IRT, ypač internetą, suteikti piliečiams ir įmonėms patogiau gauti informaciją ir paslaugas iš valdžios institucijų, gerinti paslaugų kokybę.	Fang Z. (2002, 1)
	Tai informacinių ir ryšių technologijų naudojimas viešojo administravimo kartu su organizaciniais pokyčiais ir naujais įgūdžiais, siekiant pagerinti viešąsias paslaugas ir demokratinius procesus bei stiprinti paramą viešosios politikos.	Europos Komisijos komunikatas (2003, 7)
	Tai vienas iš būdu pagerinti visuomenės ir valdžios komunikavimo kokybę, modernizuoti valstybės valdymą, sėkmingai vykdyti valstybės reformą, prisitaikant prie žinių visuomenės reikalavimų.	Kiškis M. ir Limba T. (2004, 34)
	Tai instrumentas, formuojantis ir organizuojantis pilietinę visuomenę, skatindamas jos brandą ir naujas demokratines formas.	Augustinaitis A. ir Petrauskas R. (2004, 34)
	Tai IRT, o konkrečiai interneto, panaudojimas siekiant sukurti geresnį valstybės valdymo modelį.	EBPO (2005)
	Tai IT taikymas įgyvendinant viešosios valdžios funkcijas.	Barcevičius E. (2006,57)
	Tai valstybės ir savivaldos institucijų reguliuojamas visuomenės santykių reiškinys, kuriuo siekiama didinti vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudojant tam IT teikiamas galimybes	Domarkas V. ir Lukoševičienė V. (2006, 73)
	Tai viešojo administravimo ir socialinės partnerystės įgyvendinimo priemonė.	L. Anthopoulos et al (2006, 4)
	Tai naujovių diegimas teikiant paslaugas, visuomenės įsitraukimas bei IT, grindžiamas valdymas.	Roy, J. (2006, 307)
	Tai valstybinės valdžios tąsa elektroninėje erdvėje, pasireiškianti kaip valstybės funkcijų realizavimas, organizacinių pokyčių tobulinimas pasitelkiant IT.	Limba T. (2007, 242)
	Tai modernios viešojo administravimo sistemos prioritetas.	Chlivickas E. (2007, 72)
	Tai IRT naudojimas norint pagerinti viešojo sektoriaus veiklą	Heeks R. (2008)
	Viešajam administravimui E. valdžia yra priemonė įgyvendinti valstybės valdymo reformai ir valstybės funkcijoms atlikti.	Garuckas R. (2008, 59)

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

E. VALDŽIA	Tai IRT grindžiama priemonė, skirta valdžios įstaigų organizacinei ir administracinei veiklai gerinti sudarant galimybę piliečiams nuotoliniu būdu susipažinti su valdžios įstaigų informacija ir pasinaudoti teikiamomis paslaugomis, skatinanti piliečius dalyvauti vertinant valdžios organizacijas ir grįžtamuoju ryšiu daryti įtaką valdymo ir administravimo procesams.	Domarkas V. (2009, 151)
	Tai dalis technologinės revoliucijos, kuri yra lydima žinių visuomenės.	Almarabeh T. ir AbuAli A. (2010, 29)
	Tai bendras valdžios sutarimas naudoti IT pagrindu sukurtas programas ir kitas internetines IT, kartu apjungiant procesus, kurie sukuria šias technologijas, siekiant pagerinti valdžios informacijos ir paslaugų prieinamumą ir teikimą piliečiams, arba kitoms institucijoms.	Teodora V. et al (2010)
	Tai valdžios įstaigų IT (tokių kaip tinklų (angl. – WAN), interneto ir mobiliųjų technologijų) naudojimas, siekiant transformuoti santykius su piliečiais, verslu ir kitomis valdžios institucijomis.	Pasaulio bankas (2011)

Sudaryta darbo autorės pagal lentelėje nurodytus šaltinius

Apibendrinant pateiktas įvairių autorių ir šaltinių e. valdžios sampratas (žr. 1 lentelė), akivaizdu, kad bėgant laikui jos keitėsi ir tobulėjo. Tačiau akivaizdu, kad 1 lentelėje pateikti e. valdžios apibrėžimai pirmiausiai orientuoti į IRT naudojimo skatinimą viešajame sektoriuje. Taip pat galima įžvelgti ir skirtumą pagal tai, koks esminis žodis apibrėžime yra akcentuojamas – tai būdas, priemonė, strateginė kryptis, instrumentas, dalis, reiškinys.

V. Domarkas (2009, 154) išskiria 4 aspektus, kurie yra būdingi e. valdžios sampratai:

1. E. valdžios tikslas ir nauda.
2. Kas teikia e. paslaugas.
3. Kaip tos paslaugos teikiamos.
4. Kam tos paslaugos teikiamos.

E. valdžios sąvoką visapusiškai apibūdinti vienu apibrėžimu yra sunku, kadangi ji vystėsi per pastarąjį dešimtmetį ir iki šiol nėra sutarta dėl bendro sąvokos apibrėžimo. E. Malinauskienė (2010) išskiria keleto priežasčių, dėl kurių yra sunku apibrėžti e. valdžią:

- dėl sąvokos apibrėžimų gausos;
- dėl jos sampratos siaurąja ir plačiąja prasme;
- dėl politinių ir viešojo administravimo tradicijų įtakos nacionaliniam e. valdžios suvokimui.

E. valdžios sąvokų gausa atspindi termino neapibrėžtumą bei kompleksiškumą, kuris apima valdžios institucijas bei pilietinės visuomenės struktūras.

Analizuojant įvairius e. valdžios sąvokos apibūdinimus, Žilionienė I. (2004, 39) išskiria dviejų lygių e. valdžios sampratas:

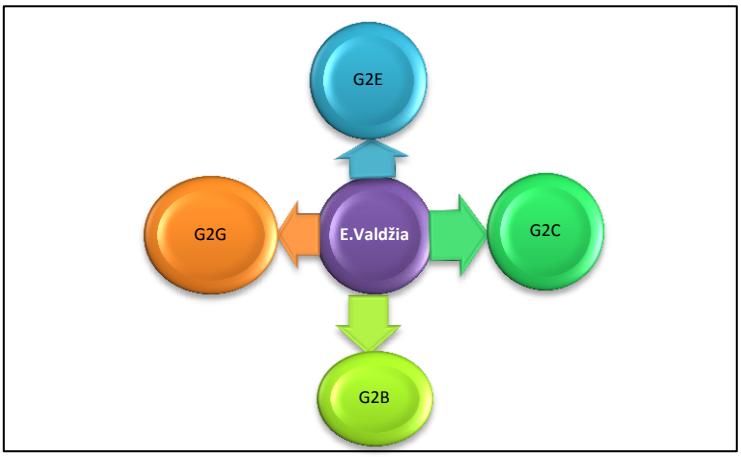
Siaurąja prasme e. valdžia siejama su valdžios institucijų informacijos ir paslaugų teikimu elektroniniais kanalais.

Plačiąja prasme, kuria remiamasi ir šiame darbe, Petrauskas R. (2010, 694) e. valdžia apibrėžia „kaip IRT taikymą valstybinės institucijos veikloje, siekiant transformuoti jos sąryšį su piliečiais, verslu bei kitomis valstybinėmis institucijomis.“

Lietuvos mokslininkai Augustinaitis A. ir Petrauskas, R., (2002, 439) apibūdindami e. valdžią išskiria socialinį ir politinį aspektus. ***Socialiniu aspektu*** e. valdžią, minėti mokslininkai, sieja „su žinių visuomenės tendencijomis ir „atsiskleidžia per jos poveikį gyvenimo stiliaus pasiekiamumui, t.y. e. valdžia įtvirtina ir toliau plėtoja skaitmenizuoto gyvenimo pokyčius, susijusius su tokiais veiksniais kaip interneto poveikis, skaitmeninės atskirties, valdžios požiūris į globalius veiksnius ir kita“. ***Politiniu aspektu*** e. valdžią Augustinaitis A. ir Petrauskas, R. (2002, 439) suvokia, kaip „tam tikrą demokratinį mechanizmą, kadangi ji susijusi su viešosios informacijos procesais, pilietinės informacijos sklaida ir viešosios sferos vystymusi“; t.y. per komunikacinį aspektą atsiskleidžiamas demokratinis e. valdžios potencialas. Be minėtų politinio ir socialinio aspektų, Lietuvos laisvosios rinkos institutas studijoje „Elektroninės valdžios Lietuvoje būklė ir perspektyvos“ (2006) išskiria e. valdžios nagrinėjimą ***ekonominiu aspektu***, kur „e. valdžia yra vienas iš valdžios funkcijų atlikimo būdų. Viešojo administravimo paslaugos gali būti teikiamos fiziškai arba distanciniu būdu. Savo ruožtu distancinis būdas gali būti realizuojamas fiziškai (pvz., paštas) arba informacinių ryšio technologijų pagalba.“

E. valdžios pradžios tašku galima laikyti valdžios bendravimo perkėlimą į elektroninę erdvę. E. valdžia siejama ne tik su IRT panaudojimu, siekiant padaryti ją efektyvesnę, skaidresnę viduje, tačiau taip pat ir jos santykius su įvairiomis šalimis. Vienas svarbiausiu e. valdžios aspektų yra piliečių ir verslo sektoriaus pritraukimas arčiau valdžios.

Pagrindiniais e. valdžios dalyviais Ndou (2004, 5) laiko piliečius, verslo įmones, pačią valdžia (viešojo administravimo įstaigas) ir valstybės tarnautojus. Visi jie iš esmės, yra priklausomi vienas nuo kito. Kaip pavyzdys, gerindami e. paslaugų teikimą, tuo pačiu didiname ir viešojo administravimo įstaigos efektyvumą. Sąveika tarp valdžios ir kiekvieno iš minėtų dalyvių sudaro e. valdžios interneto santykių tinklą ir atitinkamus keturis pagrindinius e. valdžios blokus arba modelius (žr. 1 pav.).

1 pav. E. valdžios modeliai
Šaltinis sudarytas darbo autorės remiantis V. Ndou (2004, 5) ir M. Alshehr (2010)

Pagrindiniais e. valdžios modeliais M. Alshehri (2010) ir Ndou (2004, 4) laiko šiuos:

1. **G2C** (Government to Citizens) - valdžia piliečiams.
2. **G2B (**Government to Business) - valdžia verslui.
3. **G2G** (Government to Government) - valdžia valdžiai.
4. **G2E** (Government to Employees) - valdžia tarnautojams.

Šiuos keturis e. valdžios bendravimo modelius E. Malinauskienė (2010) įvardija, kaip ryšius, kuriuos užtikrina e. valdžia. **G2C** ryšys, minėtos mokslininkės požiūriu, užtikrina priėjimą prie viešosios informacijos ir viešųjų paslaugų teikimą piliečiams. Šio modelio įgyvendinimas daro didelę įtaką valstybės piliečių gyvenimui. Taigi, stiprinant ryšį tarp valdžios ir piliečių skatinama demokratija, o tuo pačiu didinamas ir viešojo sektoriaus skaidrumas. **G2B** ryšys svarbus valstybės politikos lankstumui, prisitaikant prie besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų. **G2G** modelio plėtros tikslas – sustiprinti ir padidinti valdžios tarpusavio organizacinius procesus, racionalizuojant bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą (Gregory 2007, 8). **G2E** ryšys Garucko R., Kaziliūno A. (2008, 60) teigimu, apima e. valdžios priemones tarnautojų darbo santykiams valdyti, savitarnos paslaugoms bei žinioms ir kompetencijai valdyti. Sąveikos tarp trijų visuomenės dalių, t.y. valdžios, piliečių ir privataus sektoriaus maksimaliai pagerinti – tuo būdu skatinant politinį, ekonominį ir socialinį visuomenės progresą yra pagrindinis e. valdžios tikslas (Zhou 2001, 15).

Aukščiau paminėti pirmieji du e. valdžios bendravimo modeliai: G2C ir G2B, yra įgyvendinami sukuriant išorinę internetinę valdžios su piliečiais ir verslu sąsają, per kurią yra teikiamos įvairios elektroninės viešosios paslaugos. Kiti du e. valdžios bendravimo modeliai: G2G ir G2E įgyvendinami sukuriant vidinę valdžios sąsają tarp valdžios institucijų ar tų institucijų viduje, per

kurią atliekamos elektroninės administravimo paslaugos. Ši sąsaja kuriama remiantis keitimusi duomenimis internete, uždaruose valstybinių institucijų kompiuterių tinkluose ar intranete (Augustinaitis et al 2009, 72).

Prie paminėtų e. valdžios modelių, Zhou (2001) išskiria **G2N** (Government-to-Nonprofit) *Valdžia – Pelno nesiekiančioms organizacijoms* – tai informacijos mainai ir komunikacija tarp valdžios ir ne pelno siekiančių organizacijų, politinių partijų, bendruomenių ir pan. Tačiau V. Domarko (2009, 155) nuomone, tokios sąveikos G2N išskirimas nėra tikslingas, greičiau ją būtų galima laikyti modelio Valdžia –Piliečiui dalimi.

Iš aukščiau pateiktų e. valdžios modelių, G2G modelį galima laikyti e. valdžios pagrindu, tačiau nereikėtų pamiršti ir G2C modelio, kurio įgyvendinimas (Domarko 2009, 155) daro įtaką valstybės piliečių gyvenimui, o stiprus ryšys tarp šių dviejų grupių – skatina demokratiją. Šis e. valdžios modelis G2C **—** yra labai svarbus, kuris reiškia bendradarbiavimą tarp visuomenės ir valdžios informacinių technologijų pagalba. Šis ryšys prisideda prie valstybės valdymo modernizavimo ir linksta prie e. demokratijos. Tačiau svarbus aspektas, jog e. demokratijos klestėjimui būtinas abipusis valdžios ir visuomenės bendradarbiavimas.

Apibendrinant, galima išskirti, kad e. valdžia turi potencialą ženkliai pagerinti valdžios veikimą ir savo klientų, t.y. piliečių ir verslo sektoriaus aptarnavimą. E. valdžia yra daug daugiau nei priemonė, siekianti pagerinti kainos - kokybės rodiklius viešose paslaugose. Tai yra reformos priemonė ir įrankis transformuoti valdžią. Taigi, visų pirma e. valdžia nėra automatizavimas dėl esamų procedūrų, kurios gali būti efektyvios ir neefektyvios, tačiau tai yra keitimo būdas, kuriuo valdžia vykdo veiklą ir paslaugų tiekimą (Pasaulinis bankas 2005). Taigi sparčiai tobulėjant informacinėms technologijoms, plečiasi e. valdžios galimybės, kurios sudaro palankias sąlygas kurtis e. demokratijai.

1.2. E. demokratijos samprata

E. demokratijos atsiradimas yra tiesiogiai siejamas su informacinės visuomenės ir e. valdžios kūrimosi procesais. Iki šių dienų nėra aiškaus ir nedviprasmiško atsakymo į klausimą, kas yra *e. demokratija*? Terminas susideda iš dviejų dalių: „**E**“ (elektroninis), kuris reiškia interneto komponentą, ir „**demokratija“**, kurioje daroma nuoroda į teorijos ir valdymo sistemą. E. demokratija yra gana nauja sąvoka ir jos sampratą I. Žilionienė (2004, 64) sieja „su pastangomis į valdymo procesą įtraukti piliečius tuo siekiant didinti valdymo efektyvumą ir priartinti jį prie žmonių“. Be to, šis terminas negali būti aprašytas vienu ir nenuginčijamu apibrėžimu (žr. 2 lentelė).

Europos Tarybos Ministrų Komiteto (2009) pateiktose rekomendacijose e. demokratijai (toliau – Rekomendacijos e. demokratijai) - e. demokratija yra neatsiejama informacinės visuomenės

dalis, kuri pasitelkdama tiek tradicines, tiek novatoriškas priemones sėkmingai jas pritaiko demokratiniams procesams ir institucijoms.

Vienas dažniausiai e. demokratijos apibrėžimas literatūroje yra minimas e. demokratijos šalininko ir tyrėjo Steven Clift (2000), kuris teigia, kad e. demokratija reprezentuoja informacijos ir komunikacijos technologijas bei demokratinės valdžios strategijas (vyriausybės, išrinktų pareigūnų, žiniasklaidos, politinių organizacijų, piliečių/rinkėjų), kurios naudojamos vietos bendruomenių ir tautų vykdant politinius ir valdymo procesus tarptautinėje arenoje.

Remiantis J. Caldow (2004, 1) e. demokratija susideda iš dviejų komponentų – taktinių, dar kitaip vadinamų trumpalaikiais ir strateginių – ilgalaikių. Trumpalaikės priemonės yra tos, kurios daugiausiai susikoncentruoja ties konservatyviais pakeitimais. Iš esmės, tai nežymūs pakitimai, ne didelio masto pagrindiniai pakitimai, kurie ir sudaro strateginių (ilgalaikių) aspektų elektroninę demokratiją. E. demokratija turi būti suprantama ne kaip visų politinės demokratijos ir socialinės komunikacijos trūkumų panacėja, bet kaip tokia, kuri vis dar bando prisidėti prie interneto ir demokratijos vystymosi (OECD 2003, 160).

Steven Clift (2006) teigia, kad e. demokratijoje, internetas gali sustiprinti esamus demokratinius procesus ir padidinti sąveikos galimybes tarp grupių ir asmenų su sprendimų priėmėjais. Be to, internetas suteikia galimybę sprendimų priėmėjams atviresnės prieigos prie informacijos ir duomenų apie reikalavimus ir piliečių pageidavimus. Taigi, Clift‘as internetą mato kaip įrankį e. demokratijos kontekste, kuris siūlo naujas galimybes tiek komunikacijai, tiek dalyvavimui tarp piliečių ir valstybės.

E. demokratija leidžia didesnį aktyvesnį piliečių dalyvavimą tiesioginėse įgyvendinimų formose. Taigi, e. demokratija yra ne tik prieiga prie viešosios informacijos ir valdžios institucijų interneto svetainėse, nei tai yra paprasčiausiai gyventojų gebėjimas bendrauti su savo politiniais atstovais elektroniniu paštu. E. demokratijos potencialas yra sukurti naują erdvę dėl įsipareigojimo, pasitarimo ir bendradarbiavimo politiniame procese tam, kad galėtų padaryti demokratinius procesus labiau integruotus ir aiškius (Shirazi 2010, 22).

2 lentelė. E. demokratijos sampratos

E. DEMOKRATIJA	Tai naujausių informacinių ir telekomunikacinių technologijų naudojimas demokratiniuose procesuose, siekiant užtikrinti piliečių dalyvavimą ir valdžios atskaitomybę, valdymo sprendimų skaidrumą, piliečių pasitenkinimą valdžios veikla ir efektyvų valdymą.	Clift S.(2004)
	IT naudojimas su tikslu aprūpinti didesnes galimybes piliečių dalyvavimui sprendimų priėmimo procese, siekiant patenkinti augančius piliečių lūkesčius.	Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (2005)
	IRT naudojimas, bandant skatinti aktyvų piliečių dalyvavimą ir bendradarbiavimą dėl tinkamos politinės terpės formavimo be laiko, vietos ir kitų fizinių apribojimų.	H. Kubicek ir H. Westholm (2005, 34)

	Tai demokratinė sistema, kurioje kompiuteriai ir kompiuteriniai ryšiai yra naudojami įgyvendinti demokratinio proceso svarbiausioms funkcijoms, tokioms kaip informacijos skleidimo, piliečių interesų ir sprendimų priėmimo sąjunga.	Башкарев А. А. (2008, 25)
	Vienas iš IRT demokratinių sektorių, tokių kaip politinių procesų, vietos bendruomenių, regionų, valstybių ir tautų, naudotoja.	Europos Tarybos (2009)

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

2 lentelės tęsinys

E. DEMOKRATIJA	IRT mechanizmas, kuris leidžia piliečiams aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose susijusiuose su viešaisiais reikalais.	G. Spirakis ir K. Nikolopuolos (2010, 80)
	Tai IRT naudojimas demokratiniuose procesuose, siekiant padidinti bei pagerinti piliečių dalyvavimą.	Milakovich (2010,1), Shirazi et al (2010, 22),
	Tai interaktyvus piliečių įtraukimas politinę-ūkinę veiklą ir saviraiškos poreikių tenkinimą, panaudojant internetą ir kitas ITT.	R. Dapkus ir R. Kmieliauskaitė (2011)
	Aktyvus piliečių dalyvavimas visuomenėje ir bendruomenės veiklų organizacijoje, svarstymas apie politiką ir visuomenei rūpimais klausimais bei iniciatyva atkreipti dėmesį į tokius dalykus vartojant internetinę skaitmeninę žiniasklaidą.	A. Bruns (2012, 1)
	Tai IRT naudojimas demokratiniame politiniame procese, kuris apima diskusijas ir sprendimų priėmimą.	G. Liden (2013, 219)
	Visuomenės ir valdžios bendradarbiavimo forma, kurioje informavimo procesai ir piliečiu integravimas į politiką, balsavimas, sprendimų aptarimas ir priėmimas, jų įgyvendinimo kontrolė ir t.t. yra įgyvendinami vadovaujantis naujausiomis IKT.	О. Омеличкин (2014)
	Rinkinis elektroninių įrankių, kurie suteikia piliečiams galimybę formuoti nuomones.	Kukovič, S. ir M. Brezovšek (2015, p. 453)

Sudaryta darbo autorės pagal lentelėje nurodytus šaltinius

Apibendrinant pateiktas e. demokratijos sampratas (žr. 2 lentelė) išryškėja bendra gija, kuri jungia šiuos apibrėžimus – tai informacinės technologijos, kurios įgalina ir piliečių, ir valdžios dalyvavimą, atsakingumą ar atskaitingumą, skaidrumą bei atvirumą tam tikruose procesuose ir sprendimuose. Europos Tarybos nuomone (2008, 1) „IRT - tai turtas atkuriantis politinius ir demokratinius procesus“. Tinkamas IT panaudojimas I. Žilionienės nuomone (2004, 63) gali tapti įrankiu, kurio naudodamiesi piliečiai daugiau sužino apie valdžios sprendimus, susijusius su jų gyvenimu ir dalyvavimu juos rengiant. Tuo pačiu suteikiam galimybė pasidalyti nuomonėmis, plėtoti diskusijas ir išreikšti argumentus ten, kur tradicinės sienų, atstumo ir laiko kliūtys tampa nebereikšmingomis. O. Lizarralde (2007, 60) nuomone, kad naujosios technologijos ir ryšių praktika yra nepaprastai naudingos viešajam administravimui – veiklos skaidrumo skatinimui, visuomenės domėjimosi apie veiksmus Parlamente skatinimui, siūlymams sekti sprendimų priėmimo procesuose ir juose dalyvauti. Naudojant šias technologijas yra prisidedama prie demokratijos kokybės gerinimo ir vertės kūrimo, prie viešosios tvarkos puoselėjimo.

Rekomendacijose e. demokratijai (2009), pasitikėjimas išskiriamas pagrindiniu e. demokratijos veiksniu. Vienas iš būtų užsitikrinti pasitikėjimą – tai užtikrinti e. demokratijos skaidrumą. Todėl būtina parodyti, kad visi procesų etapai visoms suinteresuotoms šalims yra skaidrūs. Tai galima padaryti užtikrinant, kad visa informacija apie vykstančias procedūras būtų prieinama internete ir būtų suprantama visiems. Taip pat vienas iš būdų užtikrinti skaidrumą – tai tiesioginės transliacijos posėdžių metu. Šiose rekomendacijose pabrėžiama, kad skaidrumas kaip ir pasitikėjimas yra neatsiejama e. demokratijos dalis, todėl labai svarbu, kad visuomenei prieinama būtų ne tik dokumentai, bet ir informacija apie procedūras ir artėjančius įvykius.

Remiantis D. F. Norris (2003) e. demokratijos apibrėžimas susideda iš mažiausiai trijų sudedamųjų dalių:

1. Elektroninės prieigos prie valdžios informacijos ir paslaugų;
2. Elektroninės prieigos prie valdžios pareigūnų ir gebėjimo bendrauti su jais;
3. Interaktyvių sandorių su valdžia.

Kai kurie mokslininkai pabrėžia, kad e. demokratija nėra viršesnė ar labiau pakeista tradicinės demokratinės sistemos.

Vienas iš pagrindinių e. demokratijos principų yra prieigos prie informacijos svarba. Iš tiesų, interneto galia yra jos gebėjimas padaryti prieinamą informaciją plačiu mastu – tuo vienu kompiuterio pelės klavišo spustelėjimu.

Taip pat, reikia pastebėti, jog kompiuterinis raštingumas yra neatskiriama e. demokratijos dalis, kuris yra būtinas norint sėkmingai panaudoti ITT. E. demokratija suteikia galimybę piliečiams dalyvauti kuriant valstybės politiką ir įstatymus. „Vieno langelio“ principo taikymas visoms viešojo administravimo struktūroms, sudaro prielaidas greitam ir efektyviam gyventojų ir valdžios bendradarbiavimui ir bendravimui, stiprina E. demokratiją, mažinant korupcijos apraiškas.

Kolektyvinėje monografijoje „Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas“ (2009, 56), e. demokratija „tapatinama su dalyvaujamąja demokratija, kuri turi atstovaujamosios ir tiesioginės demokratijos elementų pagal piliečių įtraukimą į valdymo ir sprendimų priėmimo procesus. Tačiau tai tik bendrasis demokratijos supratimas, o ji e. valdžios priemonėmis yra įgyvendinima itin sudėtingomis ir dažnai galutinai neišsprendžiamomis formomis, kurios siekia atitikti piliečių poreikius ir lūkesčius. Šiuo metu idealus e. demokratijos siekinys – tai tiesioginis valdžios pasiekiamumas – nuo vietinių iki Europos Sąjungos institucijų“.

Pažymėtina, kad e. demokratijos tikslai yra labai panašūs į gero valdymo tikslus, t. y, skaidrumas, atskaitomybė, reagavimas, dalyvavimas. Skaidrumas pasiekiamas suteikiant teisę prieiti prie bet kokios informacijos internete. Atskaitomybė ir reakcija pasiekiama prisiimant atsakomybę už sprendimus ir užtikrinat, kad jie buvo padaryti atsižvelgiant į suinteresuotų šalių poreikius, t.y. tokių modernių įrenginių kaip internetas naudojimąsi kasdieniniame gyvenime.

E. demokratija palengvina galimybes sprendimų priėmime dalyvauti visoms suinteresuotoms šalims, o tai priverčia suaktyvinti veiklą ir diskusijas, kaip pavyzdys e. konsultacijos (Rekomendacijos e. demokratijai 2009). E. demokratijos dėka, kaip teigia D. Zissis (2009, 195), piliečiams yra suteikiama galimybė efektyviai dalyvauti demokratiniuose procesuose.

R. Suomi (2010, 3) apibrėžia du svarbiausius e. valdžios remiamus e. demokratijos principus - skaidrumą ir interaktyvumą. Kuo didesnis skaidrumas ir interaktyvumas, tuo didesnis piliečių pasitikėjimas.

Nepaistant to, kad e. demokratija yra apibrėžiama skirtingai, tačiau bendra šių sąvokų tema remiantis Mehmet Zahid Sobaci ir Kadir Y. Eryigit (2015, 447), yra IRT, kurios naudojamos stiprinti demokratijos standartus ir demokratinių vertybių internalizaciją šalyje. IRT naudojimas demokratiniuose procesuose vertinamas tarpusavyje susijusiose dvejose kategorijose. Tai elektroninis balsavimas ir elektroninis dalyvavimas procesuose. Taigi e. demokratija bei e. balsavimas apima visas IRT naujas siūlomas praktikas bei sąlygas apimančias galimybę piliečiams dalyvauti politiniuose rinkimų procesuose. Politinių projektų konsultavimas, diskusijų forumai, internetinės peticijos, skundai, tiesioginės apklausos, viešosios nuomonės apklausos, bendravimas su įgaliotais pareigūnais – visa tai IRT sistemos įrankiai. E. balsavimas rinkimuose šiame darbe plačiau nėra nagrinėjamas, kadangi tokia galimybė dar nėra įteisinta Lietuvoje. Tačiau laikantis Šaparnienės D. (2015) nuomonės e. balsavimo sistemos atsiradimas prisidėtų prie rinkėjų, ypač piliečių, gyvenančių emigracijoje, aktyvumo.

1.3. E. demokratija kaip e. valdžios dalis

E. valdžios ir e. demokratijos sąvokos yra neatsiejama esminių šiuolaikinėse visuomenėse vykstančių procesų dalis. Tarpe mokslininkų nėra vieningos nuomonės dėl e. valdžios ir e. demokratijos sąsajų. Abi šios sąvokos tarpusavyje yra glaudžiai susijusios, tačiau įvairių autorių skirtingai traktuojamos. Kaip teigia e. demokratijos ekspertas S. L. Clift (2004), “e. valdžia ir demokratija, kartu sudėjus yra viena e. demokratijos dėlionės detalė“.

Siaurąja prasme I. Žilionienė (2004, 63) e. demokratiją įvardija „kaip informacinių technologijų naudojimas demokratiniuose procesuose, e. valdžia – kaip viešųjų institucijų paslaugų ir informacijos teikimas informacinių technologijų priemonėmis“. Mokslininkės nuomone, e. valdžios ir e. demokratijos sąvokas, jungia du bendri aspektai – tai visuomenė ir valdymo sampratos pokyčiai, bei informacinių technologijų skvarba.

Donald. F. Norris (2010,) pabrėžia, kad nors sąvokos e. valdžia, e. valdymas, e. demokratija yra dažnai kartu naudojamos akademinėje literatūroje, tačiau būtų klaidinga jas vartoti kaip sinonimus. Pasak jo, e. valdžia yra suprantama kaip elektroninės informacijos ir paslaugų pristatymas, e. valdymas

labiau susijęs su valdžios ir piliečių kontroliavimu, o e. demokratija suteikia piliečiams galimybę susipažinti su valdžios institucijomis ir jos pareigūnais, dalyvauti pilietinėje veikloje ir spendimų priėmime, pasitelkiant IKT.

Pažymėtina, jog vieni autoriai (Ionita 2007, Carrizales 2008, Newman 2012), e. demokratiją laiko e. valdžios dalimi, kitų mokslininkų (Chen et al. 2006,54) nuomone, e. valdžia yra laikoma e. demokratijos dalimi. Todėl yra tikslinga apžvelgti abu vyraujančius požiūrius.

Remiantis pirmuoju požiūriu į e. demokratijos ir e. valdžios santykį, kur e. demokratija yra laikoma e. valdžios dalimi, e. valdžia suprantama plačiąja prasme. E. demokratija šiuo požiūriu – tai visuma priemonių , skirtų demokratijos įgyvendinimo reiškiniams palaikyti.

V. Domarkas (2010, 26) akcentuoja (cit. Pgl: M. Sakowicz, 2004) keturis e. valdžios aspektus:

„1) *e. paslaugas*, apibūdinant paslaugos tipą, kai informacija apie valdžią, jos strategijas ir paslaugas gaunama elektroniniu būdu;

2) *e. valdymą*, apibūdinant e. valdžios veiklą „už ekrano“ - gautų duomenų ir informacijos administravimą, elektroninių įrašų priežiūrą, duomenų judėjimą iš vieno valdžios skyriaus į kitą;

3) *e. demokratiją*, kurią kuria bendruomenių susirinkimai, atviros diskusijos, apklausos internete, elektroninės konsultacijos ir balsavimas internetu;

4) *e. verslą*, įvertinant valdžios įtaką keičiant piliečių pinigus į prekes, pavyzdžiui, mokant mokesčius internetu ar dalyvaujant valdžios rengiamuose aukcionuose“. Toks suskirstymas patvirtina, kad e. demokratija, e. paslaugos, e. verslas ir e. valdymas yra e. valdžios sudedamosios dalys.

A. Ionita (2007) nuomone, e. valdžia susideda iš: elektroninio valdymo, e. paslaugų, elektroninės komercijos ir e. demokratijos. Šiuo požiūriu e. demokratija suprantama, kaip elektroninių komunikacinių priemonių panaudojimas siekiant padidinti piliečių dalyvavimą valstybės sprendimų priėmimo procese.

T. Carrizales (2008, 13) išskiria keturias e. valdžios funkcijas:

1. E. organizavimas;

2. E. paslaugos;

3. E. partnerystė;

4) E. demokratija, kuri suprantama, kaip piliečių dalyvavimas valdžios sprendimų priėmime.

Newman (2012) e. valdžios svarbiausia dalimi laiko e. demokratiją, kuri suteikia piliečiams galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose ir identifikuoti didžiausias valdžios problemas, kurias būtų galima efektyviai ir demokratiškai išspręsti.

Apžvelgiant antrąjį požiūrį, e. valdžia yra traktuojama, kaip sudedamoji e. demokratijos dalis ir e. demokratija yra suprantama plačiąja prasme. Anot S.Clift (2003,) e. demokratijos varomoji jėga

yra e. valdžia. Y. N. Chen et al. (2006, 54) e. valdžią įvardija, kaip vieną iš e. demokratijos sudedamųjų dalių.

Vertinant abu požiūrius, galima daryti išvada, kad abu jie akcentuoja e. demokratijos svarbą valdyme šiuolaikinėse valstybėse. Darbo autorė yra linkusi palaikyti pirmąją nuomonę, e. demokratijos kaip e. valdžios dalies sampratą, nes e. valdžia - tai yra žingsnis link e. demokratijos.

Atlikus mokslinės literatūros analizę ir lyginant įvairių autorių pateiktas e. valdžios definicijas matyti, jog nesvarbu, kaip vertinsime e. valdžios sampratą, plačiąja ar siaurąja prasme, ar kokiu aspektu, bet jos esmė vis vien išlieka nepasikeitusi – ji apjungia visas valdžios funkcijas, kurios yra perkeltos į elektroninę erdvę bei apima visas paslaugas, kokias valdžia gali teikti savo piliečiams.

Akivaizdu, kad didžiausias naudojimosi e. valdžios teikiamomis paslaugomis privalumas tas, kad piliečiai gali atlikti daugelį reikalingų veiksmų, arba gauti daugelį paslaugų jam patogioje vietoje neišeidami iš savo namų arba darbo ir bet kuriuo jam patogiu laiku, ir greitis – nereikia laukti eilėse, paslauga suteikiama per kelias minutes.

Lyginant skirtingų autorių e. valdžios modelius pastebima, jog dažniausiai yra sutinkami pagrindiniai trys: valdžia-piliečiams, valdžia-valdžiai ir – valdžia-verslui, tačiau Ndou (2004, 5) straipsnyje minimas dar ir valdžia – tarnautojams. Z. Fang (2002, 1) prie jau minėtų keturių kategorijų įtraukia ir „G2N“. Galime daryti išvadą, kad kiti autoriai šios kategorijos neįtraukia į savo modelius, nes ji neturi ypatingos reikšmės e. valdžios procese. Valstybės valdymo proceso modernizavimas, panaudojant IRT, leidžia plėtoti e. valdžią, sukuria geresnes sąlygas gyventojams bei verslui gauti paslaugas bei informaciją, kartu didinamas viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumas, plėtojama e. demokratija.

Apibendrinant pateiktas e. demokratijos definicijas, bei išskirtus požiūrius į e. valdžios ir e. demokratijos sąsajas, galima pastebėti, jog e. valdžia daugiausiai dėmesio skiria valdžios struktūroms ir oficialioms procedūroms palengvinti naudojantis IKT, tuo tarpu e. demokratija pabrėžia ryšius, tinklus ir bendruomenes susiformuotus tarp piliečių ir visuomenės kūrėjų. E. valdžia yra apie efektyvumą, o e. demokratija apie įgalinimą. E. valdžia yra pagrindinis e. demokratijos atskaitos taškas, suteikiantis galimybes vystytis atvirajai vyriausybei jos skaidrinimo iniciatyvas prijungiant aktyvius piliečius.

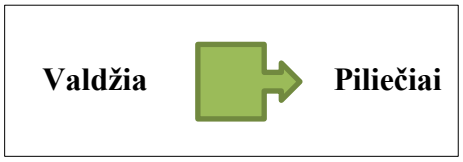
2. VISUOMENĖS DALYVAVIMO PERSPEKTYVOS E. DEMOKRATIJOS ĮGYVENDINIMUI

Demokratija – tai nėra tik visuomenės gebėjimas išrinkti valstybės valdymo atstovus, kuriems patikėta valdyti valstybę bei priiminėti sprendimus. Demokratija tai aktyvus piliečių dalyvavimas valstybės valdyme. Tarptautinių žodžių žodyne (2005, 154) demokratija apibrėžiama kaip „ valdžia faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės daugumo valios“. Akivaizdu, jog demokratijos pagrindą sudaro valdžia ir piliečiai, o daugumoje demokratijos apibrėžimų yra pabrėžiama visuomenės dalyvavimo svarba valdant valstybę.

2.1. E. demokratijos proceso analizė

Laikantis C. Lee, K. Chang, ir F. S. Berry (2011, 445) nuomonės, e. demokratija yra plati sąvoka, kuri apima daugelį demokratinių veiklų, atliekamų elektroninėmis priemonėmis ir plačiai apibūdinama, kaip valdžios sektoriaus IKT naudojimas, siekiant pagerinti demokratinio dalyvavimo veiksmingumą, teisingumą bei kokybę. Pagrindiniai e. demokratijos siekiai pasitelkus IRT yra informuoti, konsultuotis ir įtraukti piliečius į politinius procesus. E. demokratijos perspektyvos siekiant ne tik palaikyti, bet ir stiprinti dialogą su visuomene, šiame darbe atskleidžiama per e. demokratijos procesus, kurie analizuojami, laikantis EBPO (2003, 32) e. demokratijos trijų segmentų modelio: elektroninis informavimas (toliau – e. informavimas), elektroninis konsultavimas (e. konsultavimas) ir elektroninis dalyvavimas (toliau – e. dalyvavimas).

Informavimas (angl. e. information) – tai vienpusis ryšys (2 pav.), kurį valdžia teikia piliečiams: „viešai skelbia, dalijasi informacija apie savo veiklą, formuojamą politiką, planuojamus priimti sprendimus, pasiektus rezultatus ir kt., arba pateikia ją piliečiams paprašius“ (Pilietinės visuomenės institutas 2015, 17). Piliečių informavimas vyksta pasitelkiant: interneto svetaines, portalus, ataskaitas.

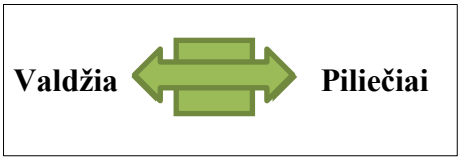

2 pav. Informavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių

Šaltinis sudarytas darbo autorės remiantis EBPO (2003)

E. informavimas apima informacijos pateikimą valdžios institucijų interneto svetainėse, DUK (toliau - dažniausiai užduodami klausimai), įvairias piliečių apklausas, informavimą elektroniniu paštu. Dauguma valdžios institucijų savo interneto svetainėse talpina informaciją susipažinimui su įstaigos vykdoma veikla, įvairius informacinius pranešimus.

Informavimas ir konsultavimas – tai nėra sinonimai. *Konsultavimas* atsiranda tuomet, kai turi būti priimtas sprendimas ir yra pasirinkimas tarp galimų dviejų ar kelių galimų pasirinkimų. Konsultavimasis vyksta tuomet, kai valstybės ar savivaldybių institucijos kreipiasi į gyventojus klausdami jų nuomonės dėl politikos įgyvendinimo, planuojamų sprendimų, rengiamų teisės aktų projektų ir kt. (Pilietinės visuomenės institutas 2015, 17). Konsultavimas (angl. e. consultation) - tai dvipusis ryšys (3 pav.), kai politikai ar institucijos apibrėžia pirminę informaciją, konsultacijų problematiką, nustato klausimus ir pakviečia piliečius pasidalyti savo nuomone (Petrauskas et al 2009, 47). Pats konsultavimas vyksta naudojantis įvairiomis IRT priemonėmis, tokiomis kaip viešosios nuomonės tyrimai, internetiniai pokalbiai, konsultacijos el. paštu. Esminis konsultavimo skirtumas lyginant su informavimu yra grįžtamasis ryšys, kurio sulaukia piliečiai. Reikia pabrėžti, kad piliečiai diskutuoti gali tik būdami pakankamai informuoti analizuojamu klausimu, todėl be informavimo yra sunku pasiekti ir patį konsultavimą.

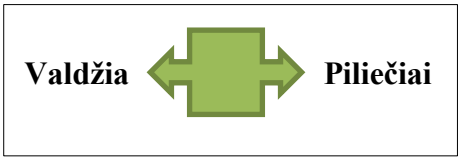

3 pav. Konsultavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių

Šaltinis sudarytas darbo autorės remiantis EBPO (2003)

E. konsultavimas apima jau anksčiau minėtus dialogus, tarp valdžios – piliečio (G2C) ir piliečio – valdžios (C2G). Rekomendacijose e. demokratijai (2009) e. konsultacijos apibūdinamos kaip būdas rinkti visuomenės nuomonę konkrečiu politikos klausimu, nebūtinai įpareigojant sprendimų priėmėją elgtis atsižvelgiant į rezultatus.

Nuo informavimo, konsultavimo yra neatsiejamas ir *aktyvus dalyvavimas* (angl. active participation), kurį EBPO (2003, 32) įvardija, kaip ryšį, kuris pagrįstas piliečių ir valdžios institucijų partneryste, kurioje piliečiai aktyviai dalyvauja politikos formavimo procesuose apibūdinamas (4 pav.). Ši partnerystė pripažįstą svarbų piliečių vaidmenį, siūlo įvairias alternatyvas, formuoja politinį dialogą, nors galutiniai sprendimai ar politinio formavimo atsakomybės tenka valdžiai.

4 pav. Aktyvaus dalyvavimo ryšys tarp valdžios ir piliečių

Šaltinis sudarytas darbo autorės remiantis EBPO (2003)

Aktyvaus dalyvavimo pagalba piliečiai įvairiais būdais dalyvauja valstybės valdyme, bei yra įtraukiami į sprendimų priėmimą. Aktyvus visuomenės dalyvavimas taip pat įgalina piliečius bendradarbiauti su valdžios institucijomis ir įtakoti valdymo formavimo bei demokratinius procesus. Tačiau valdžios institucijos, pasilieka sau atsakomybę galutinio sprendimo priėmimui ir politikos formavimui.

E. dalyvavimas, remiantis D. Zissis (2009, 196) – tai visuomenės dalyvavimas naudojant IRT demokratiniuose procesuose**.** Viena iš naujųjų demokratijos formų R. Petrauskas ir kiti (2009, 45) laiko e. *dalyvavimą*, kuriuo besiremianti kokybiška demokratija vadinama e. demokratija. Idealusis e. demokratijos tipas, kuriame užtikrinamas stiprus piliečių vaidmuo viešajame valdyme per skaitmenines priemones, yra neatskiriamas nuo e. dalyvavimo sąvokos (Pilibaitytė 20015, 17). Kitų autorių nuomone, e. demokratija tai valdžios institucijų veikla, kurios pagalba siekiama paskatinti bei palengvinti e. dalyvavimą (Coleman ir Norris 2005, 7). E. Butkevičienės ir D. Rutkauskienės (2008, 15) nuomone, e. dalyvavimas leidžia valdžios institucijoms užmegzti glaudesnį ryšį su piliečiais ir naudotis įvairesnėmis priemonėmis juos pasiekti. D. Šaparnienė (2013), e. dalyvavimą suvokia, kaip demokratinio valdymo, kuris yra neatsiejamas nuo IRT naudojimo valdymo procesuose, dedamoji dalis.

Pagrindinė e. demokratijos idėja – piliečių dalyvavimo valdymo procesuose patikimumo ir skaidrumo kūrimas pasitelkiant interaktyviomis interneto galimybėmis leidžiančiomis žmonėms išreikšti savo nuomonę.

Reikia pabrėžti, jog e. informavimas, tiek e. konsultavimas ir e. dalyvavimas stipriai prisideda prie valstybės viešojo sektoriaus skaidrumo užtikrinimo, sužadina visuomenės dalyvavimą, remia ir skatina iniciatyvas, kurios suteikia piliečiams galimybes efektyviau dalyvauti politiniame ir pilietiniame gyvenime.

2.2. E. demokratijos priemonių įvairovė

E. demokratija ir IRT pačios demokratijos negerina, nes e. demokratija yra tik įrankis tam pasiekti, t.y. pagerinti pačią demokratiją. E. demokratija naudojantis IRT suteikia galimybę visuomenei susipažinti su jai aktualia ir lengvai pasiekiama informacija, teikti pastabas rengiamiems

teisės aktams, išreikšti savo nuomonę visuomenei aktualiais klausimais ir kt. Visiems šiems veiksmams būtinas dialogas ir bendravimas tarp valdžios institucijų ir visuomenės. Todėl naujų modernių technologijų naudojimas gali šį bendravimą ne tik palengvinti, bet ženkliai ir sustiprinti.

Pilietinės visuomenės institutas (2009, 4) projekto „Atvira valdžia“ išvadose ir rekomendacijose pabrėžė, kad „elektroninė visuomenės galimybių gauti aiškesnę ir nuoseklesnę valdžios institucijų teikiamą informaciją, galimybių dalyvauti politiniame procese išplėtimas turėtų būti suvoktas kaip viena iš būtinųjų „elektroninių paslaugų“ “. Šias paslaugas galima būtų skaidyti į tokias grupes (pagal jų interaktyvumą ir „*kryptį*“), kurių pagalba ir yra įgyvendinama e. demokratija:

1. Dalyvavimas priimant sprendimus ir teisėkūra - priemonės leidžiančios gyventojams dalyvauti sprendimų priėmimo procese:

✓ *E. teisėkūra* (angl. *E. legislation*) - teisinės informacijos skelbimas ir gyventojų bei ūkio subjektų informavimas dalyvavimas priimant sprendimus naudojant skaitmenines priemones.

✓ *E. konsultacijos* (angl. *E. consultation*) - konsultacijos su gyventojais ar su kitomis interesų grupėmis dėl aktualių klausimų ar sprendimų priėmimo.

✓ *E. apklausos* (angl. *E. survey*) - tikslinių grupių nuomonės aktualiais klausimais surinkimas skaitmeninėmis priemonėmis. E. apklausos padeda sužinoti visuomenės požiūrį apie nagrinėjamą konkrečią problemą. Apklausos gali būti trumpos (vienas klausimas su keliais atsakymų variantais), bet gali būti ir ilgos (keliolikos klausimų). E. apklausų privalumas – prieinamumas 24 valandas per parą ir 7 dienas per savaitę. Jos neatspindi visos visuomenės nuomonės, bet gali parodyti bendras tendencijas. Apklausos rezultatai yra perduodami suinteresuotoms šalims, kurie, išanalizavę rezultatus, ateityje atitinkamai galėtų ištaisyti netenkinančią gyventojų padėtį. Tuo pačiu apibendrinti apklausos rezultatai paprastai yra patalpinami toje pačioje interneto svetainėje, kurioje ir buvo paskelbta apklausa – taip valstybės institucijų yra suteikiamas grįžtamasis ryšys, t.y. ne tik užpildyti anketą, bet ir gauti jos rezultatų apibendrinimus.

✓ *E. peticijos* – tai toks e. demokratijos e. dalyvavimo būdas, kuris suteikia galimybę piliečiams ar jų grupei IT pagalba gali pareikšti ar įteikti kolektyvinį prašymą valdžios atstovams. I. Rudanova (2007) teigia, kad e. peticijos yra lengviau pastebimos ir prieinamos, jų pagrindu gali čia pat kilti diskusijos, jos padeda užtikrinti sprendimų priėmimo skaidrumą ir skatina bendruomenės dalyvavimą.

✓ *E. posėdžiai* – tai tiesioginės posėdžių transliacijos stebėjimas internetu.

✓ *E. diskusijų forumai* (angl. *E. discussion*) – paprastai organizuojami kaip diskusija, elektroninėje erdvėje iškelta tema, kur atsakymai į pradinį pranešimą išdėstomi vienas paskui kitą.

2. Gyventojų pranešimai ir prašymai: priemonės gyventojams kreiptis dėl problemų ir poreikių:

✓ *E. pranešimai* (angl. *e. notice*) - gyventojų pranešimų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis;

✓ *E. skundai* (angl. *e. complaint*) - gyventojų ir ūkio subjektų skundų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis;

✓ *E. iniciatyvos* (angl. *e. initiative*) - gyventojų ir ūkio subjektų iniciatyvų gyvenimo ir verslo kokybei gerinti teikimas skaitmeninėmis priemonėmis. e. peticijos (angl. e. *petition*) – peticijų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis;

✓ *E. prašymai* (angl. *e. request*) - gyventojų ir ūkio subjektų prašymų, teikimas skaitmeninėmis priemonėmis.

✓ *E. registracija* – prašymo pildymas internetu, siekiant susitikti su valdžios atstovu. Registracijos metu pareiškėjas gali matyti dominančio valdžios atstovo grafiką bei pasirinkti tinkamą susitikimui laiką.

✓ *E. paklausimai* dar vadinami „DUK“ (dažniausiai užduodami klausimai) – tai informavimo paslauga, kai valstybinių institucijų tinklapiuose suteikiama galimybė interesantams užduoti jiems rūpimus klausimus. Neretai gyventojai ieško informacijos ir neranda atsakymo rūpimu klausimu. DUK rubrikoje klausimai - atsakymai skelbiami viešai interneto tinklapyje, tuo išvengiant pakartotinių kreipimųsi analogišku klausimu. Tuo pačiu kartu yra parodomas dėmesys piliečiui, tarsi paskatinimas komunikuoti su valdžios institucijomis. Šios paslaugos minusas - atsakymai į klausimus yra vieši ir juose neįmanoma pateikti individualaus atsakymų.

3. Gyventojų ir verslo informavimas - lankstesnės komunikavimo priemonės:

✓ *E. turinio sklaida* (angl. *e. content*) - darbo rezultatų ir kitos įvairios informacijos sklaida piliečiams, gyventojams ir ūkio subjektams elektroninėmis priemonėmis.

✓ *E. stebėsena* - gyventojų ir ūkio subjektų informavimas apie prašymų, kitų užklausimų ar paslaugų teikimo būklę, dokumentų tvirtinimo kelią ir būklę.

✓ *E. notifikavimai* (angl. *e. notification*) - aktualios informacijos tikslinėms grupėms teikimas skaitmeninėmis priemonėmis: informavimas elektroniniu paštu, kai galima užsisakyti naujienas iš tam tikros valstybės institucijos.

Apibendrinant aukščiau išvardintas priemones galima teigti, kad būtent šios priemonės turi užtikrinti sklandesnę komunikaciją, o kartu kuria glaudesnį ryšį tarp valdžios institucijų ir visuomenės. Naudojantis šiomis priemonėmis galima pateikti prašymus, skundus, klausimus, peticijas elektroniniu būdu. Šios priemonės padedančios visuomenei įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus.

2.3. Visuomenės dalyvavimo svarba sprendimų priėmimo procese

Siekis gerinti viešąjį valdymą ir įtrauki visuomenę į sprendimų priėmimo procesą siejamas „su piliečių poreikių patenkinimu, kuriant tinklinius, socialinius ryšius, kuriais tenkinamas viešas interesas“ (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras 2012, 13). Sprendimų

priėmimas viešosiose organizacijose yra vienaip ar kitaip labiausiai priklausomas „nuo politinės aplinkos, politikų, aukščiausio lygmens vykdomosios valdžios institucijų paramos ir, žinoma, visuomenės pritarimo, siekiant kad būtų panaudotos viešosios ir privačiosios partnerystės galimybės, t. y. valdymo funkcijų pasiskirstymas, jų perdavimas pelno ir nepelno organizacijoms“ (Raipa ir Buškevičiūtė 2010, 28).

E. demokratijos įgyvendinimo procese pagrindinis vaidmuo tenka piliečiams. E. demokratija suteikia piliečiams galimybę efektyviau dalyvauti demokratiniuose procesuose. Piliečių dalyvavimą galima laikyti e. demokratijos varikliu.

Reikia atkreipti dėmesį, kad vien informacijos pateikimo elektroninėje erdvėje nepakanka norint užtikrinti atvirą, skaidrų ir visuomenės poreikius atliepiantį valdymą. Dalyvavimo galimybes, priklauso nuo pačių piliečių noro naudotis IRT teikiamomis galimybėmis aktyviai dalyvauti norint tapti labiau informuoti rinkėjai ir veikėjai socialiniame gyvenime. Visuomenės dalyvavimas didina politikos formavimų, sprendimų priėmimo kokybę, gerina sąveiką tarp valdžios ir piliečių, o kartu ir didina skaidrumą ir atskaitomybę skatinant gyventojų pasitikinėjimą (T. Bovairdo ir E. Lofflerio 2003, 255).

A. Bruns (2012, 1) e. demokratiją laiko aktyvų piliečių dalyvavimą viešose diskusijose ir svarstymuose visuomenei rūpimais klausimais. Šis apibrėžimas iš esmės pabrėžia aktyvaus dalyvavimo svarbą – reiškiantį ne tik prieigą prie informacijos, bet tiesioginį ir produktyvų dalyvavimą, savo ruožtu generuojant medžiagą, kuria vėl gali būti dalijamasi su kitais dalyviais, naudojančiais tas pačias ar papildomas internetines erdves. Tokio aktyvaus dalyvavimo kokybė e. demokratijoje, panašiai kaip ir aktyvi vartotojų dalyvavimo kokybė bet kokioje kitoje internetinėje erdvėje, priklauso nuo ilgalaikio vartotojų būvimo svarbioje.

Rekomendacijose e. demokratijai (2009), atkreiptinas dėmesys, kad bet kurios rūšies dalyvavimas: informacijos teikimas, komunikacijos, konsultacijos, svarstymai, operacijos, įgalioti dalyvavimai, bendras sprendimų priėmimas yra reikalingas e. demokratijai.

Visuomenės dalyvavimas yra pagrindinis demokratijos recepto ingredientas, kuris didina skaidrumą sprendimų priėmimo procese. Visuomenės įtraukimas į aktyvų dalyvavimą demokratiniuose procesuose suteikia galimybę piliečiams išsakyti savo poreikius, o valdžios institucijas įgalina geriau tenkinti jų poreikius ir geriau atlikti savo funkcijas.

Kalbant apie piliečių efektyvaus dalyvavimo svarbą priimant sprendimus galimybes, L. Stračinskienė (2005, 3) išskiria priežastis, kurios jos nuomone yra naudingos valstybės valdymui:

- „Skatina visuomenės ir vietos valdžios dialogą.
- Gerina valdžios institucijų veiklos skaidrumą bei atskaitomybę, kuriant sąlygas geram valdymui.

- Padeda užtikrinti, kad į piliečių nuomonę būtų atsižvelgta priimant politinius ir programinius sprendimus.
- Padeda nustatyti bendruomenės poreikius ir prioritetus.
- Sudaro galimybę gauti reikiamos informacijos geriausiam sprendimui priimti bei suteikia galimybę paaiškinti žmonėms reikalo esmę, kai būtina priimti sudėtingą ar nepopuliarų sprendimą.
- Leidžia valstybės tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie išmano savo darbą ir jį dirba atsakingai, tarnauja piliečiams.
- Gali paskatinti bendruomenės kūrybingumą, leidžia panaudoti piliečių gabumus.
- Ugdo abipusį pasitikėjimą.
- Gali padėti valstybės tarnautojams spręsti konfliktus, pasiekti konsensusą ir užtikrinti piliečių paramą.
- Gali padėti koreguoti ir tobulinti programas, norint užtikrinti visuomenės paramą.
- Leidžia gauti visuomenės paramą, kadangi žmonėms patinka, kai domimasi jų nuomone svarbiais klausimais, kurie turi jiems tiesioginės įtakos, taip leidžiama jiems jaustis reikšmingais“.

Dalyvavimas – tai dvipusė veikla. Piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese dalyvauja dvi šalys: sprendimą priimančioji šalis – tai valdžios institucija ir sprendimo priėmime dalyvaujanti šalis – tai piliečiai – jų interesų grupės. Šių dviejų šalių siekiama nauda yra panaši – dalyvauti valdant savo šalį.

Kaip pažymi D. Paliukienė (2004, 35), „sėkmingo visuomenės dalyvavimo nauda yra veiksmingesni sprendimai, patenkinta ir palaikanti visuomenė bei stipresnė demokratija.“ Visuomenės dalyvavimas stiprina valdžios atstovų atsakomybę, suteikiant piliečiams daugiau galimybių bendrauti su jais ir reikalauti atsiskaitomybės, t. y. kartu veikdami piliečiai daro didesnę įtaką ne tik valdžiai, bet ir jos priimamiems sprendimams.

Siekiant kokybiško visuomenės dalyvavimo sprendimo priėmimo procese, turi būti ne tik tinkamai teikiama informacija susijusi su sprendimo priėmimu, bet ir sudarytos visos sąlygos gyventojams viešai išreikšti savo nuomonę, turi būti užtikrintas dialogas tarp sprendimą priimančiosios šalies ir sprendimo priėmime dalyvaujančios šalies, besiremiantis bendradarbiavimu. Taip pat reikėtų nepamiršti, kad siekiant kokybės sprendimų priėmimo procese svarbus yra ir sprendimo priėmimo proceso dalyvių dalyvavimas vyktų pagal nustatytas procedūras (Bernotienė 2010, 242)

Būdus, per kuriuos reiškiasi visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese, galima suskirstyti į dvi grupes: į tiesioginius ir netiesioginius (Vidaus reikalų ministerija 2006, 17). ***Tiesioginiai būdai*** – tai dalyvavimas rinkimuose, gyventojų apklausos, susirinkimai, peticijų, skundų, prašymų pateikimas ir kiti. Paminėti būdai – tai savanoriški dalykai, kur aktyvumas dažnai priklauso nuo pačių piliečių valios, interesų.

Tačiau pasitaiko atvejų, kai piliečiai nepageidauja dalyvauti priimant sprendimus, bet valdžios institucijai yra labai aktualu žinoti visuomenės nuomonę vienokio ar kitokiu klausimu. Tam pasitelkiami ***netiesioginiai būdai,*** kuriais naudojantis valdžios atstovai siekia išsiaiškinti nuomonę per masines informavimo priemones, nuomonių apklausas ir pan. Tiesioginis visuomenės narių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus, turi būti skatinamas, nes valdžios institucijų ir piliečių dialogas ir partnerystė rengiant sprendimus yra pilietinės ir demokratinės visuomenės plėtros pagrindas (Vidaus reikalų ministerija, 2010) .

Minėtų dalyvavimo būdų pasirinkimo įvairovė suteikia galimybę aktyviems piliečiams pasirinkti vieną ar net kelis iš jų ir taip įtakoti priimamus sprendimus valdžios institucijose. Apibendrinat visuomenės dalyvavimą galima teigti, kad tai yra tai dviejų šalių – visuomenės narių ir valdžios dialogas, vieniems išreiškiant nuomonę, kitiems ją išklausant.

2.4. Visuomenės dalyvavimo teisinio reglamentavimo aspektai

L. Stračinskienė (2005, 11), remdamasi Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2001 m. gruodžio 6 d. priimta rekomendacija Rec (2001)19 šalims narėms „Dėl gyventojų dalyvavimo vietiniame visuomeniname gyvenime“, savo studijoje siūlo valstybių vyriausybėms vadovautis principais, iš kurių vienais reikšmingiausių išskiria:

- Garantuoti gyventojams teisę gauti aiškią ir išsamią informaciją apie dalykus, svarbius jų vietos bendruomenei, bei galimybę pareikšti savo nuomonę dėl esminių vietos valdžios sprendimų;
- Užtikrinti, kad visuomenė būtu gerai informuota apie visų dalyvavimo galimybių spektrą;
- Ieškoti naujų būdų pilietinės atsakomybės jausmui stiprinti ir remti gyventojų dalyvavimą vietos valdžios sprendimų priėmimo procese;
- Pateikti gyventojų dalyvavimo priemones ir suteikti galimybę jas derinti pagal panaudojimo būdą bei aplinkybes.

Lisabonos sutarties (2007, 15) 8a straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas pilietis turi teisę dalyvauti demokratiniame ES gyvenime. Sprendimai priimami kuo atviriau ir kiek įmanoma labiau juos priartinant prie piliečių. Vienas iš Lisabonos sutarties tikslų – skatinti Europos demokratiją, suteikiančią piliečiams galimybę dalyvauti ES reikaluose.

Lietuva taip pat įsipareigojo laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, kurios 21 str. nurodo, jog kiekvienas žmogus turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per laisvai išrinktus atstovus.

Piliečių dalyvavimas yra reikšmingas veiksnys, todėl daugelio šalių Konstitucijose dalyvavimas įtvirtinamas kaip viena iš pagrindinių pilietinių teisių ir laisvių.

Teisė dalyvauti valdant savo šalį – viena pagrindinių pilietinių teisių, kuri įtvirtinta LR Konstitucijos I skirsnyje: „Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus, o svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu“. LR Konstitucijos 5 str. nurodoma, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, o 33 straipsnyje nustatyta, kad „piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992).

Pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius įstatymus kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis turi teisę:

- ***Susipažinti su teisės aktų projektais***. Vyriausybės ir jos institucijų bei vietos savivaldos institucijų priimamų teisės aktų projektų skelbimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“.
- ***Dalyvauti teisėkūros procese Seime*** – teikti pastabas, pasiūlymus ir pataisas dėl svarstomų teisės aktų projektų. Remiantis Lietuvos Respublikos Seimo statuto 147 ir 148 straipsniais, kiekvienas suinteresuotas (nesvarbu – fizinis ar juridinis) asmuo turi teisę teikti pastabas, pasiūlymus bei pataisas Seime svarstomiems teisės aktų projektams (Lietuvos Respublikos Seimo statutas 1994).
- ***Savarankiškai ieškoti ir gauti valstybės ir savivaldybės įstaigų turimą informaciją***. Šios teisės įgyvendinimo tvarką reglamentuoja LR Konstitucija ir Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas bei Visuomenės informavimo įstatymas. LR Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas fundamentalus informacijos laisvės principas, kuris draudžia kliudyti ieškoti, gauti ir skleisti informaciją. Pagal Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymą (2000) visa informacija apie įstaigų veiklą vykdant teisės aktais pavestas funkcijas turi būti visiems prieinama ir teikiama neatlygintinai. Šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad įstaigos privalo turėti Vyriausybės patvirtintus reikalavimus atitinkančią interneto svetainę, kurioje teiktų informaciją apie savo funkcijas, struktūrą, informacijos teikimui skirtos informacijos rodyklę. Piliečiai turi teisę gauti informaciją įstaigų turimus duomenis apie tai kaip ir kaupiami ir saugomi dokumentai ir duomenys. Teisė gauti informaciją yra viena iš pagrindinių, kurios turi būti laikomasi visose valdžios institucijų. Visuomenės informavimo įstatyme (1996) nustatyta, kad informacijos tiekimas gali būti ribojamas, jei ta informacija yra valstybės paslaptis ir jos atskleidimas gali pakenkti valstybės interesams.
- ***Teikti prašymus***. Remiantis Viešojo administravimo įstatymo (1999) 14 straipsniu, asmenų prašymus viešojo administravimo subjektai nagrinėja pagal Vyriausybės patvirtintas taisykles. Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklėse (2007) yra detaliai išdėstyti tiek pačių prašymų turiniui bei formai, tiek jų nagrinėjimo procedūroms keliami reikalavimai.

➢ ***Dalyvauti priimant administracinio reglamentavimo aktus*** – nuostatus, taisykles, reglamentus ir kitus įstatymams įgyvendinti skirtus poįstatyminius norminius teisės aktus. Remiantis Viešojo administravimo įstatymo (1999) 7 straipsniu, viešojo administravimo subjektai „dėl administracinių sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais, turi konsultuotis su visuomenės interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profesinių sąjungų, kitų nevyriausybinių organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais – ir su gyventojais ar jų grupėmis“.

➢ ***Dalyvauti savivaldos teisėkūroje ir priimant kitus sprendimus***. Vietos savivaldos įstatymo (1994) 4 straipsnyje įtvirtintas bendras – viešumo ir reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomonę – principas. Remdamiesi šiuo principu savivaldybės gyventojai ar jų atstovai turi teisę susipažinti su savivaldybės institucijų sprendimų projektais ir priimtais sprendimais, gauti viešus ir motyvuotus atsakymus į pareikštą nuomonę apie savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų ar atskirų valstybės tarnautojų darbą.

➢ ***Kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą***. Apskųsti valstybės įstaigų ir pareigūnų sprendimus. LR Konstitucijos 33 straipsnis garantuoja teisę kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą. Tačiau kritika turi būti reiškiama nešmeižiant ir neįžeidinėjant asmens, kurio veikla kritikuojama. Skųsti galima bet kokius sprendimus: ne tik tuos, kurie kenkia skundžiančiam asmeniui, bet ir tuos, kurie skundą teikiančiam asmeniui atrodo žalingi visuomenei, valstybei ar tiesiog prieštaraujantys įstatymams.

➢ ***Teikti peticiją, inicijuoti įstatymo projektą, referendumą***. Peticija yra aiškiai apibrėžta Peticijų įstatyme (1999), kaip „rašytinis arba elektroninis pareiškėjo kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar savivaldybės institucijas su reikalavimais ar siūlymais spręsti nurodytus klausimus: žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo, taip pat valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimo bei kitus svarbius visuomenei, savivaldybėms ar valstybei klausimus, kai tam reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija“. Referendumo įstatymo (2002) 9 straipsnyje akcentuojama, kad referendumo paskelbimo iniciatyvos teisė priklauso piliečiams ir Seimui. Piliečių referendumo paskelbimo iniciatyvos teisė įgyvendinama 300 tūkstančių turinčių rinkimų teisę piliečių reikalavimu. LR Konstitucijos 68 straipsnyje įtvirtinta nuostata teikti Seimui įstatymo projektą gali 50 tūkstančių LR piliečių, turinčių rinkimų teisę ir Seimas jį privalo svarstyti. *Peticijos teisė skiriasi nuo anksčiau išvardintų teisių savo pareiškėjais, jei pagal Peticijų įstatymą, pareiškėju laikomas ne tik LR pilietis, bet ir užsienietis, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikoje, arba jų grupė*.

Toliau pateikiama strateginių iniciatyvų ir teisės aktų apžvalga:

1. ***Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*** (2012) - tai valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Viena iš šioje

strategijoje apibrėžtų pagrindinių pokyčių sričių – valstybės valdymas. Šioje strategijoje - „*sumanus valdymas* – atviras ir skatinantis dalyvauti, rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas, kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia.“ Be atviro, kompetentingo, rezultatyvaus ir skatinančio dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus valdymo reikšmingi pokyčiai greitai neatsitinka. Pažangą gali skatinti tik piliečių pasitikėjimas valdžia. Tam viešasis valdymas turi tapti rezultatyvus ir leidžiantis veikti. Viena iš pagrindinių sumanų valdymą užtikrinančių strategijoje apibrėžtų iniciatyvų – užtikrinti, kad strateginiai sprendimai būtų priimami bendradarbiaujant ir siekiant plataus sutarimo, plačiai konsultuojantis su socialiniais ir ekonominiais partneriais bei sukurti mechanizmus, padėsiančius piliečiams ir kitoms suinteresuotoms grupėms įsitraukti į visuomenės poreikių nustatymą ir užtikrinti jų dalyvavimą konstruktyvaus dialogo forma visais sprendimų priėmimo lygmenimis. Strategijoje įtvirtinta nuostata, jog valdžios institucijos turi būti ne tik atviros, bet tuo pačiu ir atskaitingos visuomenei.

2. ***Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa*** (2012). Šioje programoje yra užsibrėžta skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti valdžios sprendimų priėmimo procese, suteikti galimybę elektroninėje erdvėje teikti pastabas ir pasiūlymus. Siekti, kad Lietuvos visuomenė aktyviai naudotų informacines ir ryšių technologijas, sustiprinti informacinės visuomenės plėtros koordinavimą valstybės ir savivaldybių institucijų lygiu. Minėtoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje plėtojant e. demokratijos sprendimus, aktyvinti visuomenės ir viešojo administravimo institucijų sąveiką, IRT priemonėmis skatinti pilietinį aktyvumą darant įtaką valdžios politiniams sprendimams. Taip pat įtrauktas siekis modernizuoti viešąjį sektorių įtraukiant piliečius į valdymo procesus, didinti veiklos skaidrumą ir atvirumą.

3. ***Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“*** (2014). Ji parengta atsižvelgiant į tai, kad informacinės visuomenės plėtra – veržlus, daugelyje visuomenės ir valstybės veiklos sričių sparčiai kintantis procesas, veikiantis įvairias visuomenės gyvenimo sritis ir valstybės ūkio sektorius. Programos paskirtis – nustatyti informacinės visuomenės plėtros prioritetus, tikslus ir uždavinius, kad būtų kuo geriau naudojamasi IRT teikiamomis socialinėmis ir ekonominėmis galimybėmis, o visų pirma internetu – labai svarbia ekonominės ir socialinės veiklos priemone, kuria naudojantis galima teikti ir gauti paslaugas, dirbti, bendrauti ir laisvai reikšti savo nuomonę.

4. ***Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos strateginiai tikslai.*** Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2015 – 2017 m. strateginiame veiklos plane (2014) apibrėžiami šie veiklos prioritetai: gerinti Vyriausybės priimamų sprendimų kokybę, siekiant, kad viešojo sektoriaus veikla būtų efektyvesnė ir rezultatyvesnė; stiprinti visuomenės įsitraukimą į viešąjį valdymą

5. ***Atviros Vyriausybės partnerystės (angl. Open Government Partnership) programa*** (2014). Lietuva 2011 metų rugsėjo mėnesį prisijungė prie Atviros Vyriausybės partnerystės iniciatyvos (toliau–AVP iniciatyva), prie kuriuos šiuo metu yra prisijungusios jau 64 valstybės. Šios AVP iniciatyvos tikslas – skatinti viešojo valdymo institucijas labiau prisidėti atviresnio valstybės valdymo. Plėtojant AVP iniciatyvas Lietuvoje taip pat siekiama padidinti visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis užtikrinant visuomenei galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, inicijuoti konsultavimąsi su visuomene, ugdyti jos pilietiškumą bei stiprinti bendruomenių iniciatyvumą.

Šie atviros Vyriausybės uždaviniai glaudžiai siejasi su atvirų duomenų keliamais tikslais. Keletas svarbiausių šios programos įgyvendinimo rezultatų yra: viešojo valdymo institucijos dalinsis su visuomene turimais duomenimis ir informacija bei aktyviau konsultuosis su visuomene dėl jai svarbių ir aktualių klausimų; didės viešojo valdymo institucijų pakartotinam panaudojimui pateikiamos informacijos apimtys.

Kaip parodė atlikta apžvalga, dažnai žmogaus teisėms ir pačiai demokratijai kyla pagrįsti pavojai, kai visuomenė nereiškia susidomėjimo valdžios institucijų veikla, nesinaudoja savo teisėmis dalyvauti valstybės valdyme. L. Stračinskienė (2005, 3) pastabėjo, kad:

✓ „piliečių ir bendruomenių poreikiai ir interesai nesuderinami su priimamais sprendimais tiek vyriausybės, tiek vietos savivaldos lygiais. Todėl problemos sprendžiamos nusiskundimu ir visuotinio nepasitenkinimo formomis;

✓ labai maža dalis piliečių naudojasi savo teisėmis, kaip dalyvavimas formuojant pagrindines valdžios įstaigas;

✓ teisės aktai reglamentuojantys piliečių dalyvavimą sprendžiant viešuosius reikalus nėra visiškai suderinti tarpusavyje;

✓ piliečiai dėl žinių, informacijos stokos nesugeba realizuoti galimybių atstovauti savo bei viešiesiems interesams.“

Apibendrinant, visuomenės dalyvavimas yra labai reikšmingas valstybės valdyme. Bendradarbiaudamos su visuomene valdžios institucijos priima kur kas geresnius problemų sprendimo variantus. Glaudus valdžios ir piliečių bendradarbiavimas sukuria visuomenėje atvirumo atmosferą.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose jau yra įtvirtinta įvairių rūšių gyventojų dalyvavimo formos bei sritys. Vis dėlto visas pagrindines Lietuvos Respublikos piliečių teises, susijusias su piliečių dalyvavimu priimant sprendimus - ***teise gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybės įstaigų*** *galima išskirti kaip vieną iš svarbiausių. Ši teisė yra labiausiai susijusi su galimybe gauti informaciją ir pareikšti nuomonę bei kaip pakreipti valdininkų priimamą sprendimą tam tikra linkme.*

3. E. DEMOKRATIJOS ĮGYVENDINIMO PERSPEKTYVŲ STIPRINANT LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS DIALOGĄ SU VISUOMENE VERTINIMAS

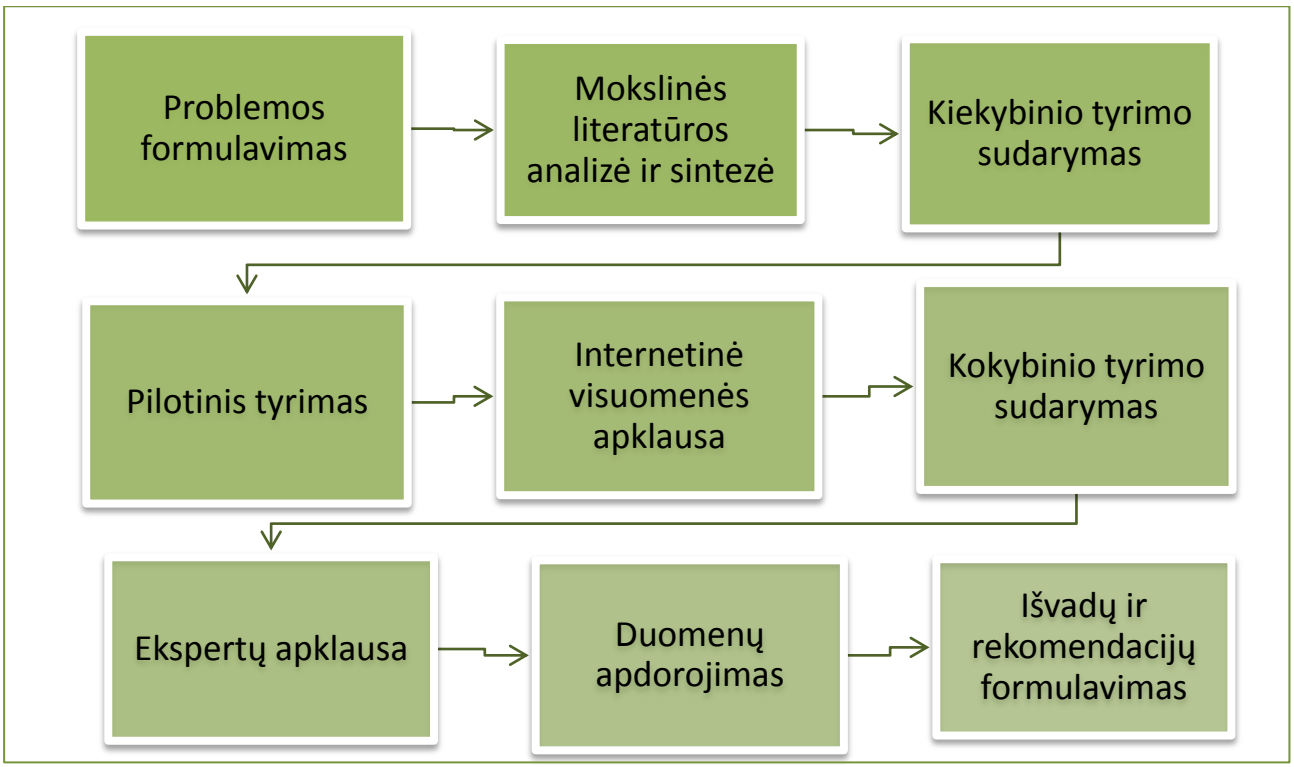
Kiekybinio tyrimo duomenys apskaičiuoti naudojantis SPSS *(Statistical Package for Social Sciences)* programinę įrangą, kuri yra patogi apdorojant surinktą informaciją, pritaikyta darbui su duomenimis, jų analizei, ryšių nustatymui. Apklausos metu gauti duomenys apdoroti SPSS 17 versijos paketu ir Microsoft Office Excel 2007 programa.

Kokybinio tyrimo interviu duomenys interpretuoti atliekant „content“ analizę. Taikant šį metodą, turimi duomenys yra analizuojami ir interpretuojamos jų reikšmės. Atliekant kokybinę „content“ analizę buvo atrenkama tyrimui reikalingi duomenys, kurie buvo grupuojami, ieškoma tarpusavio ryšių, atsakymų panašumų bei skirtumų.

Siekiant vaizdžiai apibūdinti surinktu duomenis, rezultatai pateikiami lentelėmis ir diagramomis.

3.1. Tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ metodologija

Empirinis tyrimas „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ susideda iš etapų: problemos formulavimo, mokslinės literatūros analizės ir sintezės, kiekybinio ir kokybinio tyrimo sudarymo, pilotinio tyrimo, internetinės visuomenės ir ekspertų apklausos, duomenų apdorojimo bei išvadų su rekomendacijomis rengimo. Šių etapų sąsajos pavaizduotos 5 pav.

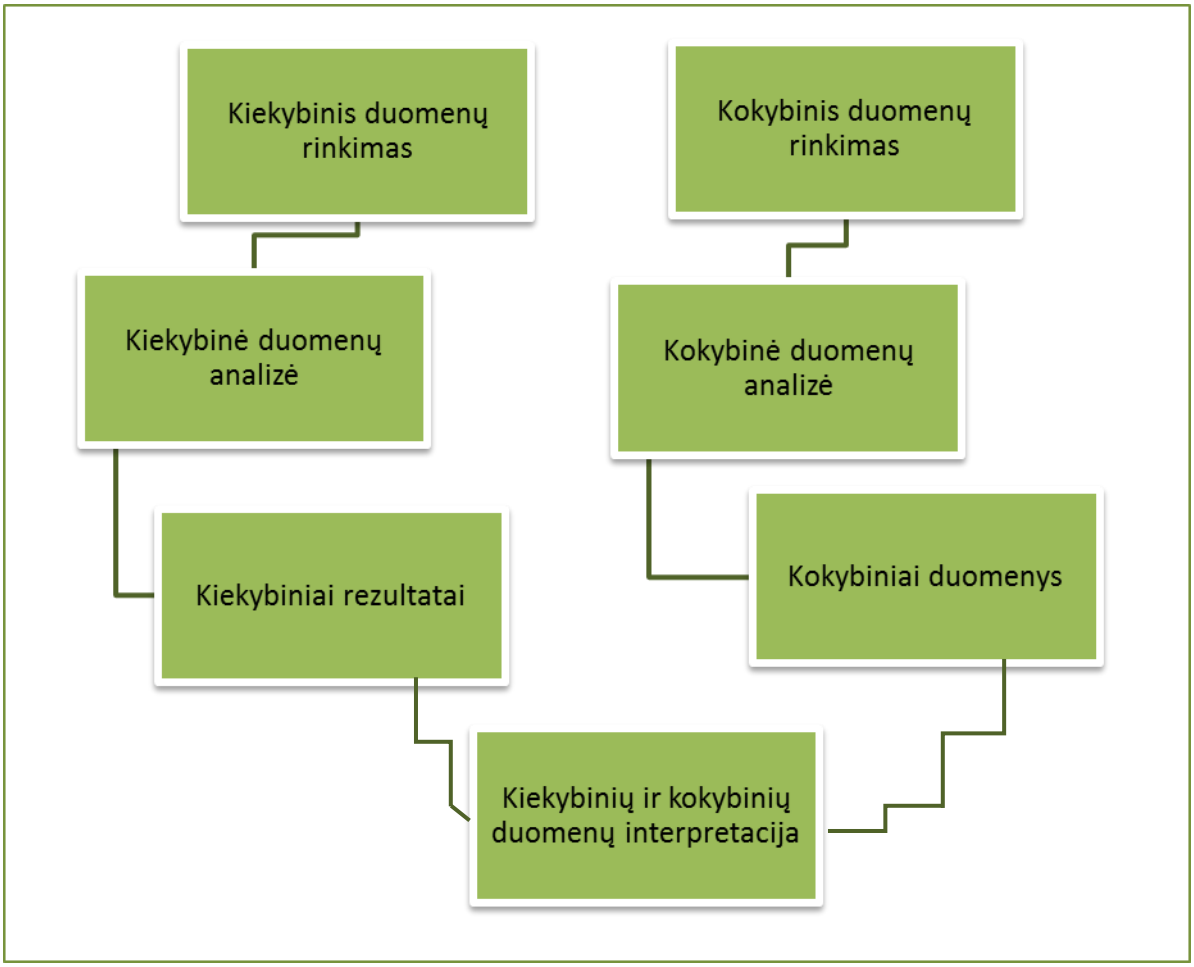

5 pav. Empirinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ eigos planas

Šaltinis sudarytas darbo autorės.

Tyrimo pradžioje į iškeltą probleminį klausimą, *kaip paskatinti Lietuvos gyventojų bei užsienyje gyvenančių LR piliečių geresnį informuotumą, o LR Vyriausybei suteikti galimybę atsižvelgti į aktualius visuomenės pasiūlymus bei nuomonę,* atsakymų buvo ieškoma analizuojant Lietuvos ir užsienio autorių mokslinius šaltinius, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktus, Lietuvos strategines iniciatyvas e. demokratijos ir visuomenės dalyvavimo srityje.

Tyrimas grindžiamas kiekybine ir kokybine tyrimų metodologija (žr. pav. 6). Duomenys surinkti skirtingais duomenų rinkimo metodais yra tikslesni, išsamesni už tyrimus, paremtus tik vienu metodu. Tokį metodą, kuris susitelkia ties kiekybinių ir kokybinių duomenų rinkimu, analizavimu Creswell J. (2011,2) vadina mišrių metodų tyrimu (angl. Mixed methods research). Minėto autoriaus nuomone, būtent taikant kiekybinius ir kokybinius metodus kartu suteikiamas geresnis mokslinės problemos suvokimas, nei taikant kurį nors vieną. Šiame empiriniame tyrime buvo atskirai atlikti du tyrimai – kiekybinis ir kokybinis, tačiau duomenys analizuojami buvo kartu.

6 pav. Mišrių metodų taikymo planas

Šaltinis sudarytas darbo autorės remiantis Creswell (2011).

Mišrių metodų pasirinkimui įtakos turėjo siekis surinkti kuo įvairesnę, turtingesnę empirinę medžiagą, bei kuo nuodugniau ištirti e. demokratijos perspektyvas.

Pirmasis bet kokio tyrimo žingsnis – pasirinkti tiriamą aibę. Atliekant tyrimą buvo pasirinkta netikimybinė tyrimo imtis. Netikimybinis imties formavimo elementas atsikleidžia, kad ne kiekvienas tiriamasis turėjo vienodą galimybę patekti į imtį. Vienas iš apklausos imties atrankos kriterijų – į apklausą neįtraukti asmenys iki 18 metų. Taip pat atliktas tyrimas turi ***ribotumų***. Pati darbo tema "Elektroninės demokratijos perspektyvos - dialogo su visuomene stiprinimas" iš anksto nulemia, kad iš apklausos yra eliminuojamos tam tikros visuomenės grupės:

- ✓ Asmenys, kurie nesinaudoja internetu.
- ✓ Asmenų grupės, kurios mažiau naudojasi arba visai nesinaudoja tam tikrais tinklapiais, kadangi internetinei apklausai atlikti buvo pasitelktos interneto svetainės www.manoapklausa.lt ir www.lrv.lt bei socialinis tinklapis "Facebook".
- ✓ Asmenys, kuries nesinaudoja el. paštu.

Galima daryti išvadą, kad tyrimo duomenys reprezentuoja tik tuos visuomenės narius, kurie naudojasi internetu, e. paštu, o ne visą populiaciją, todėl galima kalbėti tik apie bendras tendencijas.

Šiame tyrime tiriama aibė - visos Lietuvos gyventojai ir Lietuvos Respublikos piliečiai gyvenantys užsienyje. Analizuojant statistinę informaciją, paaiškėjo, kad šiame darbe nustatyti tikslų generalinės aibės dydį - sudėtinga. Siekiant nustatyti generalinės aibės dydį, buvo išsikelti du klausimai:

1. Kiek Lietuvoje registruota gyventojų?

2. Kiek Lietuvoje registruota gyventojų, kurių amžius nesiekia 18 metų?

Siekiant tyrimo reprezentatyvumo imčiai apskaičiuoti buvo remtasi Lietuvos Respublikos statistikos departamento apie nuolatinių Lietuvos gyventojų skaičių 2015 m. pradžiai duomenimis (2921262 gyventojai ir 524473 vaikai iki 18 m.). Remiantis šiais duomenimis tiriama populiacija yra 2396789. Tyrimo imties dydis buvo apskaičiuotas taikant viešai pateikta www.apklausos.lt formule, taikant 95 % tikimybę ir 2.29 paklaidą. Apibendrinant galima teigti, kad atlikto tyrimo imties tūris (1836 respondentai) ir išdėstyti argumentai leidžia kalbėti apie apklausos reprezentatyvumą.

***Kiekybinis tyrimo metoda*s** pasirinktas, siekiant nustatyti ar visuomenė yra susipažinusi su e. demokratija ir ar naudojasi įdiegtomis el. demokratijos priemonių teikiamomis galimybėmis. Kiekybinis tyrimas - struktūrizuotą, besiremiantis iš mokslinės problemos kylančia hipoteze, kuriam taikomi matematinės analizės metodai duomenims apdoroti bei nagrinėjamam reiškiniui aprašyti, tyrimas (Kardelis, 2007).

Norint įvertinti parengtos anketos kokybę, *2015m. rugpjūčio mėnesį* buvo atliktas ***pilotinis tyrima*s**, kurio tikslas – patikrinti parengtos anketos klausimyną ir atlikti su tuo susijusias korekcijas. Šiame tyrime dalyvavo 10 respondentų, kurie turėjo atitikti būtent tam tikras amžiaus grupes: 18-29 m., 30-39 m., 40-49 m., 50-59 m., 60 m. ir daugiau. Kiekvieną grupę sudarė po 2 respondentus. Šių amžiaus grupių respondentai pasirinkti neatsitiktinai, kadangi tyrime buvo planuojama apklausti būtent šio amžiaus grupių respondentus. Pilotinio tyrimo anketos buvo išdalintos tiesiogiai susitikus su respondentais. Tyrimo metu stebėta, kaip anketos pildomos, ar formuluotės aiškios ir suprantamos, ar ne perdaug klausimų. Išanalizavus gautus atsakymus, keli klausimai buvo patikslinti, trijų klausimų nuspręsta atsisakyti ir dviem klausimais papildyti anketą.

Remiantis mokslinės literatūros analize bei atliktu pilotiniu tyrimu, darbo autorės buvo parengta internetinė apklausos anketa „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ (1 priedas). Siekiant atskleisti visuomenės požiūrį e. demokratijos perspektyvas ir vyraujančias valdžios institucijų dialogo su visuomene tendencijas, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas – ***standartizuota apklausa internetu***. Anketinė apklausa buvo pasirinkta dėl šių savo privalumų: pigumo, didesnio anonimiškumo, didesnio užpildymo procento. Internetinė apklausa yra

patogi respondentui – gavęs anketa, ją gali užpildyti jam patogiu laiku. Šis tyrimo metodo pasirinkimą taip pat sąlygojo siekis atstovauti kuo didesnę populiacijos nuomonę.

Internetinė visuomenės apklausa, taikant standartizuotą klausimyną vykdyta ***2015 m. spalio – 2016 m. sausio mėnesiais***, apklausos anketą patalpinant interneto svetainėje www.manoapklausa.lt. Respondentai buvo pasirenkami atsitikinės atrankos būdu. Siekiant pasiekti kuo didesnį respondentų skaičių, apklausos internetinė nuoroda buvo platinama elektroniniu paštu. Asmenys apklausai buvo pasirenkami atsitiktinai. Apklausos internetinė nuoroda taip pat buvo patalpinta socialiniame tinklapyje www.facebook.com. Siunčiant buvo tiksliai nurodyta, kokiu tikslu siunčiama anketa ir kur bus panaudoti surinkti duomenys. Siekiant pasiekti kuo daugiau respondentų, apklausa buvo patalpinta „Mano Vyriausybės“ interneto svetainės „E. pilietis“ http://epilietis.lrv.lt/ skiltyje. Naudojantis duomenų valdymo sistema Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos buvo išsiųstas lydraštis į visas Lietuvos savivaldybes, informuojantis apie pradedamą apklausą, nurodant jos tikslą. Kadangi respondentams yra svarbu gauti grįžtamąjį ryšį apie tyrimą, internetinės apklausos apibendrinti rezultatai buvo patalpinti http://epilietis.lrv.lt/.

Internetinės anketinės apklausos respondentai - piliečiai, t.y. Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Respublikos gyventojai, neturintys pilietybės, nes jiems tai pat yra suteikta įvairiausių teisių ir galimybių įsijungti į sprendimų priėmimą. Į šią sąvoką taip pat įeina ir užsienyje gyvenantys Lietuvos piliečiai. Ši grupė taip pat yra suinteresuota reikšti nuomonę, siūlymus, paklausimus. Tyrime dalyvavo respondentai, kurių amžius nuo 18 metų. Ši amžiaus grupė nebuvo įtrauktam kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad rinkimų teisę turi Lietuvos piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra suėję 18 metų. Vadovaujantis referendumo įstatymo 2 straipsniu, referendume turi teisę dalyvauti piliečiai, kuriems yra sukakę 18 metų.

Tyrimas buvo vykdomas, laikantis pagrindinių etikos principų, kurie yra būdingi socialiniams tyrimams (Kardelis, 2007; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008):

✓ *laisvanoriškumo* - tyrimo dalyviai laisvai nieko neverčiami sutiko dalyvauti tyrime,

✓ *orumo ir pagarbos*- gauta informacija buvo priimta ir analizuota nepažeidžiant žmogaus orumo ir pagarbos.

✓ *tyrimo dalyvių teisė žinoti, kas bus daroma su tyrime gautais duomenimis* – prieš pradedant tyrimą, respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu ir pateikta informacija, kad duomenys bus naudojam magistro baigiamajame darbe.

✓ *teisingumo* - klausimyne, kuris pateiktas tiriamiesiems, nėra asmeninės informacijos, kuri leistų identifikuoti asmenį.

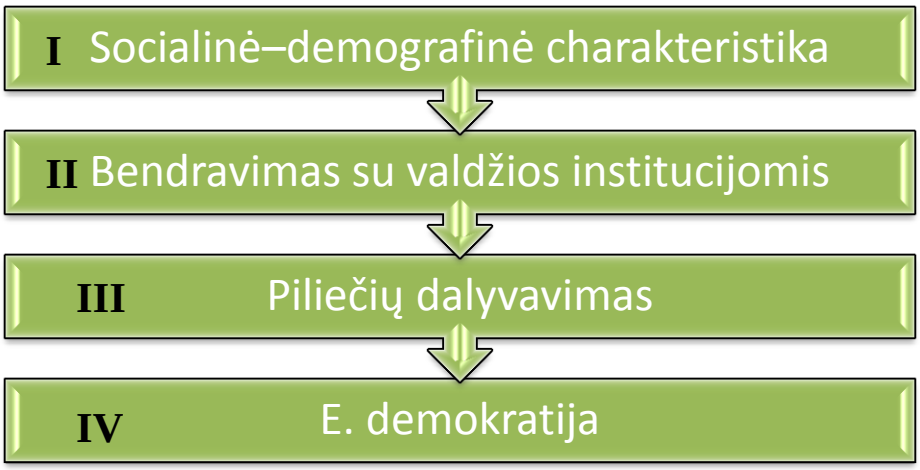
✓ *anonimiškumo ir konfidencialumo* – laikantis šio principo tyrimo dalyvių duomenys (vardai, pavardės) neskelbiami.

Kiekybinio tyrimo – internetinės apklausos nuoroda buvo siunčiama elektroninio pašto adresais, kurie yra viešai skelbiami internetinėje erdvėje. Siunčiamoje žinutėje paaiškinamas apklausos tikslas ir užtikrinamas informacijos anonimiškumas ir konfidencialumas.

Internetinės apklausos anketų užpildomas skaičius buvo stebimas kiekvieną savaitę. Nuolatinis stebėjimas leido kontroliuoti, kokie respondentai, remiantis sociodemografiniais duomenimis (lytis, gyvenamoji vieta, veiklos pobūdis), yra sąlyginai mažiau aktyvūs. To pasekoje buvo siunčiama elektroniniu paštu apklausos nuoroda atitinkamos grupės respondentams. Nors apklausiant gyventojus elektroniniu paštu dažnai kyla nesklandumų, nes dalis respondentų elektroniniu paštu ar „facebook“ paprasčiausiai nesinaudoja, tačiau internetinė apklausa nereikalauja didelių finansinių ir laiko sąnaudų, o anketų grįžtamumo lygis yra santykinai aukštas.

Prieš pildant anketą, respondentui yra nurodoma, kas atlieka tyrimą, trumpai supažindinamas su tyrimo tikslu. Siekiant didesnio respondentų atvirumo, buvo pasirinkta anoniminės apklausa.

Anketinei apklausai atlikti sudaryta anketinės apklausos klausimynas, kurį sudaro 4 klausimų blokai (7 pav.).

7 pav. Anketos „E.demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ struktūra

Šaltinis sudarytas darbo autorės.

Pirmasis klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti tiriamųjų socialinėms–demografinėms charakteristikoms. Kadangi anketa anoniminė, buvo užduodami netiesioginiai klausimai, t.y. respondentų lytis, amžius, vietovė, kurioje gyvena, užsiėmimas. Remiantis šiais klausimais, galima analizuoti tyrimo metu surinktus duomenis įvairiais pjūviais, ieškoti skirtumų tarp skirtingų respondentų grupių (1–4 klausimai).

Antrasis klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti respondentų bendravimo su valdžios institucijomis būdus ir dažnį, bei kokios informacijos ieško (5–12 klausimai).

Trečiasis klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti, dalyvavimo būtinumą ir dalyvavimo formas bei, kuo naudingas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese patiems piliečiams ir valdžiai (13–18 klausimai).

Ketvirtasis klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti, kiek respondentai yra susipažinę su e. demokratijos sąvoka, jos instrumentais ir jų įgyvendinimo nauda (19–26 klausimai).

Klausimynas parengtas, naudojant kelių rūšių klausimus. Anketą sudaro 26 klausimai: 24 *uždari* klausimai ir *2 atviri* klausimai. Didžioji dalis anketos klausimų sudaro uždaro tipo, kurių pasirinkimui įtakos turėjo K. Kardelio (2007, 185) minimi pranašumai, kaip lengviau kiekybiškai apdoroti duomenis ir lyginti bei didesnis indikatoriaus patikimumas. Keletas klausimų, siekiant gauti detalesnę ir išsamesnę informaciją, buvo pasirinkti a*tviro tipo*, nes būtent į šiuos klausimus, atsakymus respondentai formuluoja ir įrašo patys (23, 26 klausimai).

Kai buvo minėta, prieš atliekant internetinę apklausą, buvo atliktas pilotinis tyrimas, po kurio 2 atviri klausimai buvo pakeisti į *ranginės skalės* klausimus. Be jau minėtos ranginės skalės, anketos teiginiams pažymėti buvo naudojamos ir kitos matavimo skalės:

✓ *Likerto skalė* – kuria buvo siekiama nustatyti, kiek respondentas sutinka ar nesutinka su skalėje pateiktais teigiamais (7 klausimai). Pagal šią skalę respondentai išreiškia savo požiūrį į pateiktus teiginius pasirinkdami vieną iš jiems pateiktų skalės reikšmių (nuo visiško sutikimo iki visiško nesutikimo). Tai leidžia sudėti atsakymų taškus ir gauti bendrus (suminius) taškus.

✓ *intervalų skalė* - tokia, kurioje matavimai atliekami naudojant vienodus atidėjimus (2 klausimai).

Kokybinis tyrimas, remiantis Kardeliu K. (2007, 2) – tai sistemingas situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamus reiškinius bei pateikti jų interpretacinį išaiškinimą. Kokybinio tyrimu siekiama išanalizuoti įdiegtas e. demokratijos paslaugas Lietuvos Respublikos Vyriausybėje.

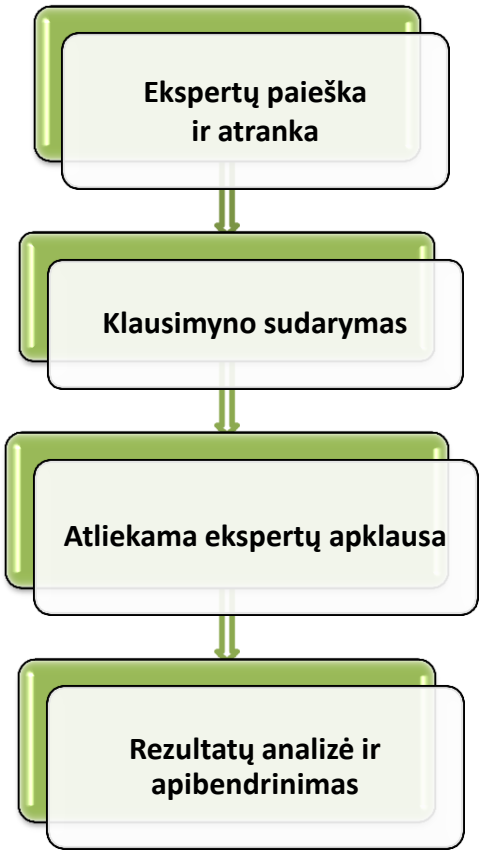
Atliktos internetinės apklausos duomenys labiau atspindi visuomenės poziciją, todėl darbo autorė norėdama papildyti apklausos būdu gautus duomenis, atliko ***kokybinį tyrimą*** – pusiau struktūrizuotą ekspertų interviu. Šio metodo pasirinkimą įtakojo tai, jog pusiau struktūrizuotas ekspertų interviu. yra pagrindinis duomenų rinkimo metodas (Bitinas et al. 2008, 152), papildantis apklausos metodais gautus duomenis (Kardelis, 2007, 196).

Kokybiniam tyrimui, darbo autorės buvo pasirinktas *pusiau struktūruotas ekspertų interviu*, kuris atliktas tiesiogiai apklausiant ekspertus. Toks informacijos rinkimo būdas buvo pasirinktas siekiant tikslumo, išsamumo ir objektyvumo. Kadangi, pokalbis nėra griežtai formalizuojamas, laisvesnė atmosfera tarp tyrėjo ir respondento, metodo lankstumas leidžia pakreipti duomenų rinkimo procesą pageidaujama linkme.

Kokybiniame tyrimui dažniausiai reikalinga mažesnė, tačiau tiksli imtis, t.y. reikia pasirinkti tokius atvejus, kurie yra informatyvūs tiriamuoju požiūriu. Todėl šiame kokybiniame tyrime taikyta tikslinė imtis, kuri pasižymi tuo, kad „parenkami nagrinėjamos srities specialistai, pajėgūs atsakingai samprotauti apie tiriamą problemą, todėl galima tikėtis, kad tarp teorijai žinomų teiginių bei išvadų bus išsakyta ir naujų idėjų, kurios gali tapti išeities momentu tiriant tiriamojo objekto teoriją“ (Bitinas ir kt., 2008,). Apklausti 7 ekspertai, kurie negali atspindėti visų ekspertų nuomonės e. demokratijos perspektyvų klausimu, tačiau leidžia atskleisti bendras tendencijas.

Šiame tyrime taikyta kriterinė ekspertų atranka, kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos respondentus tikslingiau atrinkti.

Siekiant palyginti, kaip skiriasi arba sutampa visuomenės ir ekspertų nuomonės, ***2016 m. sausio mėnesį*** buvo atliktas kokybinis tyrimas - ***ekspertų apklausa***, kuri buvo vykdoma etapais (8 pav.).

8 pav. Ekspertų apklausos „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ loginė schema

Šaltinis sudarytas darbo autorės.

Renkant kokybinio tyrimo duomenis, kaip ir kiekybinio tyrimo, buvo laikomasi tyrimo etikos keliamų reikalavimų. Kokybinio tyrimo duomenys buvo renkami gavus dalyvių sutikimus dalyvauti tyrime, iš anksto suderinus laiką. Prieš atliekant interviu, jo dalyviai buvo informuoti, kad jie bus

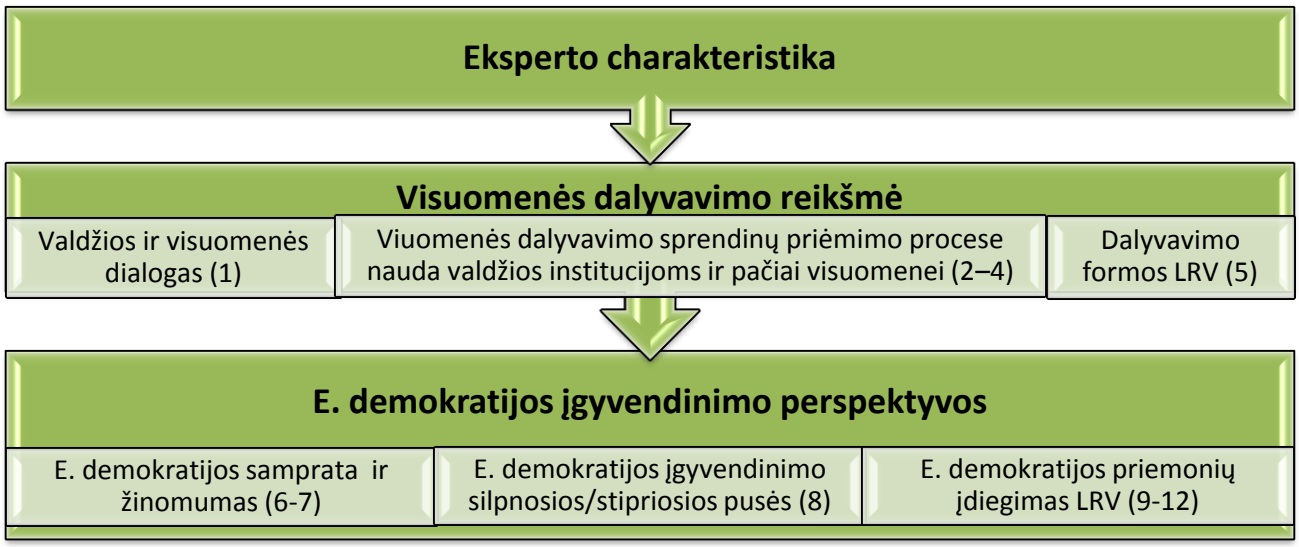
pristatomi kaip ekspertai. Nors tyrime dalyvavo savanoriškai, tačiau kai kurie ekspertinio tyrimo dalyviai pageidavo likti neidentifikuotais ir kad jų atsakymai į tyrėjos pateiktus klausimus liktų konfidencialūs, todėl dalyviai pateikti koduotais vardais. Pokalbio metu gauta informacija buvo užrašoma raštu.

Siekiant, kad atrinkti ekspertai būtų kompetentingi, jiems buvo iškelti atrankos kriterijai (3 priedas):

- ✓ aukštasis išsilavinimas (aukštasis universitetinis);
- ✓ darbo patirtis įstaigoje LRVK (nemažesnė nei 5 metų);
- ✓ ekspertų veikla yra susijusi e. demokratijos įgyvendinimu LRVK.

Kokybiniame tyrime imties dydžiui nėra keliami griežti reikalavimai, kiek turi būti dalyvių, todėl tyrimo metu buvo apklausti 7 ekspertai iš LRVK. Atrenkant dalyvius *ekspertų interviu* buvo taikoma kriterinė atranka, kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos dalyvius tikslingiau atrinkti (Bitinas et al. 2008).

Ekspertų nuomonėms surinkti buvo naudojamas iš anksto parengtas klausimynas (2 priedas), kurį sudarė 3 dalys (9 pav.) ir 12 klausimų. Atliekant interviu taip pat buvo suteikiama galimybė užduoti ir papildomus klausimus, kurie buvo pateikiami priklausomai nuo tyrimo dalyvio atsakymų.

9 pav. Kokybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ ekspertų klausimyno struktūra

Šaltinis sudarytas darbo autorės.

Pusiau struktūrizuotas interviu buvo vykdomas apklausiant ekspertus tiesiogiai. Kiekvienas iš jų buvo supažindinti su tyrimo tikslu, paprašomas leidimas pokalbį pasižymėti kompiuteryje,

paaiškinama, kad surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslui, taip pat garantuotas pateiktos informacijos konfidencialumas.

Kiekybinio ir kokybinio tyrimų metu surinkti duomenys buvo analizuojami ir vertinami, siekiant išanalizuoti esamą situaciją, identifikuoti problemas bei pateikti galimas rekomendacijas problemų sprendimui. Keli klausimai buvo lyginami, siekiant išsiaiškinti, kaip išsiskyrė ar sutapo visuomenės ir ekspertų nuomonės. Tyrimo duomenų analizės rezultatai pateikiami teksto, lentelių ir paveikslų pavidalu.

3.2. Empirinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ rezultatų analizė

3.2.1. Kiekybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ duomenų rezultatai

Pirmas darbe naudojamas metodas yra anketinė apklausa internetu. *Pagrindinė apklausos paskirtis* - nustatyti visuomenės bendrą požiūrį ar yra susipažinusi su e. demokratija ir ar naudojasi įdiegtomis e. demokratijos priemonių teikiamomis galimybėmis.

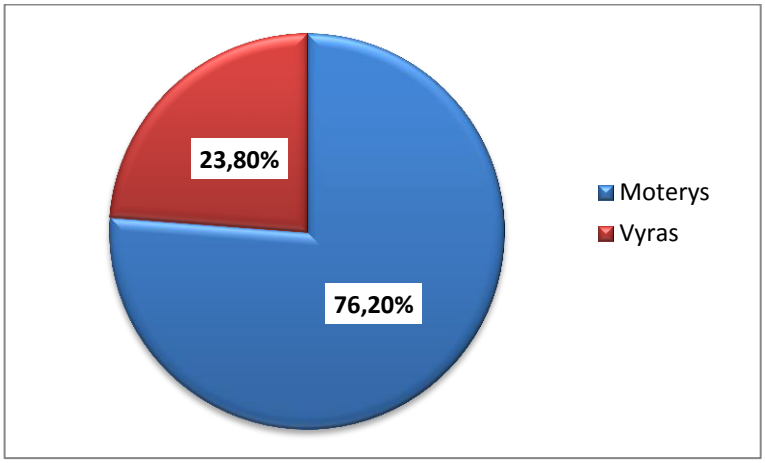
Analizė atlikta raštiškai. Naudotas surinktų duomenų vaizdavimo būdas – diagramos, lentelės. Intervaline skale ir Likerto skale išreikštiems duomenims apskaičiuojami vidurkiai (***M***) ir standartiniai nuokrypiai (***SD***), o rangine ar nominaline skale išreikštiems kriterijams – dažniai (procentais).

Tyrimo metu visi rezultatai buvo lyginami, kaip jie skiriasi tarp skirtingos lyties, skirtingo amžiaus, skirtingos gyvenamosios vietos ir skirtingo užsiėmimo respondentų (t. y. kaip tyrimo rezultatai skiriasi tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų respondentų grupėse).

Siekiant nustatyti, ar gauti rezultatai (procentai, vidurkiai) skirtingose respondentų demografinėse grupėse skiriasi statistiškai reikšmingai, buvo apskaičiuoti šių rezultatų (procentų ir vidurkių) skirtumų statistinis patikimumas (statistinis reikšmingumas) (***p***). Statistinio reikšmingumo reikšmė rodo, kad kelių demografinių grupių (pvz. vyrų ir moterų) atsakymai konkrečių klausimu skiriasi reikšmingai, ar skiriasi nereikšmingai. Visais atvejais statistiškai reikšmingu bus laikomas skirtumas, kurio patikimumas bus didesnis nei 95 proc., t. y. kai $p<0,05$.

Pirmas anketos klausimų blokas skirtas apibūdinti respondentų socialines charakteristikas: lytį, amžių, veiklos pobūdį ir vietovę, kurioje gyvena (3priedas 1 lentelė). Šios charakteristikos svarbios, nes skirtingo amžiaus skirtingai vertina e. demokratijos perspektyvas.

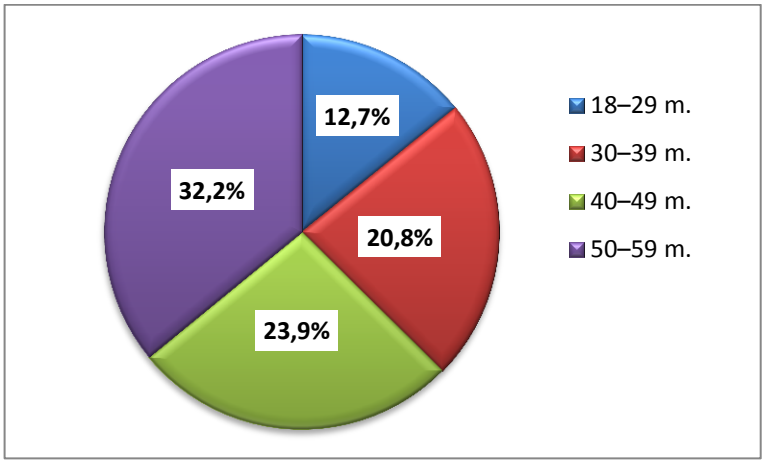
Tyrimo, atliekamo anketinės apklausos būdu, buvo apklausti 1836 asmenys. Pirmieji apklausos klausimai buvo skirti išsiaiškinti respondentų demografinius rodiklius (10 pav.).

10 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lytį, proc.

Analizuojant šių rodiklių pasiskirstymą, daugumą respondentų sudarė moterys (76 proc.) ir likusi dalis – vyrai (24 proc.). Toks respondentų lyčių pasiskirstymas yra atsitiktinis.

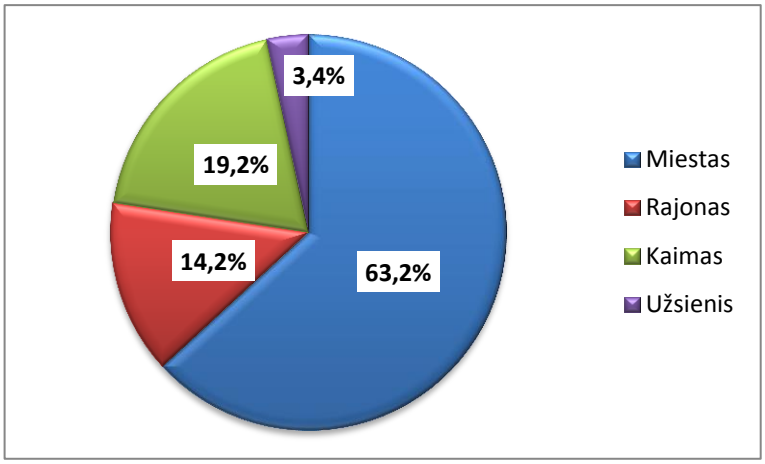
Pagal amžiaus grupes respondentai buvo suskirstyti į penkias grupes (žr. 11 pav.). Tyrime nedalyvavo respondentai iki 18 metų. Ši amžiaus grupė iki 18 metų buvo tikslingai neįtraukta, kadangi Lietuvoje rinkimų teisę turi Lietuvos piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra suėję 18 metų, o referendume turi teisę dalyvauti piliečiai, kuriems yra sukakę 18 metų.

11 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes proc.

Apibendrinant respondentų amžiaus grupių pasiskirstymą pastebima, jog daugiausia atsakiusiųjų yra 50 – 59 metų, (32,2 proc.). Mažesnė dalis respondentų 30 – 39 bei 40 – 49 metų amžiaus grupėms ir atitinkamai sudaro 20,8 proc. bei 23,9 proc. Mažiausia dalis tyrimo dalyvių - 60 metų ir daugiau (10,4 proc.) bei 18 – 29 metų (12,7 proc.) amžiaus grupės. Tai rodo, kad aktyviausi yra vyresnio amžiaus (50-59 m.) gyventojai, o jaunimas (18-29 m,) yra pasyvūs.

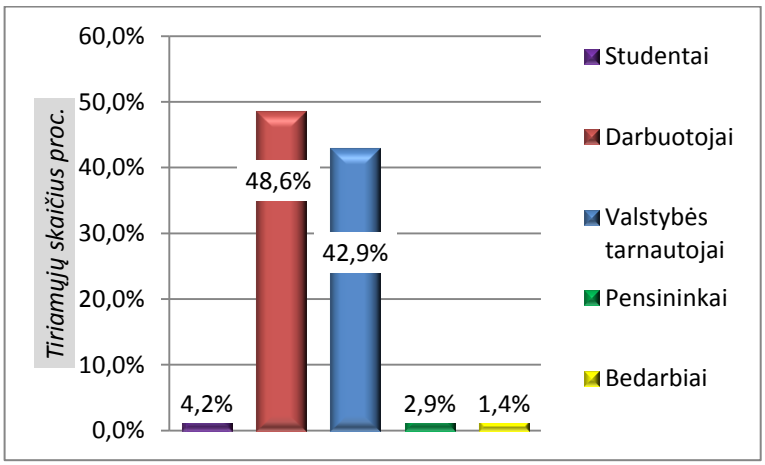
Nustatytas apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (žr. 12 pav.). Gyvenamosios vietovės Lietuvoje buvo suskirstytos į tris grupes. Toks skirstymas pasirinktas neatsitiktinai, bet atsižvelgiant į Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymą (1994), kuriame miestais yra laikomos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų. Miesteliais laikomos vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų. Tuo tarpu kaimai yra vietovės, neturinčios miesto, miestelio ir viensėdžio požymių. Taip pat prie gyvenamųjų vietovių įtrauktas ir užsienis.

12pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą proc.

Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę rodo, kad aktyviausiai dalyvavo gyventojai, kurie gyvena mieste (63,2 proc.), mažiausiai užsienyje (3,4 proc.). Užsienyje gyvenančių skaičius ženkliai mažesnis nuo kitų, kadangi šiuos respondentus buvo sunku pasiekti.

Analizuojant respondentus pagal socialinę padėtį matome (žr. 13 pav.), kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusiųjų - dirbantys (91,5 proc.) iš kurių 42,9 proc. valstybės tarnautojai.

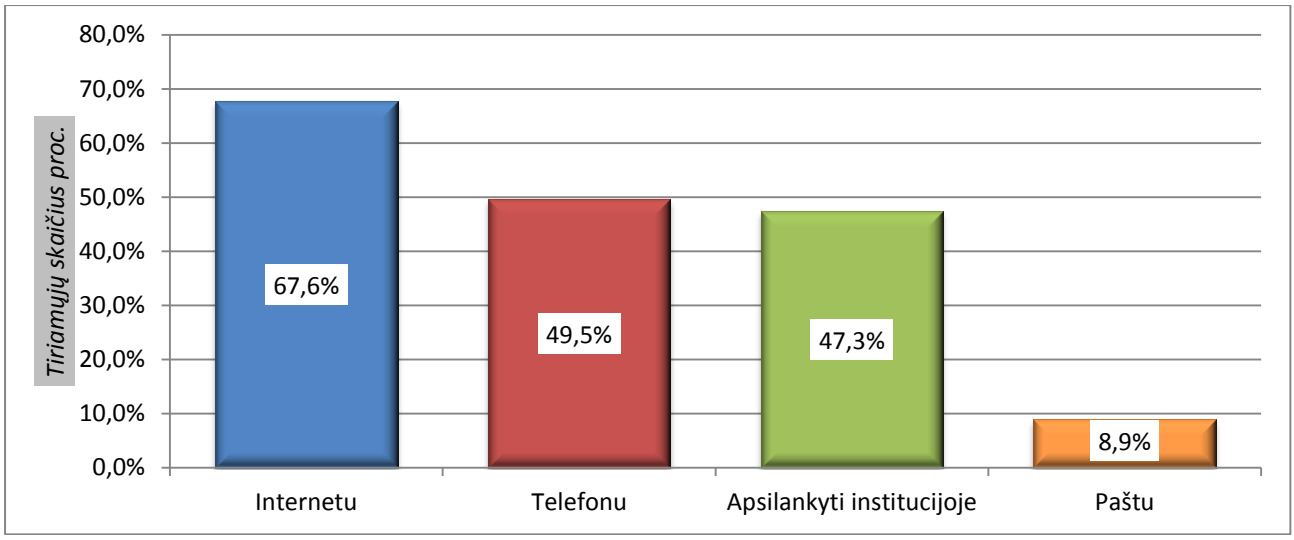
13 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal socialinę padėtį proc.

Pensininkai ir studentai atitinkamai šiame tyrime sudaro 2,9 proc. ir 4,2 proc. Mažiausią tyrimo dalyvių dalį sudaro bedarbiai sudaro 1,4 proc.

Socialinė–demografinė duomenų analizė rodo, kad buvo apklausti abiejų lyčių, gyvenančių miestuose, miesteliuose ir kaimuose, atstovai, esantys įvairaus socialinio statuso. Ši respondentų įvairovė leidžia daryti prielaidą, kad apklausos rezultatai gali atspindėti visuomenės nuomonę.

Antrasis klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti respondentų bendravimo su valdžios institucijomis būdus ir dažnį, bei kokios informacijos ieško (5–12 klausimai).

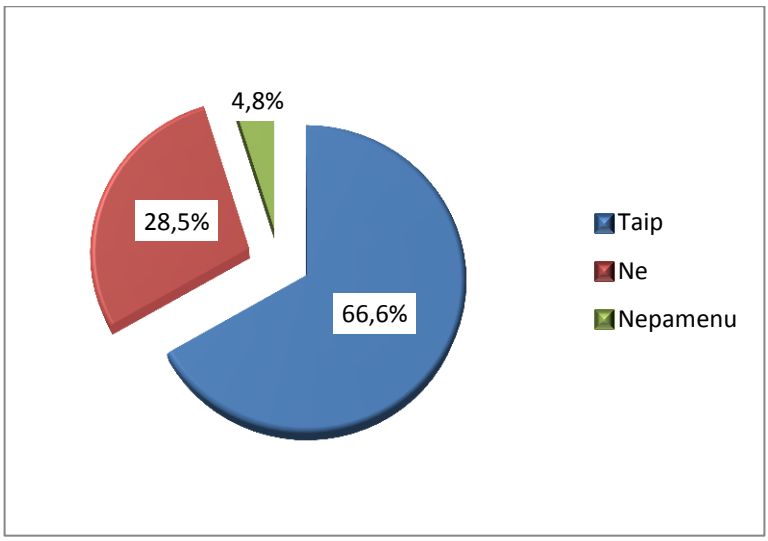
Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma nurodyti *patogiausius, jų nuomone, bendravimo su valdžios institucijomis būdus* (žr. 14 pav.). Kaip matyti iš žemiau esančiame paveiksle pateiktų rezultatų, patogiausiais bendravimo būdais tiriamieji laiko internetą (68 proc.) ir telefoną (50 proc.), apsilankymą institucijoje (47proc.), o mažiausiai patogų – paštą (9 proc.).

14 pav. Patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai

Analizuodami patogiausius bendravimo su valdžios institucijomis būdus tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų duomenis (žr. 4 priedas 2 lentelė) matome, kad internetą patogiu bendravimo su valdžios institucijomis būdu laiko 30-49 metų asmenys, taip pat asmenys, gyvenantys miestuose ir kaimuose. Bendravimą paštu labiau patogiu laiko 18-29 metų asmenys ir užsienyje gyvenantys asmenys bei studentai ir pensininkai. Tuo tarpu apsilankymą institucijose labiau patogiu laiko kaimo ir rajono gyventojai bei studentai ir bedarbiai, o bendravimą telefonu - valstybės tarnautojai ir bedarbiai.

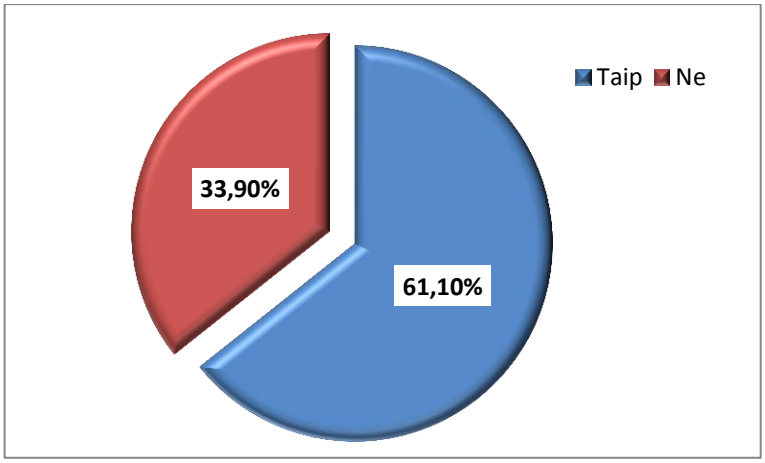
Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma nurodyti, *ar per pastaruosius 24 metus jie yra kreipiasi į valdžios instituciją* (žr. 15 pav.). Matyti, kad į valdžios instituciją yra kreipiasi 67 proc., o to nedarė 29 proc. tyrime dalyvavusių asmenų.

15pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn.

Analizuodami pateiktus kreipimosi į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn. duomenis tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų (žr. 4 priedas 3 lentelė) matome, kad į valdžios instituciją dažniau yra kreipiasi vyrai bei 30–49 metų asmenys, tuo tarpu skirtingos gyvenamosios vietos ir užsiėmimo asmenys į valdžios institucijas kreipėsi statistiškai reikšmingai panašiai.

Taip pat tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma nurodyti, kad jie į kreipiasi į valdžios institucijas internetu (žr. 16 pav.). Matyti, kad internetu yra kreipiasi daugiau nei pusė (66 proc.) tyrime dalyvavusių asmenų.

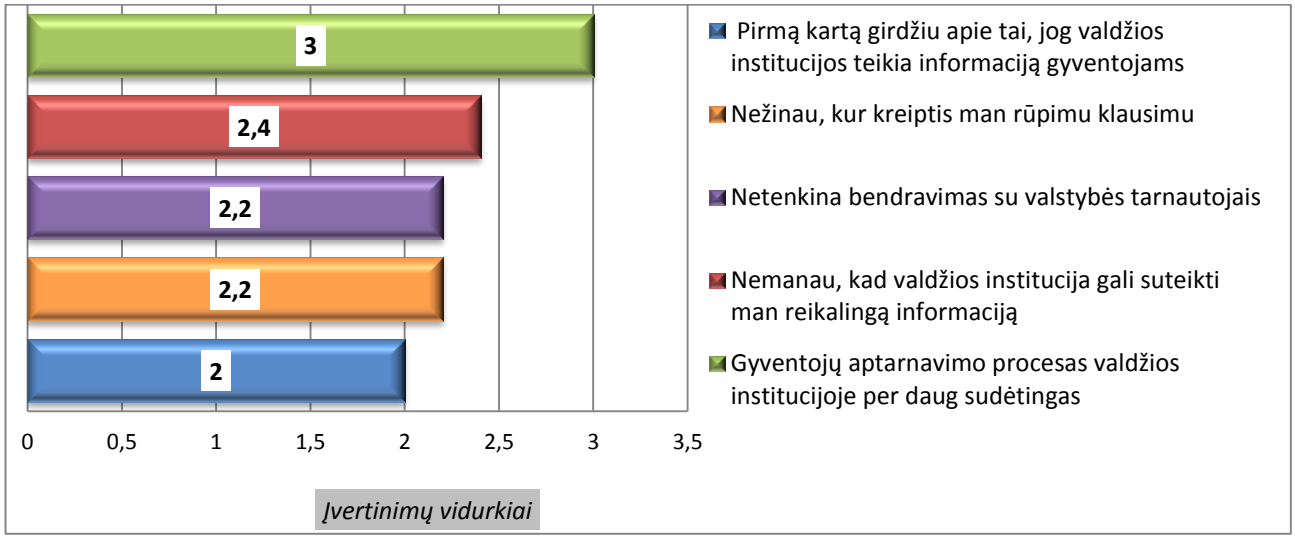

16 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios institucijas internetu

Kaip matyti iš pateiktų duomenų (žr. 4 priedas 4 lentelė), internetu į valdžios institucijas dažniau yra kreipiasi vyrai bei užsienyje gyvenantys asmenys, nei kad moterys ir miesto, kaimo ir

rajono gyventojai. Tuo tarpu ryšio tarp kreipimosi į valdžios institucijas internetu ir tiriamųjų amžiaus bei užsiėmimo nebuvo.

Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į penkis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *nesikreipimo į valdžios institucijas priežastis* (žr. 17 pav.), kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš žemiau esančiame paveiksle pateiktų įvertinimų vidurkių, dažniausiai į valdžios institucijas nesikreipiama dėl per daug sudėtingo gyventojų aptarnavimo proceso ir bendravimo su valstybės tarnautoju netenkinimo, tuo tarpu rečiausiai nesikreipiama dėl to, kad pirmą kartą girdi, kad institucijos gali teikti informaciją gyventojams ir kad nežino, kur jiems reikėtų kreiptis reikiamu klausimu.

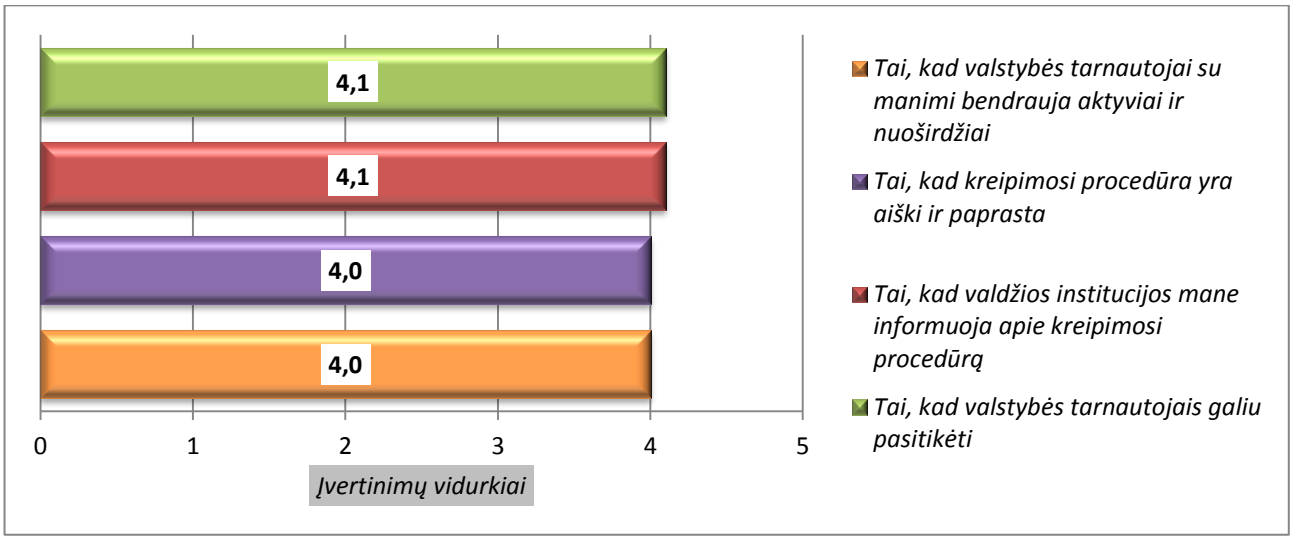

17 pav. Nesikreipimo į valdžios institucijas priežasčių vertinimai

Analizuodami skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų (žr. 4 priedas 5 lentelė) nesikreipimo į valdžios institucijas priežasčių vertinimus matome, kad į institucijas dažniau dėl to, kad pirmą kartą girdi apie galimybę gauti informaciją iš valdžios instituciją, nesikreipia moterys, jauniausi (18-29 m.) ir vyriausi (60 m. ir daugiau) asmenys, taip pat studentai bei pensininkai. Dėl to, kad nežino, kur kreiptis rūpimu klausimu, dažniau nesikreipia studentai ir pensininkai. Dėl netenkinančio bendravimo su valstybės tarnautoju dažniau nesikreipia užsienyje gyvenantys asmenys ir pensininkai. Tuo tarpu dėl nuomonės, kad valdžios institucijos negali suteikti reikiamos informacijos dažniau nesikreipia 60 m. ir vyresni asmenys bei pensininkai. Dėl gyventojų aptarnavimo proceso sudėtingumo dažniau nesikreipia vyresni nei 50 metų asmenys ir pensininkai bei bedarbiai.

Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į keturis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios instituciją*, svarbą, kiekvieną

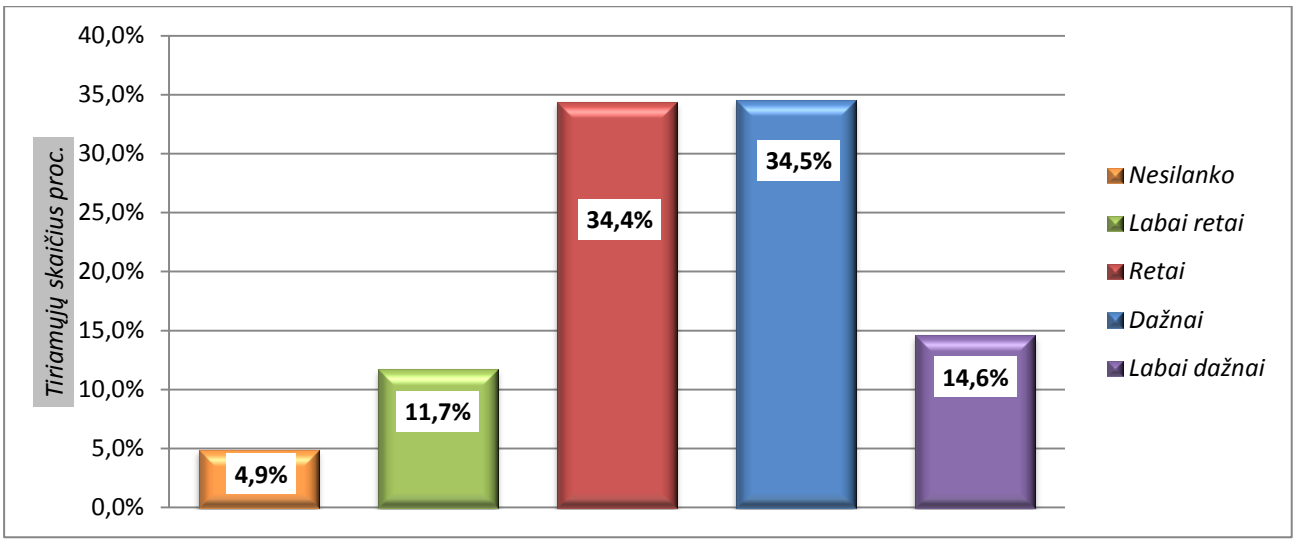
teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš pateiktų įvertinimų vidurkių (žr. 18 pav.), svarbiausiais veiksniais tiriamieji laiko tai, kad valstybės tarnautoju galėtų pasitikėti ir kad valdžios institucijos galėtų informuoti apie kreipimosi procesą.

18 pav. Veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios institucijas, svarbos vertinimai

Analizuojant skirtingų demografinių charakteristikų tiriamųjų (žr. 4 priedas 6 lentelė) veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios institucijas, vertinimus, matome, kad valdžios institucijos informavimas apie kreipimosi procedūrą labiau svarbus yra moterims ir jaunesniems nei 39 metų asmenims. Tačiau galėjimas pasitikėti valstybės tarnautoju – studentams, o kreipimosi procedūros aiškumas ir paprastumas – jaunesniems nei 39 metų asmenims.

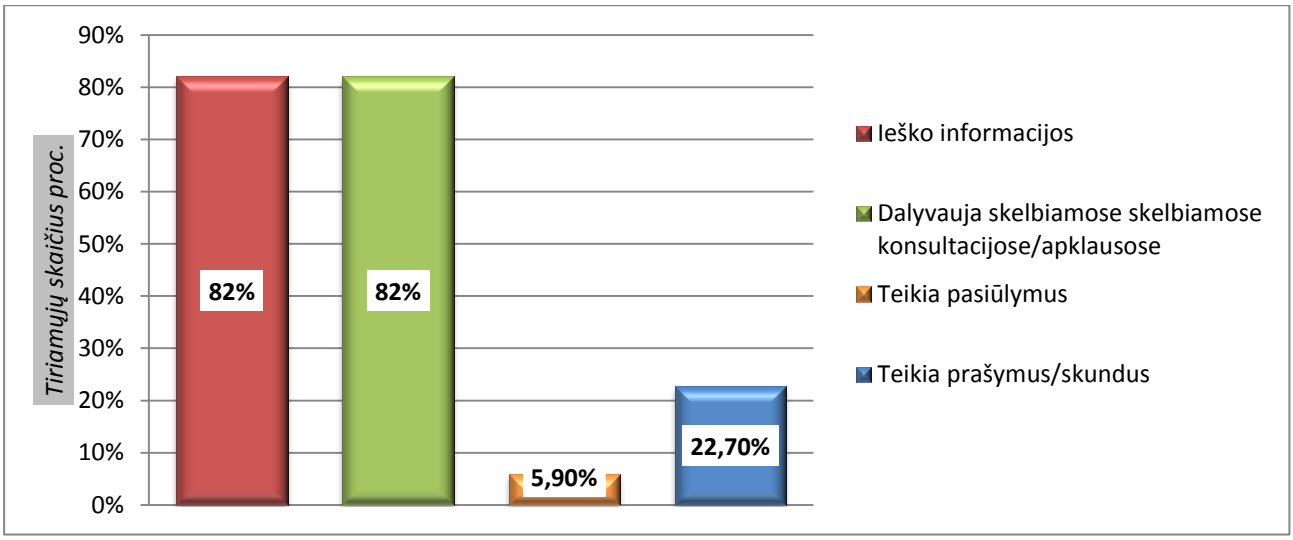
Apklausos metu respondentų buvo teirautasi, *kaip dažnai jie lankosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose* (žr. 19 pav.). Žemiau pateikiami duomenys rodo tyrime dalyvavusių asmenų pasiskirstymą pagal lankymosi valdžios institucijų interneto puslapiuose dažnumą. Kaip matyti, dauguma tyrimo dalyvių lankosi dažnai (35 proc.), o 15 proc. – labai dažnai. Tuo tarpu likę tyrimo dalyviai lankosi retai, labai retai arba iš viso nesilanko.

19 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lankymosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose dažnumą

Valstybės interneto puslapiuose dažniau lankosi vyrai nei moterys, vyresni nei 40 metų asmenys, miestų, kaimų ir rajonų gyventojai, nei kad užsienio gyventojai bei valstybės tarnautojai, nei kad kito užsiėmimo gyventojai (žr. 4 priedas 7 lentelė).

Taip pat apklausos metu respondentų buvo paprašyta pažymėti, *kokiu tikslu dažniausiai lankosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose* (žr. 20 pav.). Žemiau esančiame paveiksle pateikiami duomenys rodo, kad dažniausia lankymosi valstybės institucijų puslapiuose priežastis yra dalyvavimas skelbiamose konsultacijose ir apklausose (82 proc.) bei informacijos paieška (82 proc.).

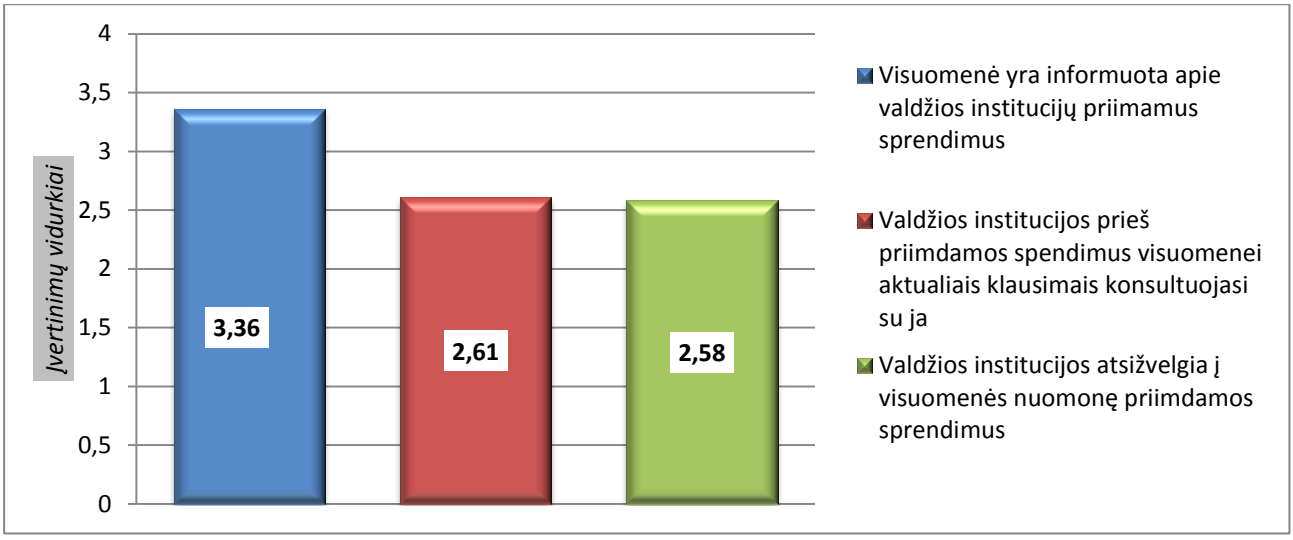

20 pav. Lankymosi valdžios interneto puslapiuose priežastys

Analizuojant, dėl kokių priežasčių valstybės interneto puslapiuose dažniausiai lankosi skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų asmenys (žr. 4 priedas 8 lentelė) matome, kad dėl

pasiūlymų teikimo dažniau lankosi vyrai ir 60 m. ir vyresni asmenys, tuo tarpu dėl prašymų ir skundų dažniau lankosi vyrai ir 30-49 metų asmenys.

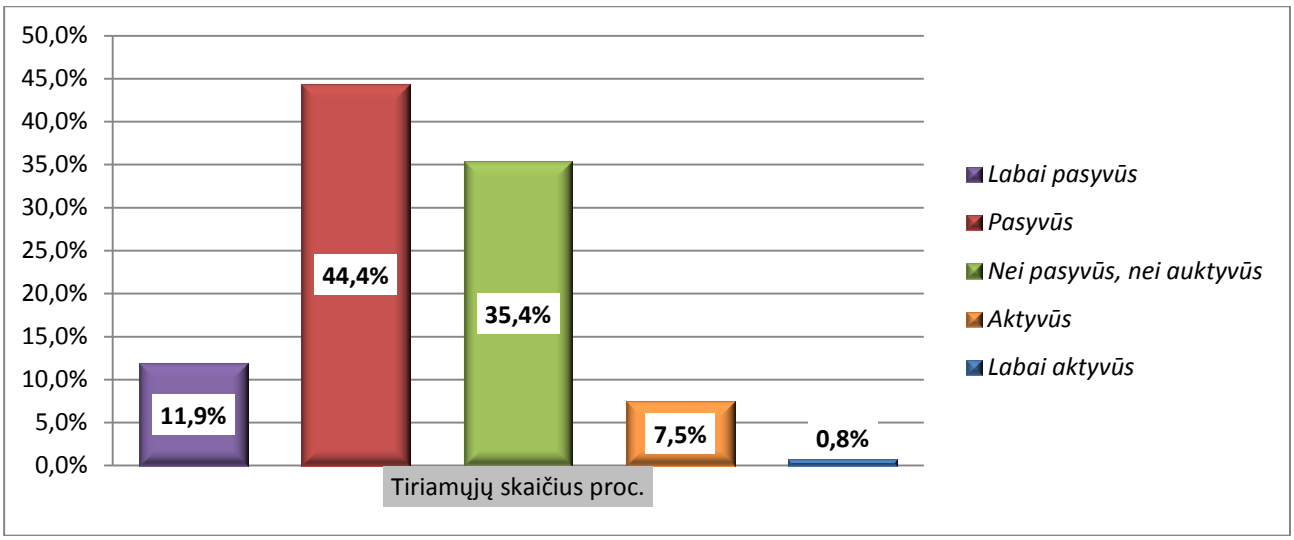
Respondentų buvo prašoma atsakyti į tris Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimus*, kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš žemiau pateiktų įvertinimų vidurkių (žr. 21 pav.), svarbiausiu veiksniu tiriamieji laiko, jog visuomenės yra informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus, mažiausiai svarbiu - valdžios institucijos atsižvelgimą į visuomenės nuomonę priimant sprendimus.

21 pav. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai

Analizuojant pateiktus duomenis (žr. 4 priedas 9 lentelė) matome, kad tai, kad visuomenė informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus, labiau sutiko miesto ir rajono gyventojai bei valstybės tarnautojai. Su teiginiu, kad valdžios institucijos prieš priimdamos spendimus visuomenei aktualiais klausimais turi konsultuotis su ja, labiau sutiko miesto, rajono ir kaimo, nei kad užsienio gyventojai bei valstybės tarnautojai. Tuo tarpu su tuo, kad valdžios institucijos turi atsižvelgti į visuomenės nuomonę priimdamos sprendimus, labiau sutiko vyrai nei kad moterys, miesto ir rajono gyventojai bei valstybės tarnautojai.

Apklausos metu respondentų buvo paprašyta *įvertinti, kiek piliečiai yra aktyvūs, siekdami pateikti savo pasiūlymus valdžios institucijoms* (žr. 22 pav.). Žemiau esančiame paveiksle pateikiami duomenys rodo, kad dauguma tyrime dalyvavusių asmenų (44 proc.) teigė, kad visuomenė yra pasyvi, o dar 35 proc. teigė, kad visuomenė yra nei pasyvi, nei aktyvi. Ir tik mažiau nei 1 proc. tiriamųjų teigė, kad visuomenė yra aktyvi.

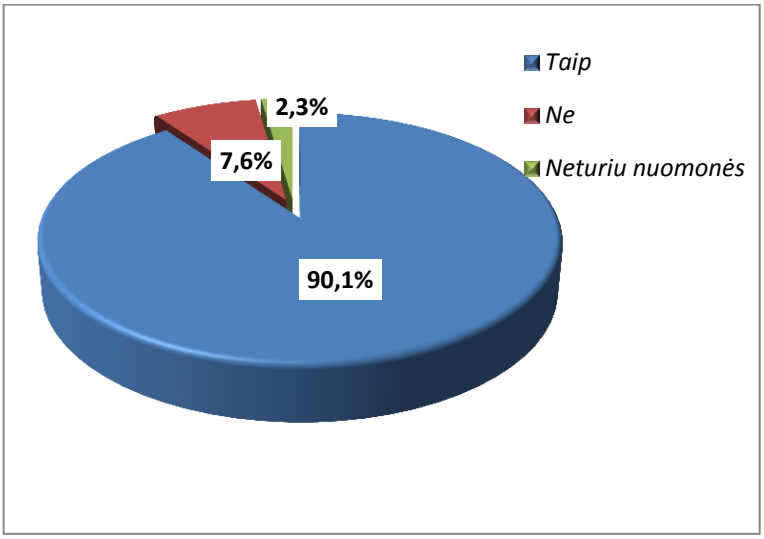

22 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal visuomenės aktyvumo siekiant pateikti savo pasiūlymus

Kaip matyti iš pateikiamų duomenų (žr. 4 priedas 10 lentelė), su nuomone, kad visuomenė yra aktyvi, labiau sutiko užsienyje gyvenantys asmenys, nei kad Lietuvoje gyvenantys asmenys, bei darbuotojai, valstybės tarnautojai ir bedarbiai, nei kad pensininkai ir studentai. Tuo tarpu skirtingos lyties ir skirtingo amžiaus tiriamieji visuomenės aktyvumą vertino vienodai.

Trečiuoju klausimų bloku siekta išsiaiškinti, dalyvavimo būtinumą ir dalyvavimo formas bei, kuo naudingas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese patiems piliečiams ir valdžiai (13–18 klausimai).

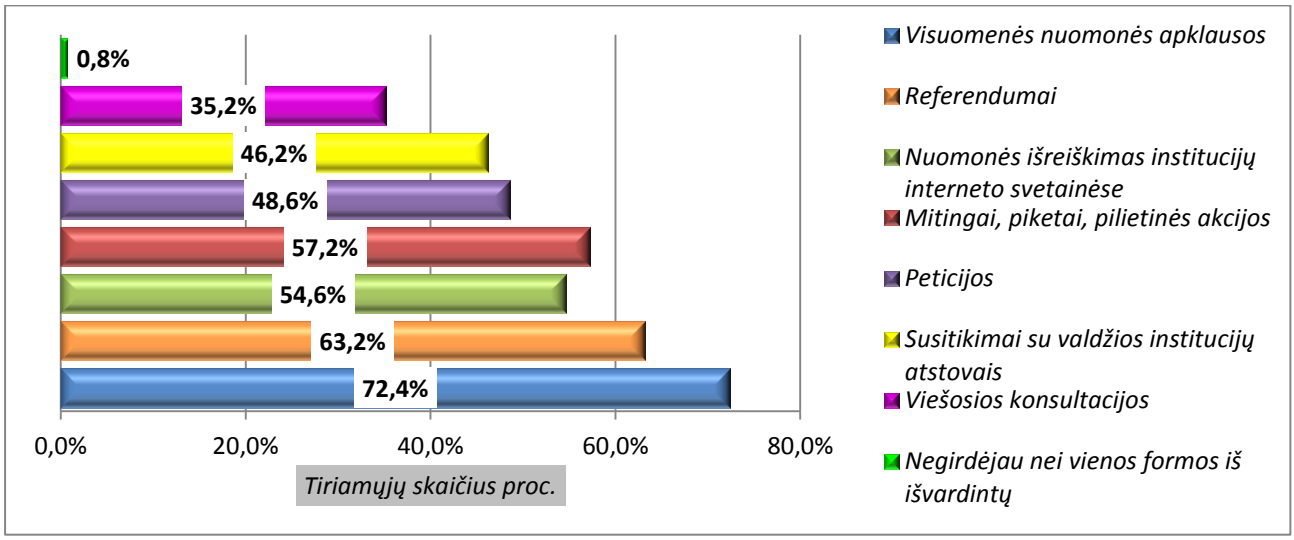
Respondentu buvo prašoma pateikti savo nuomonę, *ar yra būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese* (žr. 23 pav.). Iš pateiktų duomenų matyti, kad su šia nuomone sutiko didžioji dauguma (90 proc.) tyrimo dalyvių.

23 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas, ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese

Vertinant skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų asmenis (žr. 4 priedas 11 lentelė) pastebėtina, kad su šia nuomone labiau sutiko vyrai, nei kad moterys. Tačiau skirtingo amžiaus, gyvenamosios vietos ir užsiėmimo tiriamieji laikėsi vienodos nuomonės apie piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese būtinumą.

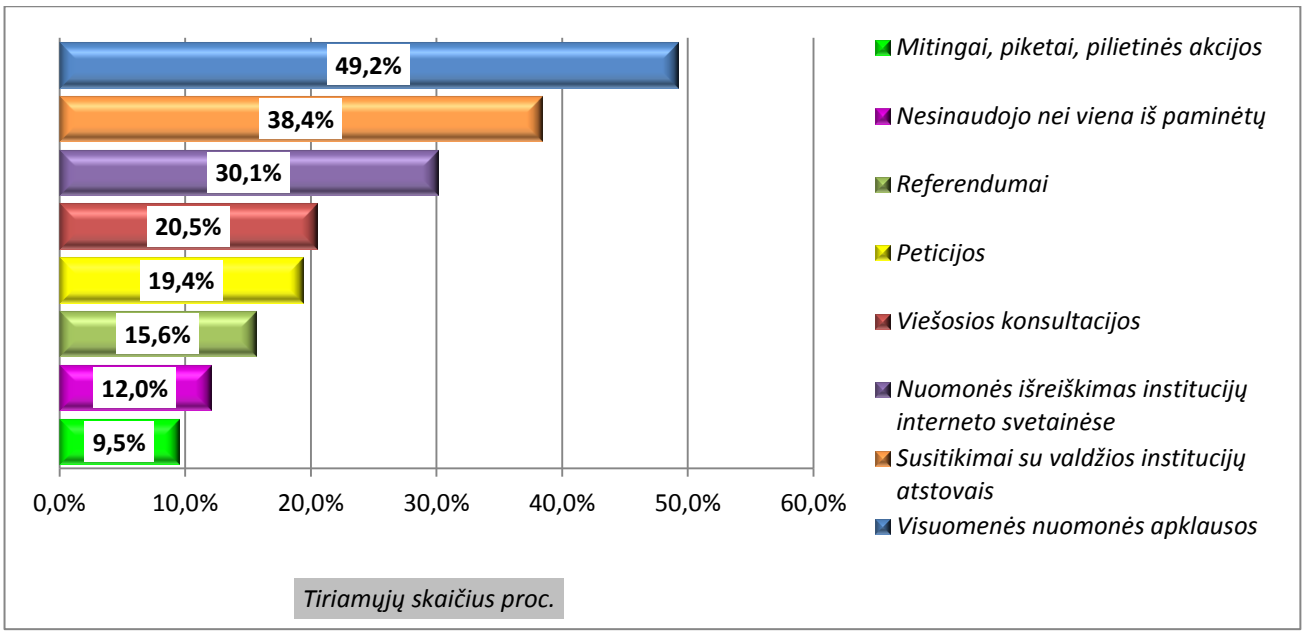
Tyrime dalyvavusių respondentų buvo klausiama, *kokios dalyvavimo formos jiems yra žinomiausios.* Kaip matyti iš pateiktų rezultatų (žr. 24 pav.), dažniausiai žinomos dalyvavimo formos yra visuomenės nuomonės apklausos, referendumai, mitingai, piketai ir pilietinės akcijos, rečiausiai žinomos – viešos konsultacijos, susitikimai su valdžios institucijų atstovais ir peticijos.

24 pav. Kiekybinio tyrimo dalyviams žinomiausios visuomenės dalyvavimo formos

Viešas konsultacijas dažniau žino vyrai nei moterys, jaunesni (iki 39 m.) asmenys ir bedarbiai (žr. 4 priedas 12 lentelė). Nuomonės išreiškimą institucijų interneto svetainėse dažniau žino jaunesni (iki 49 m.) asmenys ir valstybės tarnautojai. Su peticijas labiau susipažinę jaunesni (iki 39 m.) asmenys ir miesto gyventojai. Mitingus, piketus ir pilietines akcijas žinomiausi yra tarpe jauniausiųjų (iki 29 m.) asmenų, užsienyje gyvenančių asmenų ir studentų bei bedarbių. Tuo tarpu susitikimus su valdžios institucijų atstovais žino 60 m. ir vyresni asmenys, ir kaimo gyventojai, taip pat labiau vyrai nei moterys.

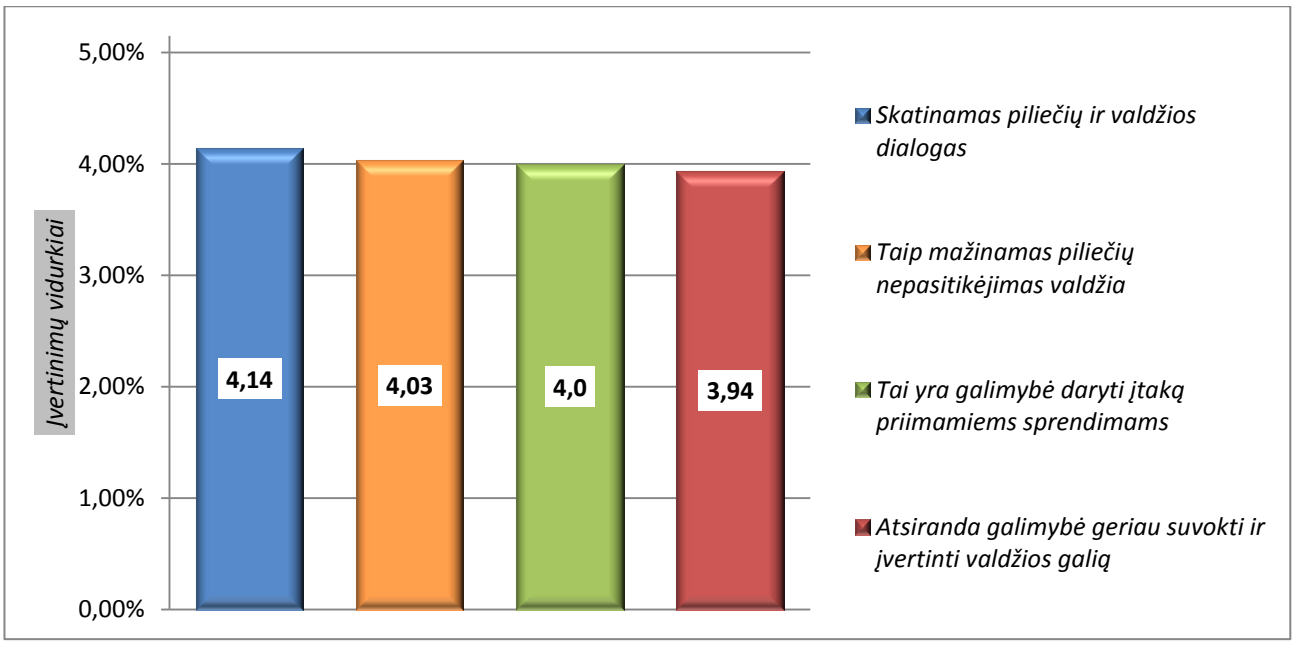
Respondentų buvo prašyta atsakyti, *kokiomis nurodytos visuomenės dalyvavimo formos yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus*. Kaip matyti iš pateiktų rezultatų (žr. 25 pav.), dažniausiai tyrime dalyvavusiems asmenims yra tekę naudotis visuomenės nuomonių apklausomis (49 proc.), susitikimais su valdžios institucijų atstovais (38 proc.) ir nuomonės išreiškimu institucijų interneto puslapiuose (30 proc.), rečiausiai – mitingais, piketais ir akcijomis (10 proc.), referendumais (16 proc.) ir peticijomis (16 proc.).

25 pav. Visuomenės dalyvavimo formos, kuriomis yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus

Viešosiomis konsultacijomis dažniau naudojosi vyrai ir valstybės tarnautojai, visuomenės nuomonių apklausomis – 50-59 m. asmenys, miesto ir kaimo gyventojai bei valstybės tarnautojai, interneto puslapiuose nuomonę dažniau išreikšdavo vyrai, 40-49 m. asmenys ir valstybės tarnautojai (žr. 4 priedas 13 lentelė). Jei referendumuose daugiau dalyvavo vyrai ir pensininkai, tai peticijomis dažniau naudojosi 40-49 m. asmenys ir pensininkai, mitinguose dažniau dalyvaudavo vyrai, jauniausi (iki 29 m.) ir vyriausi (virš 60 m.) asmenys ir studentai. Tuo tarpu susitikimuose su valdžios institucijų atstovais dažniausiai dalyvavo vyrai, vyresni nei 60 m. asmenys, kaimo gyventojai ir pensininkai.

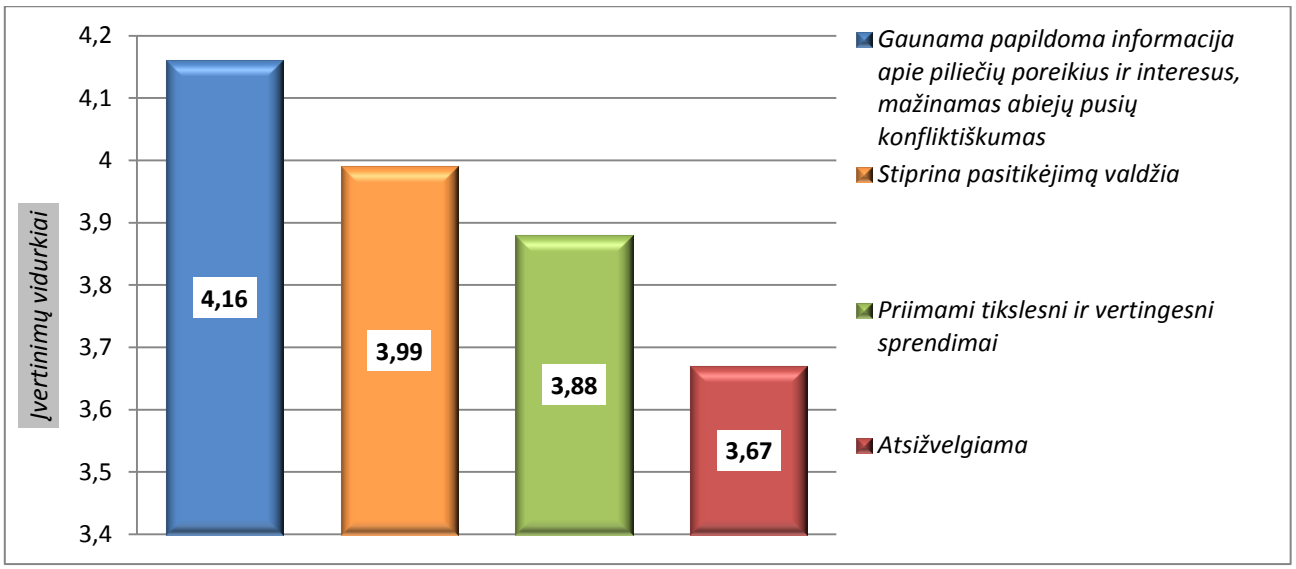
Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į keturis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo piliečiams vertinimus*, kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš žemiau esančiame paveiksle pateiktų įvertinimų vidurkių (žr. 26 pav.), labiausiai tyrime dalyvavę asmenys sutiko su tuo, kad piliečių dalyvavimas skatina valdžios ir piliečių dialogą ir taip mažinamas nepasitikėjimas valdžia, tuo tarpu mažiausiai buvo sutinkama su tuo, kad piliečių dalyvavimas sudaro galimybę geriau suvokti ir įvertinti valdžios galią.

26 pav. Piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo piliečiams vertinimai

Analizuojant skirtingų demografinių charakteristikų respondentų tarnautojai (žr. 4 priedas 14 lentelė) piliečių dalyvavimo naudos piliečiams vertinimus matome, kad su nuomone, kad piliečių dalyvavimas daro įtaką priimamiems sprendimas labiau buvo linkę sutikti jaunesni nei 39 m. asmenys, užsienyje gyvenantys asmenys ir pensininkai bei studentai. Su nuomone, kad taip mažinamas piliečių nepasitikėjimas ir atsiranda galimybę geriau suvokti ir įvertinti valdžios galią, buvo labiau linkę sutikti pensininkai ir studentai. Tuo tarpu su nuomone, kad taip skatinamas piliečių ir valdžios dialogas, statistiškai reikšmingai labiau buvo linkę sutikti jaunesni nei 49 m. asmenys, asmenys, gyvenantys užsienyje ir studentai.

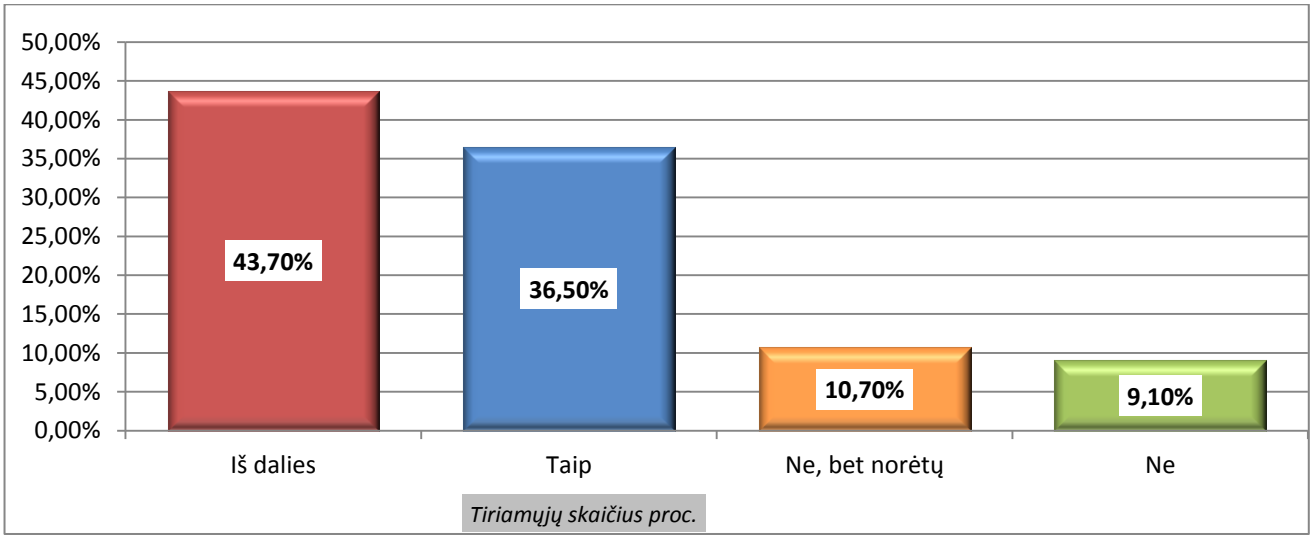
Respondentų buvo paprašyta keturis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo valdžiai vertinimus*, kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš žemiau pateiktų įvertinimų vidurkių (žr. 27 pav.), labiausiai tyrimo dalyviai sutiko su tuo, kad taip gaunama papildoma informacija apie piliečių poreikius ir interesus bei mažinamas abipusis konfliktiškumas bei taip stiprina pasitikėjimą valdžia, tuo tarpu mažiausiai buvo linkstama sutikti su tuo, kad taip yra atsižvelgiama į piliečių nuomonę priimant sprendimus.

27 pav. Piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo valdžiai vertinimai

Analizuojant skirtingų demografinių charakteristikų respondentų (žr. 4 priedas 15 lentelė) piliečių dalyvavimo naudos valdžiai vertinimus matome, kad su nuomone, kad toks dalyvavimas stiprina pasitikėjimą valdžia, labiau buvo linkę sutikti jaunesni nei 39 m. asmenys. Tuo tarpu su nuomone, kad yra atsižvelgiama į piliečių nuomonę priimant sprendimus labiau sutiko jaunesni nei 39 m. asmenys ir studentai bei pensininkai. Kitais atvejais skirtingų demografinių charakteristikų tiriamųjų vertinimai sutapo.

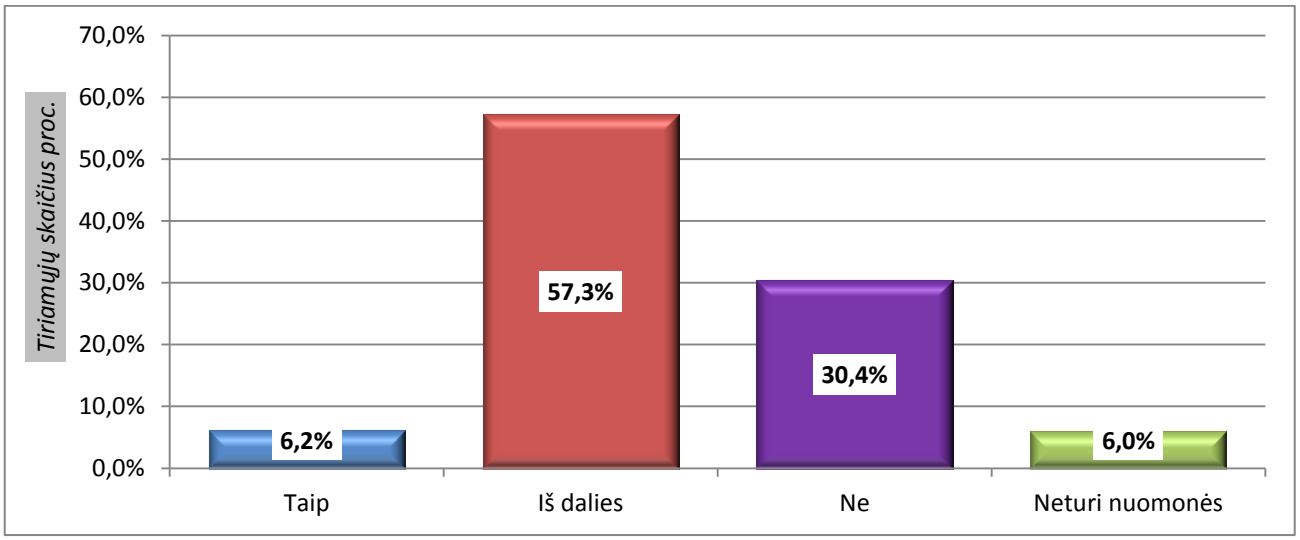
Ketvirtuoju klausimų bloku buvo siekiama išsiaiškinti, kiek respondentai yra susipažinę su e. demokratijos sąvoka, jos instrumentais ir jų įgyvendinimo nauda. Tyrimo dalyvių pasiskirstymo pagal susipažinimą su elektroninės demokratijos sąvoka, pateikti duomenys rodo (žr. 28 pav.), kad su šia sąvoka daugiau ar mažiau yra susipažinę 80 proc. tiriamųjų, tuo tarpu likę – nesusipažinę.

28 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal susipažinimą su e. demokratijos sąvoka

Su e. demokratijos sąvoka yra labiau susipažinę vyrai nei moterys, vyresni nei 50 m. asmenys, miesto ir rajono gyventojai bei valstybės tarnautojai, nei kad kito užsiėmimo tiriamieji (žr. 4 priedas 16 lentelė).

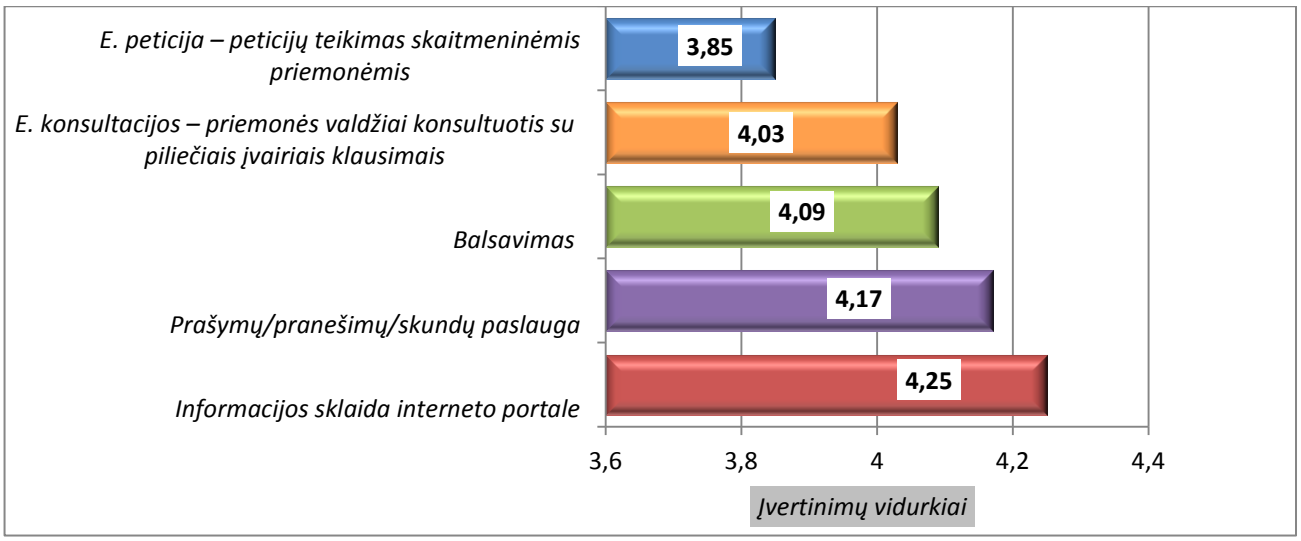
Klausiant respondentų, *ar yra vykdomas pakankamas visuomenės švietimas e. demokratijos klausimais, k*aip matyti iš gautų rezultatų (žr. 29 pav.), daugiau nei pusė (57 proc.) tiriamųjų nurodė, kad toks švietimas yra tik dalinis, o net trečdalis teigė, kad nepakankamas.

29 pav. Kiekybinio tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, dėl visuomenės švietimo e. demokratijos klausimais

Pastebėtina, kad su nuomone, kad visuomenės švietimas e. demokratijos klausimais yra pakankamas, labiau buvo linkę sutikti 40-59 m. asmenys, taip pat rajono ir kaimo gyventojai nei kad miesto ir užsienio gyventojai, bei valstybės tarnautojai ir darbuotojai, nei kad kitų specialybių darbuotojai (žr. 4 priedas 17 lentelė).

Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į penkis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *e. demokratijos instrumentų svarbos vertinimus,* kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš pateiktų įvertinimų vidurkių (žr. 30 pav.), svarbiausiais instrumentais tyrimo dalyviai laiko informacijos sklaidą internete, paslaugas, kuriomis naudodamiesi piliečiai gali teikti prašymus ir gauti grįžtamąjį ryšį bei balsavimą internetu, tuo tarpu mažiausiai svarbiu laikomos e. peticijos.

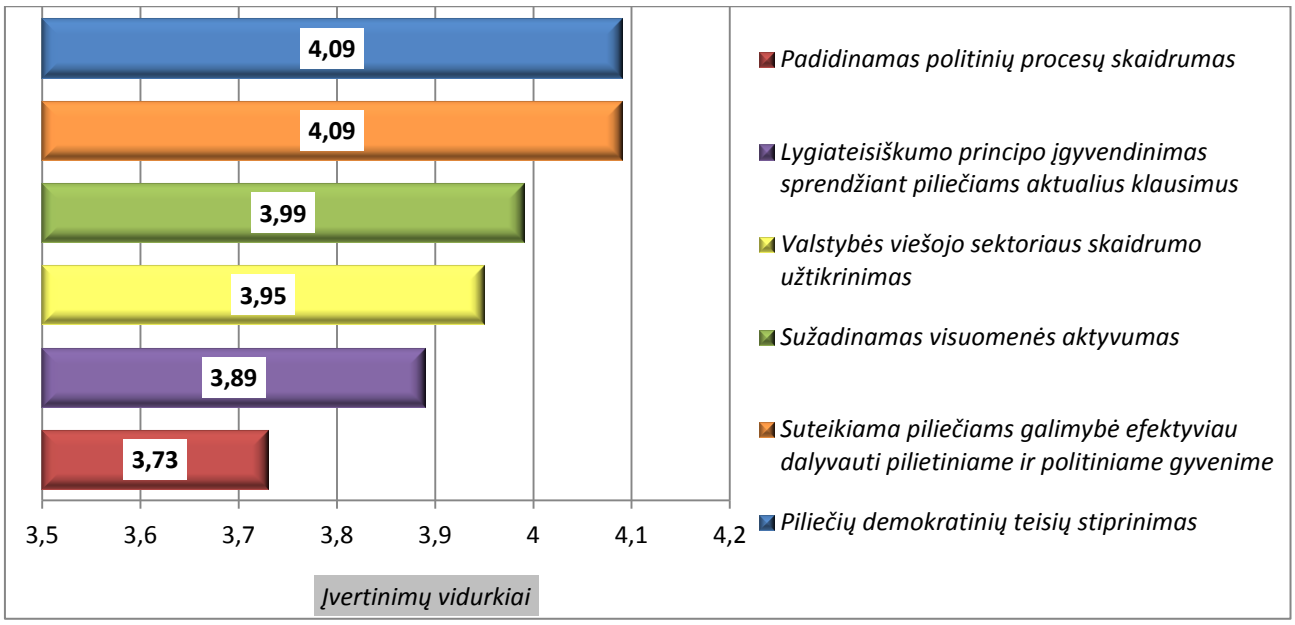

30 pav. Svarbiausių e. demokratijos instrumentų vertinimai

Analizuodami, kaip e. demokratijos instrumentus vertina skirtingų demografinių charakteristikų asmenys (žr. 4 priedas 18 lentelė), matome, kad informacijos sklaidą internete svarbesniu laiko miesto ir užsienio gyventojai. Paslaugas, kuriomis naudodamiesi piliečiai gali teikti prašymus ir gauti grįžtamąjį ryšį statistiškai reikšmingai svarbesnėmis laiko moterys, nei kad vyrai, taip pat jaunesni nei 39 m. asmenys ir užsienio gyventojai. E. peticijas svarbesnėmis laiko moterys, nei kad vyrai, jaunesni nei 29 m. asmenys ir studentai. Tačiau e. konsultacijas svarbesnėmis laiko jaunesni nei 39 m. asmenys ir užsienio gyventojai. Tuo tarpu balsavimą internetu svarbesniu laiko užsienio gyventojai, nei kad kitų gyvenamųjų vietų tiriamieji.

Taip pat tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į atvirą klausimą ir nurodyti, kokius galimus e. demokratijos įrankius jie išskirtų. Taikant „content“ analizę nustatyta, kad dažniausiai buvo paminėti tokie instrumentai kaip balsavimas internetu, e. konsultacijos, e. skundai, informacija internete, prašymų ir kitų dokumentų teikimas internetu.

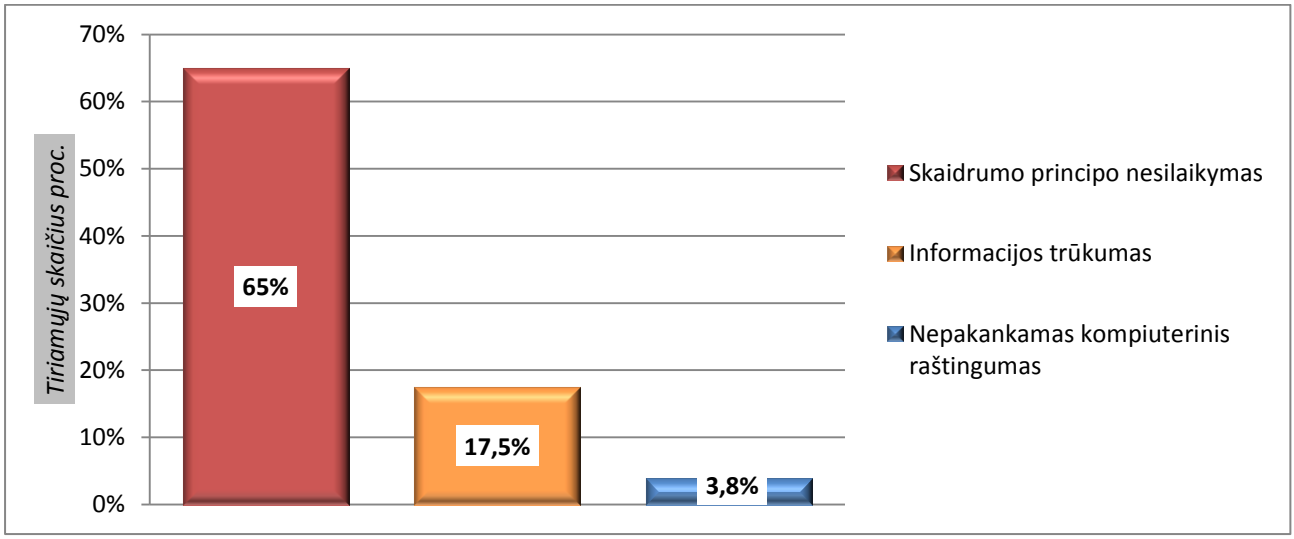
Apklausos metu respondentų buvo prašoma atsakyti į šešis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius, rodančius *e. demokratijos instrumentų įgyvendinimo naudos vertinimus* (žr. 31 pav.), kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Kaip matyti iš žemiau esančiame paveiksle pateiktų įvertinimų vidurkių, naudingiausiais instrumentais tiriamieji laiko piliečių demokratinių teisių stiprinimą, galimybės efektyviau dalyvauti pilietiniame gyvenime suteikimą ir visuomenės aktyvumo sužadinimą, tuo tarpu mažiausiai naudingu laikomas politinių procesų skaidrumo padidinimas.

31 pav. E. demokratijos instrumentų įgyvendinimo naudos vertinimai

Kaip matyti iš pateiktų duomenų (žr. 4 priedas 19 lentelė), viešojo sektoriaus skaidrumo užtikrinimo naudą geriau vertino užsienio gyventojai, o galimybės efektyviau dalyvauti pilietiniame gyvenime suteikimo naudą geriau vertino jaunesni nei 39 m. asmenys ir užsienio gyventojai. Visuomenės aktyvumo sužadinimo naudą geriau vertino moterys, nei kad vyrai, ir studentai bei darbuotojai, nei kad kitų specialybių tiriamieji. Tuo tarpu politinių procesų skaidrumo padidinimo geriau įvertino užsienio gyventojai.

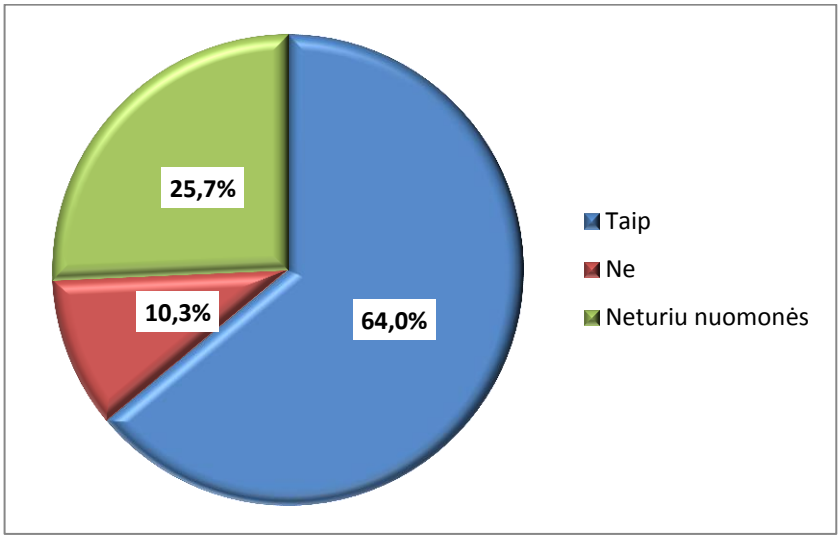
Tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma nurodyti *priežastis, kurios lemtų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis*. Matyti (žr. 32 pav.), kad labiausiai nesinaudoti šiomis priemonėmis paskatintų skaidrumo principo nesilaikymas (65 proc.), mažiausiai – informacijos trūkumas (18 proc.) ar nepakankamas kompiuterinis raštingumas (4 proc.).

322 pav. Priežastys, kurios lemtų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis

Pastebėtina (žr. 4 priedas 20 lentelė), kad skaidrumo principo nesilaikymas labiau paskatintų nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis 50-59 m. asmenis, miesto, kaimo ir rajono gyventojus, nei kad užsienio gyventojus, ir valstybės tarnautojus, negu kitų specialybių tiriamuosius. Informacijos trūkumas labiau nesinaudoti priemonėmis paskatintų vyrus, nei kad moteris, 18-29 m. asmenis, užsienyje gyvenančius asmenis ir studentus. Tuo tarpu nepakankamas kompiuterinis raštingumas labiau paskatintų nesinaudoti 60 m. ir vyresnius asmenis bei pensininkus.

Galiausiai respondentų buvo prašoma atsakyti**,** *ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė e. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo plėtra*. Kaip matyti iš pateiktų duomenų (žr. 33 pav.), su šia nuomone sutiko dauguma (64 proc.) tyrimo dalyvių.

33 pav. Nuomonių pasiskirstymas, ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė e. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra

Pastebėtina (žr. 4 priedas 21 lentelė), kad su šia nuomone labiau buvo linkę sutikti 18-29 m. ir vyresni nei 60 m. asmenys bei studentai ir pensininkai. Tuo tarpu kitais atvejais skirtingų demografinių charakteristikų asmenys laikėsi vienodos nuomonės. Tai rodo, kad visuomenei yra reikalinga viena svetainė, kurioje jie galėtų rasti vieningą informaciją.

Paskutiniu apklausos klausimu siekta išsiaiškinti, *kokių pasiūlymų respondentai turi, siekiant spartesnio visuomenės įsitraukimo į e. demokratiją*, tyrime dalyvavusių asmenų buvo prašoma atsakyti į atvirą klausimą. Apibendrinus rezultatus ir taikant „content“ analizę nustatyta, kad dažniausiai buvo paminėti tokie pasiūlymai kaip didesnis informacijos kiekis internete, aiškus naudos išaiškinimas piliečiams, didesnio piliečių aktyvumo skatinimas, esamų priemonių tobulinimas, reklama. Pateikti duomenys rodo, jog viešoje erdvėje yra trūkumas informacijos apie e. demokratiją ir jos teikiamą naudą.

3.2.2. Kokybinio tyrimo „E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“ duomenų rezultatai

Antras darbe naudojamas metodas – pusiau struktūrizuotas interviu, kurio *paskirtis* – pažiūrėti į e. demokratijos perspektyvas net tik iš visuomenės pusės, bet ir iš ekspertų. Pusiau struktūrizuotas interviu buvo atliekamas su septyniais LRVK darbuotojais.

Remiantis tyrimo duomenimis (žr. 3 priedas), interviu dalyvavo 7 ekspertai, iš kurių 2 užimantys skyriaus vedėjų pareigybes, 2 patarėjos,1 vyriausioji specialistė ir 2 vyrai, užimantys patarėjų pareigas. Tyrime dalyvavusių ekspertų išsilavinimas - aukštasis universitetinis, o darbo stažo vidurkis – 12 metų.

Pirmiausia, ekspertų buvo paprašoma įvertinti penkis Likerto penkiabalėje skalėje išreikštus teiginius (žr. 3 lentelė), rodančius ***valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimus.*** Pirmoje interviu dalyje ekspertai vertino kiekvieną teiginį įvertinant nuo „Visiškai nesutinku“ (priskiriame balą 1) iki „Visiškai sutinku“ (priskiriame balą 5). Iš viso kiekvieno principo įgyvendinimas galėjo būti įvertinamas 35 balais, tai aukščiausias įvertinimas, prasčiausias įvertinimas galėjo siekti – 7 balus.

3 lentelė. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai

	Ekspertų vertinimai							**Suminis vertinimas balais**
	E_1	E_2	E_3	E_4	E_5	E_6	E_7	
1. Kiek visuomenė yra informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus?	4	3	3	4	4	4	4	26
2. Kiek valdžios institucijos prieš priimdamos spendimus konsultuojasi su visuomene?	3	3	2	3	3	3	3	22
3. Kiek valdžios institucijos atsižvelgia į visuomenės nuomonę priimdamos sprendimus?	2	5	2	3	2	2	3	19
4. Kiek yra reikalingas dialogas tarp valdžios institucijų ir visuomenės svarstant ir priimant įstatymus, nutarimus?	5	5	5	5	5	5	5	**35**
5. Kiek piliečiai yra aktyvūs, siekdami pateikti savo pasiūlymus valdžios institucijoms?	1	1	1	1	1	1	1	**7**

Sudaryta darbo autorės

Iš pateiktų vertinimų (žr. 3 lentelė), matome, kad prasčiausiai ekspertų įvertintas - piliečių aktyvumas, siekiant patekti savo pasiūlymus valdžios institucijoms (7 balai). Tyrimo ekspertė E_1 pažymi, jog *„negalima teigti, kad nėra aktyvių piliečių. Tikrai yra tokių, kurie domisi valdžios institucijų priimamais sprendimais, teikia ne tik pastabas, ką reikėtų tobulinti, bet kartu pateikia vertingų pasiūlymų, kokiais būdais būtų galima to pasiekti. Tačiau bendra situacija - piliečiai yra*

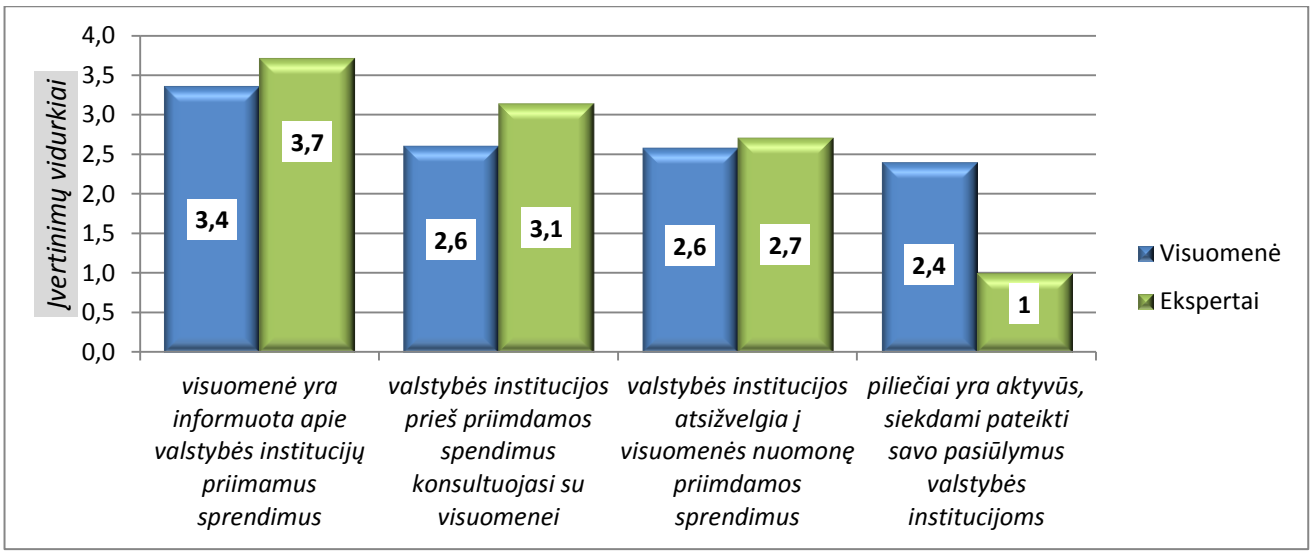
labai pasyvūs arba aktyvūs tada, kai reikia reikšti nepasitenkinimą ir skųstis, tačiau kai reikia eiti į renginius, tada jie jau nėra tokie aktyvūs“. Bendru ekspertų vertinimu - piliečiai yra labai pasyvūs reikšdami savo pasiūlymus valdžios institucijos. Kiti trys teiginiai visuomenės informuotumo (26 balai), konsultavimosi (22 balai) ir atsižvelgimo į visuomenę nuomonę (19) sprendimų priėmimo klausimais, ekspertų vertinami panašiu lygiu skiriasi tik keliais balais.

Aukščiausiais balais įvertintas (35 balai) - dialogas tarp valdžios institucijų ir visuomenės svarstant ir priimant įstatymus, nutarimus, reikalingumas. Visų ekspertų nuomonė išliko vienareikšmiška, kad dialogas tarp valdžios institucijų ir visuomenės yra ne tik kad labai reikalingas, bet yra būtinas.

Valdžios institucijos šiuo metu su piliečiais komunikuoja įvairiais tradiciniais būdais: priimami piliečių popieriniai, elektroniniai laiškai, fiksuojami pareiškimai, pateikti telefonu arba priėmimo metu. Institucijos, gavusios paklausimą (pareiškimą, skundą ar pan.) nagrinėja jį ir atsako. Prireikus, institucijos tarpusavyje dalinasi informacija nagrinėjamu klausimu ar problema. Institucijos remiasi skirtinga tvarka, pagal kurią priima informaciją iš gyventojų. Atsakymai interesantams teikiami tradiciniais arba elektroniniais laiškais.

LRVK duomenimis, 2015 metais įvairiais klausimais iš viso buvo kreiptasi 3854 kartus (pateikti 2286 prašymai, 1281 pareiškimai, 44 pasiūlymai, 243 skundai). Analizuojant LRVK pateiktus duomenis apie 2015 m. piliečių ir kitų asmenų kreipimosi būdus, 1574 kartus kreiptasi telefonu, 928 kartus – elektroniniu paštu ar kitomis IT priemonėmis, 708 kartus atvyko tiesiogiai LR Vyriausybės priimamąjį, 631 kartus kreipėsi paštu, įvyko 9 protesto akcijos, *organizuotos 4 LR Vyriausybės priimamojo išvykos į regionus*). Grįžtant prie visuomenės apklausos, atsakymų į klausimą, kokie patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai, pasiskirstymas buvo: patogiausiais laiko internetą (68 %) ir telefoną (50 %), apsilankymą institucijoje (47%), o mažiausiai patogų – paštą (9 %) (10 pav.).

Grįžtant prie valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimo, liečiantį piliečių aktyvumą, teikiant pasiūlymus, valdžios institucijų informavimo, konsultavimosi ir atsižvelgimo į visuomenę sprendimų priėmimo klausimais, tarp visuomenės ir ekspertų vertinimų vidurkių ženklaus skirtumo nepastebėta (žr. 34 pav.).

34 pav. Valdžios institucijų sprendimų priėmimo vertinimai

Analizuojant pateiktus duomenis, pastebima, kad ekspertų ir visuomenės nuomonė vertinant piliečių aktyvumą, teikiant pasiūlymus valdžios institucijoms, šiuo klausimu labai neišsiskyrė. Galima pastebėti, kad ekspertų nuomonė su pirmais trimis teiginiais skiriasi tuo, kad jie linkę labiau teigiamai vertinti valdžios institucijų informavimo, konsultavimosi ir atsižvelgimo į visuomenę sprendimų priėmimo klausimais nei pati visuomenė, kuri linkusi manyti, jog ji nėra labai informuota, su ja mažai konsultuojamasi ar atsižvelgiama į jos nuomonę. Taip pat galima pastebėti, kad jei visuomenė, mano kad piliečiai santykinai yra pasyvūs teikdami pasiūlymus valdžios institucijoms, tai tuo tarpu ekspertų nuomone, piliečiai yra labai pasyvūs teikdami pasiūlymus.

Sekančiu interviu klausimu ekspertų buvo teirautasi, ***kuo piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas piliečiams.*** Vertinant šį klausimą buvo išskirtos 7 kategorijos (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Visuomenės dalyvavimo sprendimo priėmime nauda visuomenei content analizės rezultatai

Kategorija	Ekspertų teiginiai
Efektyvumas	**E4** „<...> efektyviau sprendžiamos visuomenei aktualūs klausimai <...>“. **E1** „<...> teisės aktai atitiktų visuomenės poreikius<...>“.
Atskaitingumas	**E3** „<...> didėja valdžios institucijų atsakomybė prieš visuomenę <...>“. **E2** „<...> visuomenė tampa atsakingesnė už sprendimų priėmimą <...>“. **E3** „<...> visuomenės pasitikėjimas valdžios institucijomis <...>“.
Bendradarbiavimas	**E4** „<...> skatinamas visuomenės ir valdžios dialogas <...>“.
Galimybė išreikšti nuomonę	**E7** „<...> gali išsakyti nuomonę jiems aktualiais klausimais, pateikti pasiūlymus, kurie būtų svarstomi <...>“. **E1, E2, E3, E4, E5, E6** „<...>Galimybė pateikti pasiūlymus<...>“.
Dalyvavimas	**E5** „<...> galimybė įtakoti priimamus sprendimus <...>“. **E7** „<...> įtakoti priimamus sprendimus <...>“.
Pasitikėjimas	**E6** „<...> didėja pačios visuomenės atsakomybė už savo ateitį <...>“.
Komunikavimas	**E1** „<...> pati visuomenė, dalyvaudama viešajame valdyme, labiau suvoktų pagrindinius valstybės valdymo metodus <...>“. **E2** „<...> visuomenė tampa labiau informuota <...>“.

Sudaryta darbo autorės

Trečiuoju klausimu siekta išsiaiškinti ekspertų nuomonę, ***kuo visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas pačiai valdžiai.*** Remiantis ekspertų nuostatomis buvo išskirtos 5 kategorijos (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Visuomenės dalyvavimo sprendimo priėmime nauda valdžiai content analizės rezultatai

Kategorija	Ekspertų teiginiai
Bendradarbiavimas	**E$_2$** *„<...> s*prendimai tampa nevienpusiški, jie suderinami su suinteresuotąja puse <...>*“*. **E$_4$** *„<...>* skatinamas dialogas tarp abiejų suinteresuotų pusių – valdžios ir visuomenės <...>*“*. **E$_6$** *„<...>* skatinamas bendravimas tarp valdžios institucijų ir visuomenės <...>*“*. **E$_1$ -** *„<...> v*aldžia pasidalina atsakomybe su visuomene <...>*“*.
Informacija	**E$_3$** *„<...>* gaunama papildoma duomenų apie visuomenės interesus <...>*“*. **E$_1$** *„<...> v*aldžia geriau suprastų piliečių lūkesčius, pasisemtų racionalių pasiūlymų <...>*“*. **E$_7$** *„<...> v*aldžios institucijos, įtraukdamos visuomenės narius, gali gauti jų reakcijas rūpimu klausimu - ar pateiktas sprendimas yra jiems priimtinas. Taip pat - tikimybė sulaukti papildomų pasiūlymų, kurie būtų naudingi sprendimo kokybei <...>*“*.
Pasitikėjimas	**E$_3$ -** „<...> atsiranda tarpusavio ryšys tarp visuomenės ir valdžios <...>“.
Kokybė	**E$_5$ -** *„<...> atsakingiau* parengti teisės aktai <...>*“*. **E$_4$ -** *„<...> v*aldžia gali turėti plačią ekspertinę pagalbą (visuomenės) <...>*“*. **E$_1$ -** *„<...>*tobulesnis teisėkūros procesas, demokratijos principų užtikrinimas <...>*“*. **E$_7$ -** *„<...>* komunikuojant su visuomene, galima pasiekti geriausią rezultatą naudingą abiems pusėms <...>*“*. **E$_2$ -** *„<...>* priimami teisingesni sprendimai <...>*“*.
Skaidrumas	**E$_6$ -** *„<...>* valdžios priimami sprendimai tampa atviri visuomenei <...>*“*.

Sudaryta darbo autorės

Apibendrinant ekspertų atsakymus (žr. 4 ir 5 lentelės), pagrindinis visuomenės dalyvavimo sprendimų priėmimo procese privalumas, kuris naudingas pačiai visuomenei – visuomenei sudarytos sąlygos teikti pasiūlymus ir reikšti savo nuomonę bei galimybė daryti įtaką priimant sprendimus. Tačiau pačiai vadžiai visuomenės dalyvavimas suteikia papildomos informacijos ir dėl to priimami teisingesni sprendimai.

Pateikus klausimą, ***„ar LRV yra sudaryta galimybė visuomenei dalyvauti sprendimų priėmimo procese ir kokiais būdai“,*** ekspertai nurodė, jog yra sudaroma pakankamai galimybių LRV dalyvauti sprendimų priėmimo procese, tačiau tik maža dalis visuomenės aktyviai dalyvauja. Ekspertė E$_4$ pabrėžia, kad *„<...> LRV gyventojai gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese visais teisės aktų reglamentuojamais būdais, tik deja maža dalis tuo pasinaudoja <...>“.*

Ekspertai detalizuoja: dalyvauti apklausose ir viešosiose konsultacijos (arba pasiūlyti savo temą viešajai konsultacijai), peticijų teikimas, dalyvavimas susitikimuose su Vyriausybės nariais, kurie

organizuojami kiekvieną ketvirtį. E_1 ekspertės nuomone, peticijas galima laikyti vienomis iš svarbiausių, kadangi *„<...> peticijose keliami reikalavimai yra aktualūs ne tik vienam asmeniui, bet ir pačiai visuomenei <...>“*. Be aukščiau išvardintų galimybių, ekspertai taip pat išskiria LRV posėdžių stebėjimas „online“, galimybė užduoti klausimą, teikti pasiūlymus internetinėje svetainėje. Gyventojai dažniausiai kreipiasi jiems aktualiais ir kitais klausimais. Dažniausiai užduodami ir aktualiausi iš klausimų yra skelbiami svetainėje ww.epilietis.lrv.lt, skiltyje „Klausimai-atsakymai“. LRVK duomenimis 2015 m. LRV internetinėje svetainėje buvo pateikti 232 gyventojų klausimai (dėl socialinės paramos, nuosavybės teisių atkūrimo, vaistų kompensavimo, neišmokėtų pensijų kompensavimo ir kitais klausimais).

Ekspertės E_3 nuomone, *„<...> nereikėtų pamiršti svarbių pasiūlymų svarstomiems teisės aktų projektams teikimo per teisės aktų projektų informacinę sistemą (TAPIS), tačiau tam skirta nepakankamai laiko, nes sunku laiku surasti aktualią informaciją <...>“*.

Apibendrinant, LRV yra sudarytos visos įmanomos galimybės visuomenei dalyvauti sprendimų priėmimo procese, tačiau gyventojai arba nėra tinkamai susipažinę su šiomis galimybėmis, arba nežino kaip jomis pasinaudoti.

Tyrimo metu ekspertų buvo klausiama, ***kokias dalyvavimo formas LRV naudoja, siekdama išsiaiškinti visuomenės nuomone dominančiu klausimu***. Apibendrinus ekspertų duomenis ir taikant „content“ analizę nustatyta, kad LRV prioritetą teikia šioms formoms: viešosioms konsultacijoms, apklausoms, TAPIS sistemą, kurioje visuomenė gali teikti pastabas ir pasiūlymus bei LRV priimamojo išvykoms į regionus, Vyriausybės narių susitikimams su gyventojais.

Pagal LRVK duomenis, 2015 m. vykdytos 8 apklausos ir 4 viešosios konsultacijos, organizuoti 56 LRV narių susitikimai su gyventojais ir 4 LRV priimamojo išvykos į regionus. Ekspertės E_2 pabrėžia, kad „<...> *Vyriausybės nariai, siekdami plėtoti dialogą su visuomene, tiesiogiai išgirsti gyventojams aktualius klausimus, sužinoti, kaip jie sprendžiami jų vadovaujamose ministerijose, priima gyventojus Vyriausybės priimamajame* <...>“. Pagal Ministro Pirmininko patvirtintus grafikus 2015 metais Vyriausybės nariai priėmė 309 asmenis, nors pageidaujančiųjų buvo gerokai daugiau (daugiau kaip 600 asmenų). Daugiausia kreiptasi į žemės ūkio ministrę (62 asmenys), socialinės apsaugos ir darbo ministrę (46 asmenys), sveikatos apsaugos ministrę (49 asmenys), aplinkos ministrą (40 asmenys), teisingumo ministrą (34 asmenys).

Antroje interviu dalyje siekta atskleisti ekspertų požiūrį į e. demokratijos sampratą ir jos įgyvendinimo LRV perspektyvas. Ekspertų klausta, ***kaip jie apibūdintų e. demokratiją*** (žr. 6 lentelė).

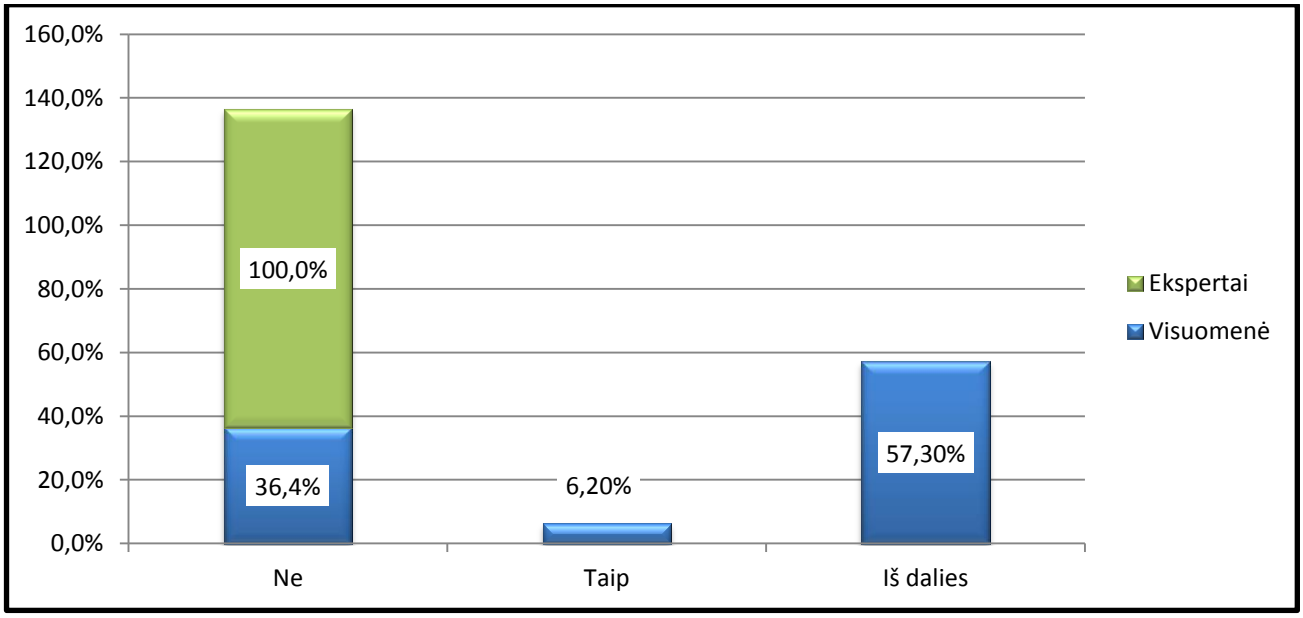
6 Lentelė. E. demokratijos apibūdinimai

Ekspertai	Ekspertų teiginiai
E_1	*„Tai palankesnės sąlygos išreikšti nuomonę viešosios politikos klausimais naujausių IT naudojimas demokratiniuose procesuose, siekiant užtikrinti piliečių dalyvavimą ir valdžios atskaitomybę, valdymo sprendimų skaidrumą, piliečių pasitenkinimą valdžios veikla ir efektyvų valdymą“.*
E_2	*„Ta pati demokratija, tik priimtinesnė, nes pateikiama elektroninėmis priemonėmis plius geresnis visuomenės informavimas“.*
E_3	*„Tai demokratijos skatinimas pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis, visuomenės įsitraukimas į sprendimų siūlymą, įstatymų rengimo procesus el. priemonėmis. Taip pat galimybė piliečiams stebėti Vyriausybės ir kitų sprendimo teisę turinčių institucijų (Seimo, savivaldybių ir pan.) darbą, įsipareigojimų įgyvendinimą“.*
E_4	*„Tai IRT priemonėmis demokratinių visuomenės teisių užtikrinimas“.*
E_5	*„Tai demokratijos principų perkėlimas į elektroninę erdvę“.*
E_6	*„Tai elektroninių internetinių priemonių naudojimas, stiprinant demokratiją“.*
E_7	*„Tai elektroninių įrankių sistema, kurios dėka visuomenės nariams suteikiama galimybė jiems patogiomis formomis aktyviai dalyvauti valdymo procesuose“.*

Sudaryta darbo autorės

Apibendrinant šiuos e. demokratijos ekspertų apibūdinimus (žr. 6 lentelė), ekspertų nuomone, e. demokratija yra neatsiejama nuo IRT, su kurių pagalba informuojama bei komunikuojama su visuomene, o kartu ir skatinama dalyvauti. E. demokratijos dėka yra palaikomas dialogas tarp valdžios ir visuomenės. Pabrėžtina, jog e. demokratija – užtikrinamos visuomenės demokratinės teisės.

Taip pat ekspertų buvo teirautasi, ***ar viešoje erdvėje pakankamai kalbamą apie e. demokratiją ir jos perspektyvas*** (žr. 35 pav.). Šiuo klausimų visi ekspertai buvo vieningos nuomonės, kad viešoje erdvėje yra pateikiama mažai informacijos apie e. demokratiją.

35 pav. Ekspertų ir visuomenės nuomonių pasiskirstymas

Palyginus ekspertų ir visuomenės nuomonę šiuo klausimu, išryškėjo labai panašios pozicijos, tik 6,2 proc. visų internetinėje apklausoje dalyvavusių mano, kad viešoje erdvėje pateikiama užtektinai informacijos apie e. demokratija. Pasak ekspertės E_1, „<...> v*aldžios institucijos siekdamos, kad kuo didesnė visuomenės dalis įsitrauktų į e. demokratijos procesus, turi būti kuo daugiau komunikuoti apie įdiegtas e. demokratijos priemones ir jų teikiamą naudą* <...>“. Ekspertės E_3 nuomone „<...> *menkas e. demokratijos viešinimas lemia tai, kad visuomenė paprasčiausiai nežino apie e. demokratijos apie egzistavimą, o to pasekoje ir nesinaudoja e. demokratijos teikiamomis galimybėmis* <...>“. Ekspertė E4 akcentuoja, kad „<...> *tik per e. demokratijos viešinimą įvairiais kanalais, informacija pasieks gyventojus, kurie bus ne tik girdėję apie e. demokratiją, bet ir taps jos naudotojais* <...>“.

Ekspertams buvo užduotas sekantis klausimas, ***kokios, jų manymu, e. demokratijos įgyvendinimo silpnosios ir stipriosios pusės*** (žr. 7 lentelė). Vertinant šį klausimą buvo išskirtos 3 kategorijos silpnajai pusei ir 7 kategorijos stipriajai pusei.

7 lentelė. E. demokratijos įgyvendinimo silpnųjų ir stipriųjų pusių content analizės rezultatai

Kategorija	**Silpnoji pusė**	**Kategorija**	**Stiprioji pusė**
Neapibrėžtumas	**E_2** „<...> visuomenei nėra neaišku ar į jos pareikštą nuomonę bus atsižvelgiama <...>“.	*Dalyvavimas*	**E_1** „<...> aktyvesnė ir įsitraukusi visuomenė <...>“. **E_5** „<...> stiprinamas visuomenės aktyvumas <...>“. **E_3** „<...> didinamas piliečių įtraukimas į valdymo procesą, <...>“. **E_7** „<...> į procesą įtraukiamos ir pažeidžiamos visuomenės grupės, tokios kaip piliečiai su fizine negalia, ir jiems suteikiamos galimybės kreiptis ir gauti informaciją<...>“.
Kompiuterinis raštingumas	**E_3** „<...> diskriminuojami žmonės, kurie neturi bazinių IT žinių ir įgūdžių pasinaudoti IRT sprendimais <...>“. **E_5** „<...> Vyresnio amžiaus asmenų skaitmeninė atskirtis <...>“. **E_4** „<...> nėra nusistovėjusių tradicijų naudotis elektroninėmis galimybėmis dalyvauti valdyme <...>“.	*Viešumas*	**E_2** „<...>skelbiamos informacijos prieinamumas kiekvienam <...>“.
		Aiškumas	**E_4** „<...>veda prie labiau supaprastinto proceso ir prieigos prie viešojo sektoriaus informacijos <...>“.
		Operatyvumas	**E_3** „<...> spartesnis aptarnavimas ir problemų sprendimas, paprastesnis komunikavimas **<...>“.**

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

7 lentelės tęsinys

Pasyvumas	**E₃** „<...> Minimali teikiamų e. demokratijos paslaugų paklausa. <...>“. ***E₆*** „<...> vangus visuomenės dalyvavimas <...>“. ***E₇*** „<...>menkas visuomenės narių dalyvavimas e. demokratijos procesuose <...>“. ***E₁*** „<...> visuomenės menkas domėjimasis ir aktyvumas, viešumo stoka <...>“.	*Kokybė*	**E₅** „<...> valstybinės institucijos profesionaliai kuria e. demokratijos priemones <...>“. **E₁** „<...> įtraukiant šiuolaikines technologijas į paslaugų teikimą gerėja šių paslaugų kokybė <...>“. ***E₇*** „<...> priimamų valdžios institucijų sprendimų efektyvumas <...>“.
		Skaidrumas	***E₆*** „<...> didinamas valdžios sprendimų viešumas <...>“. ***E₂*** „<...> valdžios institucijų veiklos atskaitomybė ir atvirumas <...>“. ***E₃*** „<...> didinamas valdžios institucijų viešumas, tuo kartu mažinama korupcija <...>“.
		Komunikacija	***E₇*** „<...> visuomenės bendradarbiavimas su valdžios institucijomis <...>“. ***E₂*** „<...> Sustiprinama valdžios ir visuomenės sąveika<...>“.

Sudaryta darbo autorės

Apibendrinant, ekspertai ženkliai mažiau įžvelgia e. demokratijos silpnųjų pusių, nei stipriųjų. Iš silpnųjų ekspertai mini kompiuterinį raštingumą, informacijos trūkumą ir visuomenės pasyvumą. Stipriosiomis pusėmis laiko didėjanti pasitikėjimą valdžios institucijomis, visuomenės skatinimą įsitraukti į valdymo procesą ir pasijausti jo dalimi, bei skelbiamos informacijos prieinamumas.

Ekspertų buvo teirautasi, kaip ***pasikeitė gyventojų dalyvavimo galimybės įgyvendinus e. demokratijos projektą LRV*****?** Ekspertė **E₁** nurodo, jog įdegus e. demokratiją atsirado „<...> *daugiau galimybių visuomenei dalyvauti valstybės reikaluose pilietiškumo stiprinimas, atsakomybė už save ir valstybę* <...>“. Pasak ekspertės **E₂** „<...> *visuomenė informuojama ženkliai greičiau, gaunamas grįžtamasis ryšys iš visuomenės, sukurta „E. pilietis“ – gyventojų įtraukimo į sprendimų priėmimą elektroninė paslauga, kuri apima apims tokius atvejus, kaip gyventojų apklausų ir viešųjų konsultacijų inicijavimas, jų rezultatų skelbimas ir komentavimas, posėdžių informacijos: darbotvarkės, priimtų sprendimų stebėjimas* <...>“. Taip pat galima reikšti nuomone elektroninėje erdvėje ir gauti atsakymus, vienoje vietoje matyti visos Vyriausybės veiklą ir skelbiamą informaciją, atsirado galimybė e. būdu teikti nusiskundimus. Ekspertai **E₃ E₇** pažymi, kad piliečiai vieno langelio būdu gali pateikti savo prašymus, siūlymus, skundus; vienoje vietoje gali teikti nuomones aktualiais klausimais. Institucijos greičiau sužino apie visuomenės nuomonę ir pateiktus skundus, prašymus, siūlymus. Ekspertas **E₅** nurodo, „<...> *padidėjo galimybės gyventojams gauti atitinkamą informaciją bei išreikšti savo nuomonę* <...>“. Kitas ekspertas **E₆** akcentuoja, kad „<...> *sukurtas naujas LRV portalas „Mano*

Vyriausybė“, kuriame teikiama vieninga informacija apie LRV ir jos valdymo srities įstaigų veiklą. Šiuo metu yra 8 ministerijos suvienodinusios savo internetinius tinklapius, kitos likusios 6 palaipsniui prisijungs <...>“ (5 priedas). Atitinkamai teigia ekspertas **E₄**, jog „<...> *visuomenei suteikta galimybė per „Mano Vyriausybė“ portalą greitai ir patogiai gauti informaciją - aktualias naujienas, taip pat E. piliečio platformoje dalyvauti viešosiose konsultacijose, taip pat sužinoti informaciją apie jau įvykusias konsultacijas ir priimtus sprendimus* <...>“.

Apibendrinant išsakytus ekspertų teiginius, galima teigti, kad įdiegus e. demokratiją LRV, siekiama geresnio visuomenės informuotumo. Elektroninių priemonių pagalba yra sudarytos sąlygas lengviau ir paprasčiau susipažinti su gyventojams aktualia informacija apie LRV ir jos valdymo srities įstaigų veiklą, jų rengiamus ir priimtus sprendimus. Sukurta vieninga informacijos teikimo aplinka, dizaino ir struktūros požiūriais, suvienodinta beveik visų Vyriausybės valdymo srities įstaigų veiklos informacijos pateikimo forma, leidžia gyventojams paprasčiau ne tik rasti reikiamą informaciją, bet kartu ir dalyvauti sprendimo priėmimo procese.

Sekančiu tyrimo klausimu ekspertų paprašyta nurodyti, ***kokias e. demokratijos priemones išskirtų*.** Ekspertų nuomone visos priemonės geros, tačiau skirtingais atvejais gali būti efektyvios skirtingos priemonės. Siekiant išsiaiškinti visuomenės nuomonę tinkamiausiomis ekspertai laiko apklausas ir viešąsias konsultacijas, bei susitikimus su gyventojais, kurių dėka yra skatinamas ir plėtojamas dialogą su visuomene, nes tuomet tiesiogiai išgirsti gyventojams aktualius klausimus**.**

Tyrimo metu ekspertų klausta, ***kokios priežastys gali lemti visuomenės apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis.*** Ekspertų nuomonę, didelėje visuomenės dalyje įsitvirtinusi nuostata, kad gyventojai vis vien nieko nepakeis, o jų teikiama nuomonė neturi jokios įtakos priimamiems sprendimams. Ekspertė **E₁** akcentuoja, kad „<...> *gyventojams trūksta entuziazmo naudotis e. demokratijos priemonėmis* <...>“. Ekspertė **E₂** įžvelgia, kad „<...> elektroninėmis priemonėmis galima naudotis tik turint atitinkamą techniką, o jos trūkumą kaip vienintelę priežastį nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis <...>“. E₄ nuomone: „*tai pačios visuomenės vangumas ir netikėjimas, kad galima kažką pakeisti, nepasitikėjimas technologijomis*“.

Ekspertai **E₅**, **E₃** išskiria nežinojimą apie priemonių egzistavimą ir visuomenės nepasitikėjimą priemonių veiksmingumu, bei elektroninėmis priemonėmis gautos informacijos nevertinimą, taip pat grįžtamojo ryšio nebuvimą. Prie informacijos trūkumo ekspertė **E₆** prideda „<...> *visuomenės noro trūkumą ir motyvacijos stoką bei neigiamą požiūrį į valdžios institucijas* <...>“. Ekspertė **E₇** nurodo, kad „<...> *neigiamas kai kurių visuomenės narių požiūris, kad į pateiktus pasiūlymus ir pastabas nebus atsižvelgta ir apatija dalyvavimui valdyme, lemia visuomenės apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis* <...>“.

Paskutiniu interviu klausimu norėta sužinoti, ***kaip e. demokratija,* ekspertų nuomone, *prisideda prie valdžios su visuomene dialogo ir užtikrina grįžtamąjį ryšį*?** Tyrimo ekspertai

vienbalsiai nurodė, e. demokratija lygiai taip pat kaip ir tradicinė demokratija, prisideda prie valdžios ir visuomenės dialogo, tik e. demokratija naudoja pažangias priemones elektroninėje erdvėje. Pasak ekspertės **E_1**: *„e. demokratija siekiama pagerinti valdžios atliekamas funkcijas, įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, pagerinti jų ir valdžios institucijų bendradarbiavimo galimybes, palaikyti demokratiškumo idėjas ir siekti demokratiškų procesų santykiuose tarp valdžios ir piliečių, taip pat labiau kontroliuoti valdžios struktūrų veiklą, didinti piliečių galimybes įgyvendinti savo teises“*. Ekspertės **E_7** akcentuoja, kad „*e. demokratija suteikia įrankius patogiu būdu, sueikvojant minimalius resursus pateikti informaciją, leidžia patogiu būdu informuoti apie pateiktų pasiūlymų rezultatus ir tolesnę eigą*“.

Apibendrinant ekspertinį tyrimą, galima teigti, kad e. demokratijos įgyvendinimas lemia efektyvesnį bei atviresnį LRV ir jos valdymo srities įstaigų darbą. Tačiau elektroninis raštingumas ir informacijos trūkumas – tai kliūtys, trukdančios gyventojams efektyviai naudotis teikiamomis e. demokratijos galimybėmis. Prie kliūčių taip pat reikėtų pridėti ir visuomenės menką domėjimąsi ir aktyvumo stoką. Tik pati LRV aktyviai skatindama visuomenę domėtis, dalyvauti ir prisidėti prie sprendimų priėmimo proceso įtrauks ir aktyvins visuomenę.

IŠVADOS

1. Atliktos mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad e. demokratijos terminas negali būti aprašytas vienu ir nenuginčijamu apibrėžimu. Visuose e. demokratijos apibrėžimuose yra akcentuojamos informacinės technologijos, kurios įgalina piliečių ir valdžios dialogą, atsakingumą, atskaitingumą, skaidrumą bei atvirumą tam tikruose procesuose ir sprendimuose.

Išanalizavus e. demokratijos ir e. valdžios sąsajas, nustatyta, kad šios sąvokos tarpusavyje yra glaudžiai susijusios - neatsiejamos nuo IRT panaudojimo modernizuojant viešąjį sektorių. Tačiau e. valdžia daugiausiai dėmesio skiria valdžios struktūroms ir oficialioms procedūroms palengvinti naudojantis IKT, tuo tarpu e. demokratija pabrėžia ryšius, tinklus ir bendruomenes susiformuotus tarp piliečių ir visuomenės kūrėjų. E. valdžia yra apie efektyvumą, o e. demokratija apie įgalinimą. Galima pastebėti, e. valdžia yra pagrindinis e. demokratijos atskaitos taškas, suteikiantis galimybes vystytis atvirajai vyriausybei ir skatinantis dialogą su visuomene.

2. Visuomenės įtraukimas į aktyvų dalyvavimą demokratiniuose procesuose suteikia galimybę piliečiams išsakyti savo poreikius, o valdžios institucijas įgalina geriau juos tenkinti ir geriau atlikti savo funkcijas. Todėl visuomenės dalyvavimas yra tai dviejų šalių – visuomenės narių ir valdžios dialogas, tuo pačiu glaudus valdžios ir piliečių bendradarbiavimas sukuria visuomenėje atvirumo atmosferą. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teisės aktuose jau yra išreikštos įvairių rūšių gyventojų dalyvavimo formos bei sritys: susipažinti su teisės aktų projektais, dalyvauti teisėkūros procese Seime, savarankiškai ieškoti ir gauti valstybės ir savivaldybės įstaigų turimą informaciją, teikti prašymus, dalyvauti priimant administracinio reglamentavimo aktus, dalyvauti savivaldos teisėkūroje ir priimant kitus sprendimus, kritikuoti valstybės įstaigų ir pareigūnų darbą, teikti peticiją, inicijuoti įstatymo projektą, referendumą, vis dėlto visas pagrindines Lietuvos Respublikos piliečių teises, susijusias su piliečių dalyvavimu priimant sprendimus - teise gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybės įstaigų galima išskirti kaip vieną iš svarbiausių. Ši teisė yra labiausiai susijusi su galimybe gauti informaciją ir pareikšti nuomonę bei kaip pakreipti valdininkų priimamą sprendimą tam tikra linkme.

3. Atlikus „e. demokratijos perspektyvos - dialogo su visuomene stiprinimo“ empirinį tyrimą nustatyta:

3.1. Išanalizavus visuomenės bendrą požiūrį į e. demokratija ir naudojimosi įdiegtomis e. demokratijos priemonių teikiamomis galimybėmis nustatyta:

3.1.1. Socialinė–demografinė kiekybinio tyrimo respondentų charakteristika parodė, kad aktyviausi yra vyresnio amžiaus ir mieste gyvenantys gyventojai. Mažiausiai aktyvūs yra jaunesnio amžiaus ir užsienyje gyvenantys LR piliečiai. Užsienyje gyvenančių skaičius ženkliai mažesnis nuo kitų, kadangi šie respondentai yra sunkiau pasiekiami. Todėl siekiant padidinti užsienyje gyvenančius

LR piliečių didesni informuotumą, reikia užtikrinti sistemingą informavimą apie e. demokratijos teikiamas galimybes ir naudą, o tai galima padaryti stiprinant komunikaciją su užsienyje esančiomis lietuvių bendruomenėmis.

3.1.2. *Bendravimas su valdžios institucijomis*. Patogiausiais bendravimo būdais laiko internetą, telefoną ir apsilankymą institucijoje. Todėl reikia skatinti visuomenę naudotis IRT teikiamomis bendravimo galimybėmis, kurios suteikia galimybę paprasčiau ir efektyviau komunikuoti su valdžios institucijomis. Visuomenės ir valdžios dialogas pagerina valdžios institucijų veiklos skaidrumą, ugdo abipusį pasitikėjimą. Dažniausia lankymosi valdžios institucijų puslapiuose priežastis yra informacijos paieška, dalyvavimas skelbiamose konsultacijose ir apklausose. Todėl valdžios institucijos turi užtikrinti teikiamos informacijos aktualumą ir patikimumą, paieškos galimybes ir reguliarius informacijos atnaujinimus.

3.1.3. *Visuomenės dalyvavimo galimybės*, priklauso nuo pačių jos narių noro naudotis IRT teikiamomis galimybėmis aktyviai dalyvauti. Daugumos tyrime dalyvavusių respondentų nuomone - visuomenė yra pasyvi. Žinomiausiomis dalyvavimo formomis yra visuomenės nuomonės apklausos, referendumai, mitingai, piketai ir pilietinės akcijos, rečiausiai žinomos – viešos konsultacijos ir peticijos. Dažniausiai tyrime dalyvavusiems asmenims yra tekę naudotis visuomenės nuomonių apklausomis, susitikimais su valdžios institucijų atstovais ir nuomonės išreiškimu institucijų interneto puslapiuose. Visuomenės nuomone, piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese skatina valdžios ir piliečių dialogą, o tuo pačiu taip yra mažinamas nepasitikėjimas valdžia. Todėl reikia skatinti gyventojų apklausų ir viešųjų konsultacijų inicijavimą, jų rezultatų skelbimą ir komentavimą.

3.1.4. Su *e. demokratijos sąvoka*, daugiau ar mažiau visuomenė yra susipažinusi, tačiau didžioji dalis tiriamųjų nurodė, kad švietimas e. demokratijos tema yra nepakankamas. Svarbiausiomis e. demokratijos priemonėmis laikoma informacijos sklaida internete ir paslaugos, kuriomis naudodamiesi piliečiai gali teikti prašymus ir gauti grįžtamąjį ryšį. E. demokratijos priemonių įgyvendinimo nauda tiriamieji laiko piliečių demokratinių teisių stiprinimą, galimybių efektyviau dalyvauti pilietiniame gyvenime suteikimą ir visuomenės aktyvumo sužadinimą. Tačiau skaidrumo principo nesilaikymas paskatintų nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis. dauguma tyrimo dalyvių sutiko, kad turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė e. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo plėtra.

3.2. Atlikus pusiau struktūrizuotą interviu su LRVK ekspertais nustatyta, kad e. demokratijos įgyvendinimas LRV leis:

3.2.1. Padidinti LRV ir jos valdymo srities įstaigų veiklos skaidrumą, atskaitomybę, sprendimų priėmimo kokybę.

3.2.2. Sustiprinti LRV ir visuomenės sąveiką. Dėka patogių bendravimo priemonių LRV spręsdama visuomenei aktualius klausimus, sulauks visuomenės nuomonės bei pasiūlymų.

3.2.3. Pasiekti geresnį visuomenės informuotumą. Atsiras galimybės LR gyventojams, užsienyje gyvenantiems LR piliečiams susipažinti su LRV sprendžiamais klausimais bei jų svarstymo eiga.

3.2.4. Didinti visuomenės pasitikėjimą ir visuomenės įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesą. Atsiradusios galimybės ir būdai leis LR gyventojams, užsienyje gyvenantiems LR piliečiams reikšti savo nuomonę visuomenei rūpimais klausimais, todėl jie galės tiesiogiai prisidėti prie sprendimų priėmimo. Visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose lemia didėjantį visuomenės aktyvumą, jos interesų atspindėjimą, sprendimų priėmimo efektyvumą, skatina pasitikėjimą valstybės institucijomis, formuoja pilietinę atsakomybę, mažins rinkėjų pasyvumą ir abejingumą. Ilgainiui tai lems brandžios ir demokratiškas vertybes puoselėjančios visuomenės susiformavimą.

3.2.5. Užtikrintas informacijos tikslumas, kokybė ir grįžtamasis ryšys. Piliečių laiko sutaupymas ieškant informacijos Vyriausybės ir jai pavaldžių institucijų portaluose dėka vieningos portalų struktūros.

3.2.6. Gerės pažeidžiamų visuomenės grupių, tokių kaip piliečiai su fizine negalia, galimybės kreiptis ir gauti informaciją. Šioms visuomenės grupėms nebereikės tradiciniais būdais, pavyzdžiui, fiziškai, vykti į institucijas. Naudodamiesi jiems pritaikytomis elektroninėmis priemonėmis šie žmonės patirs didžiulę naudą ir patogumą.

Magistro baigiamajame darbe buvo iškelta ***hipotezė***, kad e. demokratijos proceso įgyvendinimo perspektyvos sudaro galimybes visuomenei efektyviau dalyvauti pilietiniame ir politiniame gyvenime, todėl darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, jog e. demokratijos įgyvendinimas LRV darys teigiamą įtaką visuomenės pokyčiams, kurs pridėtinę vertę ir sustiprins LRV ir visuomenės dialogą.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizės ir empirinio tyrimo metu gautus duomenis, teikiamos šios rekomendacijos:

1. Siekiant padidinti LR piliečių ir užsienyje gyvenančių lietuvių didesnį informuotumą Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir jos valdymo srities įstaigos savo interneto svetainėse turi užtikrinti teikiamos informacijos aktualumą ir patikimumą, paieškos galimybes ir reguliarius informacijos atnaujinimus. Taip pat atlikti automatinį pažymėtos informacijos, nuorodų talpinimą oficialiuose Vyriausybės socialinių tinklų puslapiuose, perduoti informaciją tiesiogiai iš portalo socialiniams tinklams, numatyti galimybę leisti komentarus rašyti socialinių tinklų naudotojo vardu. Didesnio LRV darbo bei priimamų sprendimų skaidrumo pasiektų, jei būtų sukurta atskira televizijos programa, tokia kaip pavyzdžiui „Seimas – tiesiogiai“. Šiuo metu tiesiogiai internetu galima stebėti tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžius. Transliacijos spaudos konferencijų, taip pat vykstančių konferencijų ar kitų renginių užtikrintų visuomenės informuotumą, suteiktų galimybę patiems gyventojams formuoti savo nuomonę apie priimamus sprendimus.

2. Įgalinti piliečių kreipimųsi į Vyriausybės valdymo srities įstaigas valdymą elektroniniu būdu. Gyventojai pateikę prašymus, skundus, peticijas, pareiškimus ar paklausimus galėtų stebėti ir jų nagrinėjimo eigą. Visų gyventojų kreipimaisi pateikti elektroniniu būdu, taip pat būtų persiunčiami kompetentingoms institucijoms ir gaunami atsakymai elektroniniu būdu.

3. Užsienio reikalų ministerijai – siekiant aktyvesnio užsienyje gyvenančių lietuvių įtraukimo į e. demokratijos procesus - stiprintini komunikaciją su užsienyje esančiomis lietuvių bendruomenėmis. LRV ir jos valdymo srities įstaigoms skelbiant viešąsias konsultacijas ar apklausas Užsienio reikalų ministerija turėtų IRT pagalba turėtų informuoti užsienyje esančias lietuvių bendruomenės.

4. LRV ir jos valdymo srities įstaigų vykdomų viešų konsultacijų su visuomene viešosioms politikos klausimais kiekis išlieka yra nepakankamas, taip prarandama galimybė pasinaudoti visuomenės narių ekspertize, pasidalinti su visuomene sprendimų priėmimo našta ir įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą. Tam rekomenduojama Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai (kaip įstaigos, kurios veiklos tikslas padėti vykdyti Vyriausybės ir Ministro Pirmininko funkcijas) kartu su Vidaus reikalu ministerija sukurti Vyriausybės konsultavimosi su visuomene viešosios politikos klausimais modelį. Apie paskelbtas viešąsias konsultacijas turėtų būti paskelbta visuomenės informavimo priemonės, t.y. per žiniasklaidą ir per nacionalinį transliuotoją.

5. Siekiant, kad aktyvesnio visuomenės įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesą, LRV ir jos valdymo srities įstaigoms reguliariai inicijuoti visuomenės apklausas apie viešojo sektoriaus informacijos, paslaugų ir dalyvavimo sprendimų priėmime poreikius. Už apklausų organizavimą LRV

paskirti atsakingą LRVK kartu su Vidaus reikalų ministerija ir Informacinės visuomenės politikos komitetu kartu įtraukiant miestų ir rajonų savivaldybes. Apklausos turėtų būti skelbiamos institucijų internetiniuose tinklapiuose bei įstaigų skelbimų lentose. Apklausos rezultatai po apklausos pabaigos turi būti pateikiami LRV ir jos valdymo srities įstaigų interneto tinklalapiuose, skelbimų lentose. Vykstančios apklausos rodytų, kad valdžios įstaigoms yra svarbi visuomenės nuomonė, o pateikti apklausų rezultatai užtikrintų grįžtamąjį ryšį. Visa tai kartu sustiprintų ryšius tarp LRV ir jos valdymo srities įstaigų ir visuomenės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės ir kiti norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AE58B14CE98F/TAIS_458304 2015-12-19.
2. Lietuvos Respublikos Referendumo įstatymas. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2C523B544966/TAIS_477814 2015-12-19.
3. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/UxgrIdRrcD.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalact/TAR.47BB952431DA.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 5 d. nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5EE74F9648A5.
6. Lietuvos Respublikos Seimo Statutas. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70/JQcxJcZKJI.
7. Lietuvos Respublikos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų 2000 m. sausio 11 d. įstatymas Nr. VIII-1524. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA13E28615F6/TAIS_471234.
8. Lietuvos Respublikos Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas. Prieiga per internetą. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0120FD7BCFFC/ZhxPsGFEbL.
9. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo 1999 m. birželio 17 d. įstatymas Nr. VIII-1234. Pprieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66.
10. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos 1994 m. liepos 7 d. įstatymas Nr. I-533. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/YAqdPQFmws.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo,“ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6A73258852DD.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. Balandžio 18 d. nutarimas Nr. 480 „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo.“ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalact/TAR.3FB3953EFFDC/nqhwunqukf.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. 875 „Dėl Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo.“ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6565D97B9AA2/llUxXLSnKl.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą: https://lrvk.lrv.lt/uploads/lrvk/documents/files/Veikla/Planavimo_dokumentai/2015_2017_planas.pdf.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas dėl informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbd546f0b04011e39a619f61bf81ad0a.

16. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=439761.

Moksliniai straipsniai:

17. Almarabeh, Tamara., ir Amer AbuAli. „A general framework for e-governement: definition maturity challenges, opportunities and success.“ *European Journal of Scientific Research* 39, 1 (2010): 29-42. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan045348.pdf

18. Alshehri, Mohammed ir Steve Drew. *E-government fundamentals.* Brisbane, Australia: School of ICT, Griffith University, 2010

19. Anthopoulos, Leo., Siozos Panagiotis ir Nanopoulos Alexandros. „The Bottom-up Design of e-Government: A Development Methodology based on a Collaboration Environment.“ *eService Journal, 4, 3 (*2006):3-24. http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=1dc9ac4f-0e34-46d8-b5e9-0f8495113ebb%40sessionmgr102&vid=5&hid=118.

20. Augustinaitis, Arūnas, ir Rimantas Petrauskas. „The First Steps of E-Governance in Lithuania: from Theory to Practice.“ Žiūrėta 2014 12 08. http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F3-540-46138-8_71?LI=tru.

21. Barcevičius, Egidijus. “Plus Ca change...: Ar elektroninė valdžia pagerins viešąjį valdmą Lietuvoje?” Politologija, 43 (2006): 54-90. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154637607/DS.002.0.01.ARTIC.

22. Bovaird Tony, ir Elke Loffler. *Public Management and Governance.* London: Routledge, 2003.

23. Brack, Andy. ir Phil Noble. “E-Democracy around the world.“ Žiūrėta 2015 06 16. http://web.umoncton.ca/umcm-sitesgr/cybergouvernement/Noble.pdf.

24. Brawn, David. „Electronic government and public administration.“ *International Review of Administrative Sciences 71,2 (2005): 241-254.* http://ras.sagepub.com.skaitykla.mruni.eu/content/71/2/241.full.pdf+html.

25. Bruns, Alex. „Towards Distributed Citizen Participation.“ Žiūrėta 2015 07 16 http://snurb.info/files/2011/Towards%20Distributed%20Citizen%20Participation.pdf.

26. Butkevičienė, Eglė, ir Danguolė Rutkauskienė. „Valdžios, verslo ir piliečių elektroninės sąveikos plėtra Lietuvoje: viešųjų elektroninių paslaugų poreikis kaimiškuosiuose regionuose.“ *Viešoji politika ir administravimas* 23 (2008): 68-77. https://www.mruni.eu/upload/iblock/f32/7_e.butkeviciene%20ir%20kt..pdf.

27. Caldow, Janet. „E-Democracy: putting Down Global Roots.“ Žiūrėta 2015 06 17. http://www-01.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf

28. Carrizales, Tony. „Functions of E-Government: A Study of Municipal Practices.“ *State & Local Government Review* 40, 1 (2008): 12-26. http://www.jstor.org.skaitykla.mruni.eu/stable/pdf/25469771.pdf?acceptTC=true

29. Chen, Yu-Che. „Electronic Government and Online Engagement: Citizen Interaction with Government via Web Portals.” *International Journal of Electronic Government Research* 2, 1(2006): 54-76. https://www.researchgate.net/publication/220527009_Electronic_Government_and_Online_Engagement_Citizen_Interaction_with_Government_via_Web_Portals.

30. Chlivickas, Eugenijus. „Elektroninės valdžios projektų įgyvendinimas plėtojant viešąjį administravimą Lietuvoje.“ *Public Administration 3, 15* (2007): 71-78. http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=f901299a-6a17-42b0-af01-be40ab8f4ed6%40sessionmgr113&vid=5&hid=118.

31. Coleman, Stephen ir Norris, Donald F. „A new agenda for e-democracy.“ The University of Oxford for the Oxford Internet Institute, 4 (2005):1-36. http://akgul.bilkent.edu.tr/oii/FD4.pdf.

32. Dapkus, Rimantas, ir Rūta Kmieliauskaitė. „ E-demokratijos plėtros perspektyvos kaimiškuosiuose regionuose.“ Kauno technologijos universitetas 2, 26 (2011) http://vadyba.asu.lt/26/50.pdf.

33. Domarkas, Vladislavas, ir Vitalija Lukoševičienė. „Elektroninė valdžia informacijos teikimo visuomenei aspektu.“ *Viešoji politika ir administravimas.* 16 (2006): 73-83. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367159236266/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

34. Domarkas, Vladislavas. „Elektroninė valdžia viešajame valdyme.“ Iš *Įvadas į viešąjį valdymą*, Red. Raipa Alvydas, 155. Kaunas: Technologija, 2009.

35. Domarkas, Vladislavas. „Tarptautinių organizacijų vaidmuo elektroninės valdžios lygmens vertinimo ir vystymo koordinavimo procesuose.“ *Viešoji politika ir administravimas,* 33 (2010): 23-34. http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z33/23-34.pdf.

36. Domarkas, Vladislavas. „Tarptautinių organizacijų vaidmuo elektroninės valdžios lygmens vertinimo ir vystymo koordinavimo procesuose.“ *Viešoji politika ir administravimas* 33 (2010); 23-34. http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z33/23-34.pdf.

37. Garuckas, Rimantas ir Adolfas Kaziliūnas. „Elektroninės valdžios ir viešojo sektoriaus sąveikos Lietuvoje analizė.“ *Viešoji politika ir administravima* 23 (2008): 59-67.

38. Garuckas, Rimantas, ir Adolfas Kaziliūnas. „Elektroninės valdžios ir viešojo sektoriaus sąveikos Lietuvoje analizė.“ *Viešoji politika ir administravimas* 23 (2008):59-67. https://www.mruni.eu/upload/iblock/d44/6_r.garuckas_a.kaziliunas.pdf.

39. Gregory G. Curtin. „E-government.“ Žiūrėta 2015 06 17. https://bedrosian.usc.edu/files/2012/07/encyclopedia_of_political_communications.pdf.

40. Heeks, Richard. “E. Government for development.“ Žiūrėta 2015 11 02. http://www.egov4dev.org/egovdefn.htm.

41. Ionita, Angela. „Quality of information as challenge in business model for e-government.“ Research Institute for Artificial Intelligence, Romanian Academy http://www.google.lt/url?url=http://www.cicmp.ase.ro/c11/Ionita%2520Angela%2520-%2520Quality%2520of%2520Information%2520as%2520Challenge.doc&rct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwj-_paLw_rLAhXGhywKHb9dCdcQFggTMAA&sig2=WPliQg4dcx4-aXY8BCBT1w&usg=AFQjCNHyHJuEfDHuLBePetVkDuXNzjgNgg.

42. Kiškis, Mindaugas, ir Austė Kraujelytė. „Elektroninės valdžios instrumentalizmo ir jo alternatyvų teisinė-politinė analizė.“ *Teisė* 55 (2005): 1-14. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1372625567464/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

43. Kiškis, Mindaugas, ir Tadas Limba. „Elektroninės valdžios teisinio reglamentavimo prielaidos: esamų iniciatyvų Lietuvoje analizė.“ *Jurisprudencija* 57,49 (2004): 34-40. https://www.mruni.eu/upload/iblock/522/004_kiskis_limba.pdf.

44. Kolektyvinė monografija. *Lietuvos e. Valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas*. Vilnius. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

45. Kubicek, Herbert, ir Westholm, Hilmar. „Scenarios for Future Use of E-Democracy Tools in Europe.“ I*nternational Journal of Electronic Government Research 1,3 (2005):* 33-50. http://www.irma-international.org/viewtitle/2004/.

46. Kukovič, Simona ir Marjan Brezovšek. „E-Democracy and E-Participation in Slovenian Local Self-Government.“ *Croatian and comparative public administration* HKJU – CCPA 15(2015): 451–474. http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_34286.pdf.

47. Lee, Chung-pin, ir Chang, Kaiju, Berry, Frances Stokes. “Testing the Development and Diffusion of EGovernment and E-Democracy: A Global Perspective.” *Public Administration Review,*71, 3 (2011): 444–454. http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=eabe4975-91b4-4f5a-8ca7-e3e6fb4e813e%40sessionmgr4003&vid=12&hi=4106.

48. Lidén, Gustav. „ Supply of and demand for e-democracy: A study of the Swedish case.“ Information Polity, 18 (2013): 217–232. http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=4&sid=ea53476a-8905-40d0-9a2d-5a861ebbe7ec%40sessionmgr4005&hid=4207&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=91733434&db=eue.

49. Limba, Tadas. „Elektroninės valdžios diegimas ir perspektyvos Lietuvoje: visuomenės ir valdžios institucijų sąveika.“ *Informacijos mokslai* 42, 43 (2007): 242-250. http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/163/articles/3413/public/242-250.pdf.

50. Lizarralde, Osane et al. „E-democracy factors and IT-governance factors for a best implementation of e-democracy projects and strategies in public authorities.“ *IADIS International Journal on WWW/Internet* 5, 2 (2014): 58-71. https://www.researchgate.net/publication/239280580_E-DEMOCRACY_FACTORS_AND_IT_GOVERNANCE_FACTORS_FOR_A_BEST_IMPLEMENTATION_OF_E-DEMOCRACY_PROJECTS_AND_STRATEGIES_IN_PUBLIC_AUTHORITIES.

51. Malinauskienė, Eglė. „E. valdžios pagrindai - E. valdžios samprata, raida ir organizacijos principai.“ Žiūrėta 2014 10 01. http://eglemal.home.mruni.eu/wpcontent/uploads/2010/09/EGovBasics_Paskaita1_100930.pdf.

52. Milakovich, Michael E. „The Internet and increased citizen participation in government.“ *Journal of eDemocracy & Open Government* 2,1 (2010): 1-9.

53. Ndou, Valentina. „E–government for developing countries: opportunities and challenges.“ *EJISDC* 18, 1 (2004): 1-24. http://www.ejisdc.org/ojs2/index.php/ejisdc/article/viewFile/110/110.

54. Norris, Donald. F. „E-government and e-democracy at the american grassroots.“ Žiūrėta 2015 12 10. https://static.aminer.org/pdf/PDF/000/247/043/e_government_at_the_american_grassroots_future_trajectory.pdf.

55. Norris, Donald. F. „E-government... not e-governance... not e-democracy: Not now! Not ever?“ Iš Proceedings of the 4th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance, Davies J., Janowski T., 339-346. New York: ACM, 2010.

56. Paliukienė, Diana. „Regionų administravimo veiksmingumas: pilietinės bendruomenės įtaka.“ *Filosofija. Sociologija* 4 (2004): 27-36. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367158890995/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

57. Paliulis, Narimantas Kazimieras, ir Nelė Jurkėnaitė. „Elektroninė valdžia: poveikis viešajam valdymui.“ Viešasis administravimas 2, 22 (2009): 55-62. Žiūrėta 2015 01 05 http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=1541db18-12ea-4d9e-a709-46676fdbb376%40sessionmgr4004&vid=5&hid=4106.

58. Petrauskas, Rimantas et al. „Elektroninis dalyvavimas ir Lietuvos atstovaujamoji valdžia.“ *VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS* 27 (2009): 45-53.

http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z27/VPA_Nr.27_R.Petrauskas_E.Malinauskiene_G.Parazinskaite_N.Vegyte_p.45-53.pdf.

59. Petrauskas, Rimantas. „Elektroninė vyriausybė (valdžia) – pasaulinės tendencijos ir raida Lietuvoje, *Mokslinių straipsnių rinkinys – Regnum Est. 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui 20.“* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. http://ebooks.mruni.eu/reader/regnum-est-liber-amicorum-vytautui-landsbergiui25166/1061.

60. Raipa, Alvydas. ir Jolanta Buškevičiūtė. „Šiuolaikinių sprendimų rengimas viešajame sektoriuje.“ *Viešoji politika ir Administravimas* 34 (2010): 21-31.

61. Roy, Jeffrey. „E-Government and Local Governance in Canada: an Examination of Front Line Challenges and Federal Tensions.“ *Public Administration Quarterly, 4 (2006):* 306-350. http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=65e0d9ac-0ad3-4089-9445-d57898fcd799%40sessionmgr4001&vid=5&hid=4106.

62. Sakowicz, Martin. „How Should e-Government Be Evaluated? Different Methodologies and Methodes. Žiūrėta 2015 06 17. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN009486.pdf.

63. Shirazi, Farid., Ngwenyama Ojelanki ir Olga Morawczynski. „ICT expansion and the digital divide in democratic freedoms: An analysis of the impact of ICT expansion, education and ICT filtering on democracy.“ *Telematics and Informatics* 27 (2010): 21-31. https://www.researchgate.net/publication/222568729_ICT_expansion_and_the_digital_divide_in_democratic_freedoms_An_analysis_of_the_impact_of_ICT_expansion_education_and_ICT_filtering_on_democracy.

64. Sobac, Mehmet. Zahidi. Ir Kadir Y. Eryigit. „Determinants of Edemocracy Adoption in Turkish Municipalities: An Analysis for Spatial Diffusion Effect.“ *Local Government Studies* 41, 3 (2015): 445-469 http://www.tandfonline.com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/03003930.2014.995296.

65. Spirakis, Grigorios ir Konstantinos Nikolopuolos. „The impact of electronic government on democracy: e-democracy through e-participation Electronic Government.“ *An International Journal* 7, 1 (2010): 75-88. http://www.researchgate.net/publication/220082835_The_impact_of_electronic_government_on_democracy_E-democracy_through_e-participation 2015-09-04.

66. Suomi, Reima. „E-Democracy and Network Externalities – The Case of Websites of Finnish Members of Parliament.“ *IFIP International Federation for Information Processing* (2010): 112-117. http://link.springer.com.skaitykla.mruni.eu/content/pdf/10.1007%2F978-3-642-16283-1_15.pdf.

67. Teodora Vatuiu. Et al. „Increasing efficiency of electronic public services to citizens and business in connection with implementation of integrated electronic solutions“ . *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series 19, 1 (*2010): 834-843.

http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e10bac73-8ab8-404b-a7f5-b1f4771fc02a%40sessionmgr4004&vid=5&hid=4106.

68. Zhou, Hongren. „Global Perspectives on E-government.“ *United Nations Division for Public Economics and Public Administration* (2001). http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN002375.pdf.

69. Zissis, Dimitrios, Dimitrios Lekkas ir Anastasia-Evangelia Papadopoulou. „Competent Electronic Participation Channels in Electronic Democracy.“ Electronic Journal of e-Government 7, 2 (2009): 195 – 208. http://extev.syros.aegean.gr/papers/C15.pdf.

70. Žilionienė, Ieva. „Elektroninės demokratijos ir valdžios iniciatyvos Europos Sąjungos ir Lietuvos viešajame administravime.“ *Viešoji politika ir administravimas* 9 (2004): 62-72. https://www.mruni.eu/upload/iblock/04b/8_i.zilioniene.pdf.

71. Žilionienė, Ieva. „Elektroninės demokratijos ir valdžios iniciatyvos Europos Sąjungos ir Lietuvos viešajame administravime.“ *Viešoji politika ir administravimas* 9 (2004): 62-72.

72. Žilionienė, Ieva. „Elektroninės valdžios plėtros planavimas: svarbiausių dokumentų apžvalga.“ *Viešoji politika ir administravimas* 10 (2004):39-45. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367159185916/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

73. Башкарев А. А. **„**Электронная демократия как форма политической коммуникации.“ *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена 69 (2008): 25-29.* http://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-demokratiya-kak-forma-politicheskoy-kommunikatsii.

74. Омеличкин, Олег. „Электронная демократия: понятие, проблемы.“ *Вестник Кемеровского государственного университета* 1 (57), 2 (2014): 86-89. http://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-demokratiya-ponyatie-problemy.

Kiti šaltiniai

75. „What is eDemocracy.“ Žiūrėta 2015 11 05. http://edemocracy.weebly.com/what-is-edemocracy.html.

76. Bitinas, Bronislovas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žydžiūnaitė. *„Kiekybinių tyrimų metodologija.“* Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.

77. Clift Steven. „E-government and democracy.“ Žiūrėta 2015 06 17. http://www.publicus.net/articles/cliftegovdemocracy.pdf.

78. Clift Steven. „The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0.“ Žiūrėta 2015 06 17. http://www.publicus.net/ebook/edemebook.html.

79. Clift, Steven. „E. government and democracy: representation and citizen engagement in the information age.“ Žiūrėta 2014 12 08. http://www.publicus.net/articles/cliftegovdemocracy.pdf.

80. Clift, Steven. „E-Democracy, E-Gvernance and Public Net-Work.“ Žiūrėta 2014 12 08. http://www.publicus.net/articles/edempublicnetwork.html.

81. Commission of the European Communities.Communication form the Comission to the Council, The European Parliament,the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. „The Role of eGovernment for Europe's Future." COM (2003) 567final. Žiūrėta 2015 06 17. http://www.artefaktum.hu/btk03osz/egov_communication_EU.pdf.

82. Creswell John. W., ir Vicki L. Plano Clark. *Designing and conducting mixed methods research*. London: SAGE, 2011.

83. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. “Lisabonos sutartis.“ Žiūrėta 2015 11 18. https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/lt_lisbon_treaty.pdf.

84. Imties dydžio skaičiuoklė. Žiūrėta 2015 12 08. http://www.apklausos.lt/imties-dydis.

85. Kaip pažaboti korupciją. Vilnius: Eugrimas, 2005.

86. Kairytė, Svajūnė. „E. Demokratijos raiška ir plėtros perspektyvos Pasvalio rajono savivaldybėje.“ Bakalauro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, 2013. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20140403_114817-01073/DS.005.0.01.ETD.

87. Karaliūnienė, Alvyda. „Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje.“ Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2014. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140603_134540-09758/DS.005.0.01.ETD.

88. Kardelis, Kęstutis. *„Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.“*. Šiauliai: Liucijus, 2007.

89. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. „Elektroninės valdžios Lietuvoje būklė ir perspektyvos.“ Žiūrėta 2014 12 04. http://www.llri.lt/wp-content/uploads/2006/12/LLRI-studija-El-valdzios-Lietuvoje-bukle-ir-perspektyvos-20061207.pdf.

90. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Žiūrėta 2016 03 10. http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=96dcad8d-50ae-4150-b72f-bc644a038cde.

91. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. “Atviros Vyriausybės partnerystės veiksmų planas.“ Žiūrėta 2014 12 04. https://lrvk.lrv.lt/uploads/lrvk/documents/files/Veikla/Projektas_atviros_vyriausybes_partneryste/AVP_veiksmu_planas_lt.pdf.

92. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras. „Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė.“ Žiūrėta 2016 01 11. http://www.3sektorius.lt/docs/Pilietiskumas_analize_final_2013-01-17_16_00_54.pdf.

93. Newman, Blake. „The 5 Levels of E-Government.“ Žiūrėta 2015 11 05. http://www.inqbation.com/the-5-levels-of-e-government/.

94. OECD. „e-Government for Better Government". Žiūrėta 2014-03-13 http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/e-government-for-better-government_9789264018341-en#page12.

95. OECD. „Promise and problems of e-democracy: Challenges of Online Citizen Engagement." Žiūrėta 2014 12 08. http://www.oecd.org/gov/digital-government/35176328.pdf.

96. Pilibaitytė, Goda. „Elektroninė demokratija lietuvos vietos savivaldoje: kas lemia piliečių įsitraukimą?" Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2015. http://www.esinvesticijos.lt/uploads/documents/files/Studentu_darbai_2015/7_1_magistro%20darbas_Goda%20Pilibaityt%C4%97.pdf.

97. Pilietinės visuomenės institutas. „Atvira valdžia" išvados ir rekomendacijos." Žiūrėta 2014 10 07. http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/07/AV_isvados-ir-rekomendacijos-200906.pdf.

98. Pilietinės visuomenės institutas. „Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje." Žiūrėta 2014 12 08. http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/07/Tyrimas_Pilieciu_Dalyvavimo_Galimybes_Priimant_Sprendimus.pdf.

99. Pilietinės visuomenės institutas. „Valdžios ir nevyriausybinio sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese stiprinimas." Žiūrėta 2015 10 07. http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/08/VRM-tyrimo-ataskaita_final.pdf.

100.Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). Žiūrėta 2015 06 17. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1410627.

101. Recommendation Rec(2001)19 of the Committee of Ministers to member states on the participation of citizens in local public life (Adopted by the Committee of Ministers on 6 December 2001 at the 776th meeting of the Ministers' Deputies). Žiūrėta 2014 12 04. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=245255&Site=CM.

102. Rudanova, Irina. „Interaktyvūs elektroninės demokratijos įrankiai." Žiūrėta 2016 01 18. http://eta.ktl.mii.lt/~mask/varia/KoDi-07/straipsniai/34.doc.

103. Šaparnienė, Diana. „Elektroninis balsavimas? Lietuvai trūksta ryžto" Žiūrėta 2015 12 10. http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/elektroninis-balsavimas-lietuvai-truksta-ryzto-56-536753.

104. Šaparnienė, Diana. „Nuo e.valdžios link e.valdymo: atvirumas, partnerystė ir demokratija." Iš *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos*, Red. Diana Šaparnienė, Algis Krupavičius, 88-106. Vilnius: BMK leidykla, 2013.

105. Šiaulienė, Irena. „Naujieji teisės aktai – kelias į informacinę visuomenę." Žiūrėta 2015 01 05. http://www3.lrs.lt/docs2/TVMMWENX.PPT.

106. Šimkevičienė, Loreta. „Elektroninės demokratijos įgyvendinimas ir plėtros tendencijos Tauragės regione.“ Magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, 2011. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_084938-89111/DS.005.0.01.ETD.

107. The congress of localand regional authorities. „Recommendation 249 (2008) Electronic democracy and debilerative consultation on urban projects.“ Žiūrėta 2015 06 17. https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2553235&SecMode=1&DocId=1243792&Usage=2.

108. The Council of Europe’s Ad Hoc Committee. „*Evaluating e-democracy.*“ Žiūrėta 20015 06 17. http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Source/EDemocracy/CAHDE_IV/PDF_CAHDE%20indicative%20guide%20no%205%20E.pdf .

109. The World Bank. „Definition of E-Government.“ Žiūrėta 2015 12 07. http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTINFORMATIONANDCOMMUNICATIONANDTECHNOLOGIES/EXTEGOVERNMENT/0,,contentMDK:20507153~menuPK:6226295~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:702586~isCURL:Y,00.html.

110. UNESCO. „E-Democracy.“ Žiūrėta 2015 06 17. http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=6289&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

111. Vidaus Reikalų Ministerija, *Spręskite patys*. Vilnius, 2006.

112. Vidaus reikalų ministerija. „Gyventojų dalyvavimas vietos reikalų tvarkyme.“ Žiūrėta *2015 11 04.* https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teisine_informacija/Tyrimai_ir_analizes/Analize/Studijapilieciudalyvavimas.doc.

113. *Viešasis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „***E. Demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas***“ išanalizuota ir susisteminta e. valdžios ir e. demokratijos sampratų įvairovė. Atskleistos e. demokratijos ir e. valdžios sąvokų sąsajos. Analizuota visuomenės dalyvavimo reikšmė e. demokratijos įgyvendinimui. Atlikus empirinį tyrimą nustatytos e. demokratijos įgyvendinimo perspektyvos stiprinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės dialogą su visuomene.

Magistro darbo tikslas – ištirti e. demokratijos perspektyvas - dialogo su visuomene stiprinimo galimybes.

Magistro darbe d*uomenų rinkimui* taikomi teoriniai dokumentų analizės, lyginamasis ir empiriniai metodai. Dokumentų analizės metodas naudotas analizuojant Lietuvos ir ES teisės aktus, strategines iniciatyvas, reglamentuojančius e. demokratijos ir visuomenės dalyvavimą. Siekiant atskleisti e. demokratijos ir e. valdžios sąsajas taikomas lyginamasis metodas. Empiriniai metodai – tai anketinė apklausa ir pusiau struktūruotas ekspertų interviu. *Duomenų analizei* taikomi aprašomasis ir analitinis tyrimo metodai, kurie naudojami analizuojant teorinę Lietuvos ir užsienio mokslinę literatūrą, siekiant išanalizuoti e. valdžios ir e. demokratijos koncepcijų sąsajas, įvertinti visuomenės dalyvavimo įtaką e. demokratijos įgyvendinimui.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys. Pirmoje darbo dalyje analizuojamos „elektroninės valdžios“ ir „elektroninės demokratijos“ koncepcijos, išskiriamos tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių nuomonės, aptariami šių abiejų koncepcijų skirtumai. Antroje dalyje nagrinėjama visuomenės dalyvavimo įtaka e. demokratijos įgyvendinimui, analizuojami e. demokratijos procesai bei e. demokratijos įgyvendinimo trukdžiai. Trečia dalis skirta tyrimo pristatymui – pagrindžiami kiekybinis ir kokybinis tyrimai, pateikiami tyrimo metu gauti rezultatai bei tyrimo metu gautų duomenų apibendrinimas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad visuomenės ir valdžios dialogas pagerina valdžios institucijų veiklos skaidrumą, ugdo abipusį pasitikėjimą. Visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese skatina valdžios ir piliečių dialogą, o tuo pačiu taip yra mažinamas nepasitikėjimas valdžia. E. demokratijos priemonių įgyvendinimo nauda laikoma piliečių demokratinių teisių stiprinimas, galimybių efektyviau dalyvauti pilietiniame gyvenime suteikimas ir visuomenės aktyvumo sužadinimas. O e. demokratijos įgyvendinimas Lietuvos Respublikos Vyriausybėje darys teigiamą įtaką visuomenės pokyčiams, kurs pridėtinę vertę ir sustiprins LRV ir visuomenės dialogą.

Darbą apimtis: 92 puslapiai (be priedų), pateikta 7 lentelės, 35 paveikslai, 5 priedų, panaudoti ***117*** literatūros šaltiniai.

Raktiniai žodžiai: e. demokratija, e. valdžia, visuomenės dalyvavimas, visuomenės ir valdžios dialogas, e. demokratijos perspektyvos.

SUMMARY

The master's paper '**E. democracy prospects: strengthening the dialogue with the public**' analyses and classifies the variety of concepts of e. government and e. democracy. The relation between e. democracy and e. government was revealed. The importance of the involvement of the public for the implementation of e. democracy was analysed. After conducting empirical research, prospects of the implementation of e. democracy were determined in strengthening the dialogue between the Government of the Republic of Lithuania and the public.

The *main objective* of the paper is to examine the prospects of e. democracy and the possibilities of strengthening the dialogue with the public. For *data collection* theoretical methods of data analysis, comparative analysis and empirical data were used. The method of document analysis was used for analysing the Lithuanian and EU legislation and the strategic initiatives which regulate e. democracy and the involvement of the public. To determine the relation between e. democracy and e. government the comparative analysis method was applied. The empirical data methods include a survey and a semi-structured interview. Descriptive and analytical methods were applied for the *data analysis* when analysing the theoretical scientific Lithuanian and foreign literature, to analyse the relation between e. democracy and e. government and determine the impact of the public participation to the implementation of e. democracy.

The paper is comprised of the introduction and three main parts. The first part analyses the concepts of e. government and e. democracy by setting out the opinions of Lithuanian and foreign authors; the differences between these two concepts are also discussed. The second part analyses the impact of the public participation to the implementation of e. democracy and the processes of e. democracy together with the obstacles to the implementation of e. democracy. The third part is dedicated to the presentation of the study on the basis of the qualitative and quantitative research by providing the results of the study and the summary of the data received during the investigation.

According to the results of the study the dialogue between the public and the government improves the transparency of the activities of public authorities and develops mutual trust. The involvement of the public in the decision-making process encourages the dialogue between the government and the public by at the same time reducing distrust in the government. The benefits of the implementation of the instruments of e. democracy include the strengthening of the citizens' democratic principles, the possibilities of a more effective involvement in the civil life and the promotion of the active participation of the public. In addition, the implementation of e. democracy in the Government of the Republic of Lithuania will have a positive effect on the changes in society, create the added value and strengthen the dialogue between the Government of the Republic of Lithuania and the public. The scope of the paper: 92 pages (excluding annexes), 7 tables, 35 illustrations, 5 annexes, 117 literary sources.

Key words: e. democracy, e. government, involvement of the public, dialogue between the government and the public, prospects of e. democracy.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama e. valdžios ir e. demokratijos sampratų įvairovė ir šių sąvokų sąsajos. Analizuojama visuomenės dalyvavimo reikšmė e. demokratijos įgyvendinimui. Empirinio tyrimo metu analizuojamos e. demokratijos įgyvendinimo perspektyvas stiprinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės dialogą su visuomene. Pirmoje darbo dalyje analizuojamos „elektroninės valdžios“ ir „elektroninės demokratijos“ koncepcijos, išskiriamos tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių nuomonės, aptariami šių abiejų koncepcijų skirtumai. Antroje dalyje nagrinėjama visuomenės dalyvavimo įtaka e. demokratijos įgyvendinimui, analizuojami e. demokratijos procesai bei e. demokratijos įgyvendinimo trukdžiai. Trečia dalis skirta tyrimo pristatymui – pagrindžiami kiekybinis ir kokybinis tyrimai, pateikiami tyrimo metu gauti rezultatai bei tyrimo metu gautų duomenų apibendrinimas.

Raktiniai žodžiai: e. demokratija, e. valdžia, visuomenės dalyvavimas, visuomenės ir valdžios dialogas, e. demokratijos perspektyvos.

ANOTATION

The paper analyses the variety of concepts of e.government and e.democracy. The importance of the involvement of the public for the implementation of e.democracy is analysed. During the empirical research the prospects of the implementation of e. democracy are analysed in order to strengthen the dialogue between the government and the public. The first part of the paper analyses the concepts of e. government and e. democracy by setting out the opinions of Lithuanian and foreign authors; the differences between these two concepts are also discussed. The second part analyses the impact of the public participation to the implementation of e. democracy and the processes of e. democracy together with the obstacles to the implementation of e. democracy. The third part is dedicated to the presentation of the study on the basis of the qualitative and quantitative research by providing the results of the study and the summary of the data received during the investigation.

Key words: e. democracy, e. government, involvement of the public, dialogue between the government and the public, prospects of e. democracy.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Anketa „E. demokratijos perspektyvos - dialogo su visuomene stiprinimas“

Esu Mykolo Romerio universiteto viešojo administravimo magistratūros studentė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas - nustatyti e. demokratijos perspektyvas ir dialogo su visuomene stiprinimo galimybes. Didėjantis piliečių nepasitikėjimas valdžios institucijomis, abejonės veiklos efektyvumu ir priimamų sprendimų nauda bei siekis modernizuoti viešojo administravimo sektorių, paskatino valdžios institucijas ieškoti būdų, kaip priartinti prie savęs visuomenę ir sustiprinti dialogą su ja. Tyrimo metu surinkta informacija bus naudojama tik tyrimo tikslais, todėl užtikrinu konfidencialumą ir informacijos anonimiškumą. Būčiau dėkinga, jei skirtumėte laiko ir užpildytumėte anketą.

1. Jūsų lytis:
- Vyras
- Moteris

2. Jūsų amžius:
- 18–29 m.
- 30–39 m.
- 40–49 m.
- 50–59 m.
- 60 ir daugiau

3. Šiuo metu gyvenate:
- Mieste (daugiau kaip 3 000 gyventojų)
- Rajone (nuo 500 iki 3 000 gyventojų)
- Kaime (iki 500 gyventojų
- Užsienyje

4. Jūsų užsiėmimas:
- Studentas (-ė)
- Darbuotojas (-a)
- Valstybės tarnautojas (-a)
- Pensininkas (-ė)
- Bedarbis (-ė)

5. Kokie Jums patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai? (keli galimi atsakymai)
- Telefonu
- Apsilankyti institucijoje
- Internetu
- Paštu

6. Ar per pastaruosius 24 mėnesius kreipėtės į valdžios instituciją su prašymu/pareiškimu/skundu?
- Taip
- Ne
- Nepamenu

7. Ar teikiate prašymus/pareiškimus/skundus valdžios institucijoms internetu?
- Taip
- Ne

8. Dėl kokių priežasčių nesikreipiate į valdžios institucijas su prašymu pateikti jums reikalingą informaciją?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Pirmą kartą girdžiu apie tai, jog valdžios institucijos teikia informaciją gyventojams					
✓ Nežinau, kur kreiptis man rūpimu klausimu					
✓ Manęs netenkina bendravimas su valstybės tarnautojais					
✓ Nemanau, kad valdžios institucija gali suteikti man reikalingą informaciją					
✓ Gyventojų aptarnavimo procesas valdžios institucijoje per daug sudėtingas					

9. Kai kreipiatės į valdžios institucijas su prašymu pateikti jums reikalingą informaciją, jums yra svarbu:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Tai, kad valstybės tarnautojais galiu pasitikėti					
✓ Tai, kad valdžios institucijos mane informuoja apie kreipimosi procedūrą					
✓ Tai, kad kreipimosi procedūra yra aiški ir paprasta					
✓ Tai, kad valstybės tarnautojai su manimi bendrauja aktyviai ir nuoširdžiai					

10. Kaip dažnai lankotės valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose?

	1	2	3	4	5	
Labai retai	☐	☐	☐	☐	☐	Labai dažnai

11. Kokiu tikslu, dažniausiai lankotės valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose? (keli galimi atsakymai)

- ☐ Ieškote informacijos
- ☐ Dalyvaujate skelbiamose konsultacijose/apklausose
- ☐ Teikėte pasiūlymą
- ☐ Teikėte prašymus/skundus

12. Išreikškite savo nuomonę su kiekvienu iš šių teiginių:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Visuomenė yra informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus					
✓ Valdžios institucijos prieš priimdamos spendimus visuomenei aktualiais					

klausimais konsultuojasi su ja					
✓ Valdžios institucijos atsižvelgia į visuomenės nuomonę priimdamos sprendimus					

13. Įvertinkite, kiek, Jūsų nuomone, piliečiai yra aktyvūs, siekdami pateikti savo pasiūlymus valdžios institucijoms?

	1	2	3	4	5	
Labai pasyvūs	☐	☐	☐	☐	☐	Labai aktyvūs

14. Ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Neturiu nuomonės

15. Kokias dalyvavimo formos Jums yra žinomiausios ? (keli galimi atsakymai)

- ☐ Viešosios konsultacijos
- ☐ Visuomenės nuomonės apklausos
- ☐ Nuomonės išreiškimas institucijų interneto svetainėse
- ☐ Referendumai
- ☐ Peticijos
- ☐ Mitingai, piketai, pilietinės akcijos
- ☐ Susitikimai su valdžios institucijų atstovais
- ☐ Negirdėjau nei vienos formos iš išvardintų
- ☐ Kita

16. Kokia (-iomis) dalyvavimo formomis jums yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus? (keli galimi atsakymai)

- ☐ Viešosios konsultacijos
- ☐ Visuomenės nuomonės apklausos
- ☐ Nuomonės išreiškimas institucijų interneto svetainėse
- ☐ Referendumai
- ☐ Peticijos
- ☐ Mitingai, piketai, pilietinės akcijos
- ☐ Susitikimai su valdžios institucijų atstovais
- ☐ Nesinaudojau nei viena iš paminėtų
- ☐ Kita

17. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas PILIEČIAMS:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Tai yra galimybė daryti įtaką priimamiems sprendimams					
✓ Taip mažinamas piliečių nepasitikėjimas valdžia					
✓ Atsiranda galimybė geriau suvokti ir įvertinti valdžios galią					
✓ Skatinamas piliečių ir valdžios dialogas					

18. Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas VALDŽIAI:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Stiprina pasitikėjimą valdžia					
✓ Priimami tikslesni ir vertingesni sprendimai					
✓ Gaunama papildoma informacija apie piliečių poreikius ir interesus, mažinamas abiejų pusių konfliktiškumas					
✓ Atsižvelgiama į piliečių nuomonę priimant sprendimus					

19. Ar esate susipažinęs(-usi) su elektroninės demokratijos sąvoka?

- Taip
- Iš dalies
- Ne, bet norėčiau
- Ne

20. Ar vykdomas pakankamas visuomenės švietimas, e. demokratijos klausimais?

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Neturiu nuomonės

21. Jūsų nuomone, svarbiausi e. demokratijos instrumentai:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Informacijos sklaida interneto portale					
✓ Prašymų/pranešimų/skundų paslauga, kuria naudodamiesi piliečiai gali teikti prašymus/pranešimus/skundus ir gauti informaciją apie vykdymo eigą. Taip sukuriamas grįžtamasis ryšys					
✓ E. peticija – peticijų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis					
✓ E. konsultacijos – priemonės valdžiai konsultuotis su piliečiais įvairiais klausimais ir apibendrinti konsultacijas bei informuoti apie valdžios reagavimą į konsultacijų rezultatus					

✓ Balsavimas internetu					

22. Jūsų nuomone, e. demokratijos instrumentų įgyvendinimo nauda:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
✓ Piliečių demokratinių teisių stiprinimas					
✓ Valstybės viešojo sektoriaus skaidrumo užtikrinimas					
✓ Lygiateisiškumo principo įgyvendinimas sprendžiant piliečiams aktualius klausimus					
✓ Suteikiama piliečiams galimybė efektyviau dalyvauti pilietiniame ir politiniame gyvenime					
✓ Sužadinamas visuomenės aktyvumas					
✓ Padidinamas politinių procesų skaidrumas					

23. Kokius galimus e. demokratijos įrankius Jūs išskirtumėte?

_____

24. Kokios priežastys gali lemti Jūsų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis? (keli galimi atsakymai)

- Skaidrumo principo nesilaikymas
- Informacijos trūkumas
- Nepakankamas kompiuterinis raštingumas

25. Ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė E. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra?

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

26. Kokių turite pasiūlymų dėl spartesnio piliečių įtraukimo į e. demokratiją?

_____

2 PRIEDAS

EKSPERTŲ PUSIAU STRUKTŪRIZUOTO INTERVIU KLAUSIMYNAS

„E. demokratijos perspektyvos – dialogo su visuomene stiprinimas“

Didėjantis piliečių nepasitikėjimas valdžios institucijomis, abejonės veiklos efektyvumu ir priimamų sprendimų nauda bei siekis modernizuoti viešojo administravimo sektorių, paskatino valdžios institucijas ieškoti būdų, kaip priartinti prie savęs visuomenę ir sustiprinti dialogą su ja. ***Tikslas*** *- nustatyti elektroninės demokratijos perspektyvas ir dialogo su visuomene stiprinimo galimybes.*

VISUOMENĖS DALYVAVIMO SPRENDIMŲ PRIĖMIME REIKŠMĖ

1. Išreikškite savo nuomonę su kiekvienu iš šių teiginiu įvertindami skalėje nuo 0 iki 5:

Kiek, Jūsų nuomone, visuomenė yra informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus?	Visiškai neinformuota ☐ ☐ ☐ ☐	Visiškai informuota
Kiek, Jūsų nuomone, valstybės institucijos prieš priimdamos spendimus konsultuojasi su visuomenei?	Niekada nesikonsultuoja ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Visada
Kiek, Jūsų nuomone, valstybės institucijos atsižvelgia į visuomenės nuomonę priimdamos sprendimus?	Niekada neatsižvelgia ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Visada
Kiek, Jūsų nuomone, yra reikalingas dialogas tarp valstybės institucijų ir visuomenės svarstant ir priimant įstatymus, nutarimus?	Visiškai nereikalingas 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐	Labai reikalingas
Kiek, Jūsų nuomone, piliečiai yra aktyvūs, siekdami pateikti savo pasiūlymus valstybės institucijoms?	Visiškai pasyvūs 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐	Labai aktyvūs

2. Kaip manote, kuo visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas VISUOMENEI?_____

_____

_____

3. Kaip manote, kuo visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese naudingas VALDŽIAI?_____

_____

_____

4. Ar Lietuvos Respublikos Vyriausybėje yra sudaryta galimybė visuomenei dalyvauti sprendimų priėmimo procese? Jei taip, tai ir kokiais būdais_____

_____

_____

5. Kokias dalyvavimo formas Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija naudoja, siekdama išsiaiškinti visuomenės nuomonę dominančiu klausimu?_____

E.DEMOKRATIJOS ĮGYVENDINIMO PERSPEKTYVOS

6. Kaip Jūs apibudintumėte, kas yra e. demokratija?_____

7. Kaip manote, ar viešoje erdvėje pakankamai kalbamą apie e. demokratiją ir jos perspektyvas?

Taip	**Ne**

*Jei **Ne**, kaip manote* , kokios kliūtys trukdo*?*

8. **Kaip manote, kokios e. demokratijos įgyvendinimo stipriosios ir silpnosios pusės?**
Stipriosios:_____

Silpnosios_____

9. Kaip pasikeitė visuomenės dalyvavimo galimybės įgyvendinus e. demokratijos projektą LRV?_____

10. Kokias e. demokratijos priemones išskirtumėte?_____

11. Kokios priežastys gali lemti visuomenės apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis?_____

12. Kaip manote, kaip e. demokratija prisideda prie valdžios su visuomene dialogo ir užtikrina grįžtamąjį ryšį?_____

3 PRIEDAS

Ekspertų charakteristikos

Ekspertas	Išsilavinimas	Institucija	Pareigos	Stažas
E_1	Aukštasis	LRVK	Piliečių aptarnavimo skyriaus vedėja	20 m.
E_2	Aukštasis	LRVK	Piliečių aptarnavimo skyriaus vyriausioji specialistė	21 m.
E_3	Aukštasis	LRVK	Informacinės visuomenės skyriaus vedėja	5 m.
E_4	Aukštasis	LRVK	Informacinės visuomenės skyriaus patarėjas	21 m.
E_5	Aukštasis	LRVK	Informacinės visuomenės skyriaus patarėjas	5 m.
E_6	Aukštasis	LRVK	Viešojo valdymo ir atviros Vyriausybės skyriaus patarėja	10 m.
E_7	Aukštasis	LRVK	Viešojo valdymo ir atviros Vyriausybės skyriaus patarėja	5 m.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių socialinės–demografinės charakteristikos

		N	%
Lytis	Moterys	1399	76,2%
	Vyrai	437	23,8%
Amžius	18–29 m.	234	12,7%
	30–39 m.	382	20,8%
	40–49 m.	438	23,9%
	50–59 m.	591	32,2%
	60 m. ir daugiau	191	10,4%
Gyvenamoji vieta	Miestas	1161	63,2%
	Rajonas	261	14,2%
	Kaimas	351	19,1%
	Užsienis	63	3,4%
Užsiėmimas	Studentai	77	4,2%
	Darbuotojai	892	48,6%
	Valstybės tarnautojai	787	42,9%
	Pensininkai	53	2,9%
	Bedarbiai	26	1,4%

2 lentelė. Patogiausi bendravimo su valdžios institucijomis būdai tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų

		Telefonu	Apsilankyti institucijoje	Internetu	Paštu
Lytis	Moterys	49,9%	47,1%	66,5%	8,4%
	Vyrai	48,3%	48,1%	70,9%	10,3%
	χ^2	0,345	0,121	2,931	1,428
	df	1	1	1	1
	p	0,557	0,728	0,087	0,232
Amžius	18–29 m.	45,7%	44,9%	69,2%	21,4%
	30–39 m.	52,6%	43,5%	70,9%	9,2%
	40–49 m.	52,1%	47,3%	71,5%	6,4%
	50–59 m.	46,2%	51,4%	64,0%	5,8%
	60 m. ir daugiau	52,4%	45,5%	61,3%	8,4%
	χ^2	7,171	7,113	**12,298**	**55,696**
	df	4	4	**4**	**4**
	p	0,127	0,130	**0,015**	**0,000**
Gyvenamoji vieta	Miestas	49,5%	43,2%	70,7%	10,0%
	Rajonas	51,3%	52,1%	64,0%	6,9%
	Kaimas	49,9%	61,8%	58,7%	5,7%
	Užsienis	39,7%	22,2%	74,6%	14,3%
	χ^2	2,801	**55,693**	**20,833**	**9,711**
	df	3	**3**	**3**	**3**
	p	0,423	**0,000**	**0,000**	**0,021**
Užsiėmimas	Studentai	37,7%	62,3%	57,1%	26,0%
	Darbuotojai	46,9%	48,4%	67,5%	8,2%
	Valstybės tarnautojai	54,0%	44,5%	69,3%	7,6%
	Pensininkai	45,3%	45,3%	64,2%	15,1%
	Bedarbiai	50,0%	53,8%	57,7%	7,7%
	χ^2	**13,563**	**10,500**	6,278	**32,441**
	df	**4**	**4**	4	**4**
	p	**0,009**	**0,033**	0,179	**0,000**

3 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn.

		Kreipimąsis į valdžios instituciją per pastaruosius 24 mėn.			χ^2	*df*	*p*
		Taip	Ne	Nepamena			
Lytis	Moterys	64,0%	31,0%	5,0%	**19,121**	**2**	**0,000**
	Vyrai	75,1%	20,6%	4,3%			
Amžius	18–29 m.	62,8%	30,3%	6,8%	**20,447**	**8**	**0,009**
	30–39 m.	72,8%	23,0%	4,2%			
	40–49 m.	69,4%	24,9%	5,7%			
	50–59 m.	62,4%	33,2%	4,4%			
	60 m. ir daugiau	65,4%	31,4%	3,1%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	68,0%	27,4%	4,7%	12,582	6	0,050
	Rajonas	65,9%	30,3%	3,8%			
	Kaimas	66,1%	28,2%	5,7%			
	Užsienis	47,6%	44,4%	7,9%			
Užsiėmimas	Studentai	55,8%	37,7%	6,5%	13,785	8	0,088
	Darbuotojai	64,8%	29,9%	5,3%			
	Valstybės tarnautojai	69,4%	26,0%	4,6%			
	Pensininkai	64,2%	34,0%	1,9%			
	Bedarbiai	84,6%	15,4%	,0%			

4 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal kreipimąsi į valdžios institucijas internetu

		Prašymų, pareiškimų, skundų valdžios institucijoms teikimas internetu		χ^2	*df*	*p*
		Taip	Ne			
Lytis	Moterys	63,6%	36,4%	**9,308**	**1**	**0,002**
	Vyrai	72,9%	27,1%			
Amžius	18–29 m.	69,2%	30,8%	4,947	4	0,293
	30–39 m.	69,0%	31,0%			
	40–49 m.	66,7%	33,3%			
	50–59 m.	61,8%	38,2%			
	60 m. ir daugiau	67,4%	32,6%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	68,5%	31,5%	**10,300**	**3**	**0,016**
	Rajonas	63,4%	36,6%			
	Kaimas	58,5%	41,5%			
	Užsienis	76,7%	23,3%			
Užsiėmimas	Studentai	68,3%	31,7%	0,846	4	0,932
	Darbuotojai	65,4%	34,6%			
	Valstybės tarnautojai	67,0%	33,0%			
	Pensininkai	61,1%	38,9%			
	Bedarbiai	66,7%	33,3%			

5 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių nesikreipimo į valdžios institucijas priežasčių vertinimai

		Pirmą kartą girdžiu apie tai, jog valdžios institucijos teikia informaciją gyventojams		**Nežinau, kur kreiptis man rūpimu klausimu**		**Manęs netenkina bendravimas su valstybės tarnautojais**		**Nemanau, kad valdžios institucija gali suteikti man reikalingą informaciją**		**Gyventojų aptarnavimo procesas valdžios institucijoje per daug sudėtingas**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	2,0	1,2	2,2	1,1	2,4	1,1	2,3	1,1	3,0	1,2
	Vyrai	1,8	1,1	2,1	1,2	2,4	1,1	2,2	1,0	3,0	1,2
	U	**55337,50**		59607,50		59792,50		59322,50		60058,50	
	p	**0,037**		0,635		0,685		0,565		0,872	
Amžius	18–29 m.	2,1	1,3	2,4	1,3	2,5	1,1	2,2	1,0	3,1	1,2
	30–39 m.	1,9	1,1	2,1	1,2	2,3	1,1	2,1	1,0	2,7	1,2
	40–49 m.	1,8	1,1	2,0	1,1	2,3	1,1	2,1	1,0	2,9	1,2
	50–59 m.	2,0	1,1	2,1	1,1	2,4	1,1	2,4	1,2	3,1	1,3
	60 m. ir daugiau	2,1	1,2	2,3	1,3	2,7	1,2	2,4	1,2	3,3	1,1
	H	**11,949**		7,464		6,716		**15,100**		**19,500**	
	p	**0,018**		0,113		0,152		**0,004**		**0,001**	
Gyvenamoji vieta	Miestas	1,9	1,1	2,1	1,2	2,4	1,1	2,2	1,0	3,0	1,3
	Rajonas	1,9	1,1	2,1	1,1	2,4	1,1	2,2	1,1	3,0	1,2
	Kaimas	2,0	1,2	2,2	1,1	2,4	1,1	2,4	1,1	3,0	1,2
	Užsienis	2,2	1,3	2,4	1,3	3,0	1,3	2,6	1,3	3,5	1,2
	H	2,607		2,449		**8,706**		6,609		7,110	
	p	0,456		0,485		**0,033**		0,085		0,068	
Užsiėmimas	Studentai	2,4	1,3	2,7	1,4	2,8	1,1	2,4	1,0	3,1	1,0
	Darbuotojai	2,0	1,1	2,2	1,1	2,6	1,1	2,3	1,0	3,1	1,2
	Valstybės tarnautojai	1,7	1,0	2,0	1,1	2,1	1,1	2,1	1,1	2,7	1,3
	Pensininkai	2,4	1,4	2,6	1,5	3,2	1,2	2,8	1,2	3,7	1,0
	Bedarbiai	1,8	1,2	2,3	1,1	2,5	1,3	2,2	1,1	3,5	1,1
	H	**28,755**		**21,818**		**56,224**		**27,681**		**28,533**	
	p	**0,000**		**0,000**		**0,000**		**0,000**		**0,000**	

6 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių veiksnių, svarbių kreipiantis į valdžios institucijas, svarbos vertinimai

		Tai, kad valstybės tarnautojais galiu pasitikėti		**Tai, kad valdžios institucijos mane informuoja apie kreipimosi procedūrą**		**Tai, kad kreipimosi procedūra yra aiški ir paprasta**		**Tai, kad valstybės tarnautojai su manimi bendrauja aktyviai ir nuoširdžiai**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	4,1	0,9	4,1	0,9	4,0	1,0	4,1	1,0
	Vyrai	4,1	0,9	4,0	0,8	3,9	1,0	4,0	1,0
	U	156772,00		**150503,50**		153217,50		155354,50	
	p	0,244		**0,027**		0,091		0,180	
Amžius	18–29 m.	4,3	0,8	4,2	0,8	4,2	1,0	4,0	1,0
	30–39 m.	4,1	0,8	4,2	0,8	4,1	1,0	4,1	1,0
	40–49 m.	4,1	0,9	4,1	0,9	4,0	1,0	4,1	1,0
	50–59 m.	4,0	1,0	4,0	0,9	4,0	1,0	4,0	1,0
	60 m. ir daugiau	4,0	0,9	4,0	0,8	3,8	1,0	4,0	1,0
	H	7,269		**11,083**		**14,896**		3,459	
	p	0,122		**0,026**		**0,005**		0,484	
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,1	0,9	4,1	0,9	4,1	1,0	4,0	1,0
	Rajonas	4,0	0,9	4,0	0,9	3,9	1,1	4,1	1,0
	Kaimas	4,1	0,9	4,1	0,8	4,0	1,0	4,1	0,9
	Užsienis	4,0	1,0	4,2	0,8	4,0	1,1	4,1	1,0
	H	0,993		3,418		4,235		2,544	
	p	0,803		0,332		0,237		0,467	
Užsiėmimas	Studentai	4,4	0,7	4,3	0,7	4,1	1,1	4,0	1,1
	Darbuotojai	4,0	0,9	4,1	0,8	4,0	1,0	4,0	1,0
	Valstybės tarnautojai	4,2	0,9	4,1	0,9	4,0	1,0	4,1	0,9
	Pensininkai	4,1	0,8	4,0	0,9	4,1	1,0	4,0	1,0
	Bedarbiai	4,0	1,0	4,0	1,2	3,8	1,1	4,0	1,1
	H	**18,828**		6,664		3,107		5,835	
	p	**0,001**		0,155		0,540		0,212	

7 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lankymosi valdžios institucijų internetiniuose puslapiuose dažnumą

		Lankymosi valdžios interneto puslapiuose dažnumas					χ^2	*df*	*p*
		Nesilanko	*Labai retai*	*Retai*	*Dažnai*	*Labai dažnai*			
Lytis	Moterys	4,6%	12,7%	35,8%	33,7%	13,2%	**17,356**	**4**	**0,002**
	Vyrai	5,7%	8,7%	29,6%	37,2%	18,8%			
Amžius	18–29 m.	8,1%	18,4%	37,2%	26,5%	9,8%	**41,715**	**16**	**0,000**
	30–39 m.	5,2%	10,5%	35,1%	32,2%	17,0%			
	40–49 m.	4,1%	10,7%	32,4%	36,5%	16,2%			
	50–59 m.	3,4%	9,5%	36,2%	37,7%	13,2%			
	60 m. ir daugiau	6,3%	15,3%	28,0%	34,4%	15,9%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,7%	11,2%	32,9%	36,6%	14,6%	**30,995**	**12**	**0,002**
	Rajonas	5,7%	10,0%	35,2%	33,7%	15,3%			
	Kaimas	4,0%	13,4%	35,0%	32,2%	15,4%			
	Užsienis	9,7%	19,4%	53,2%	11,3%	6,5%			
Užsiėmimas	Studentai	11,7%	28,6%	40,3%	16,9%	2,6%	**147,577**	**16**	**0,000**
	Darbuotojai	6,1%	13,6%	40,3%	27,3%	12,8%			
	Valstybės tarnautojai	2,3%	7,8%	26,8%	45,1%	18,0%			
	Pensininkai	7,7%	15,4%	36,5%	26,9%	13,5%			
	Bedarbiai	15,4%	7,7%	38,5%	30,8%	7,7%			

8 lentelė. Lankymosi valdžios interneto puslapiuose priežastys tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų

		Ieško informacijos	Dalyvauja skelbiamose konsultacijose, apklausose	Teikia pasiūlymą	Teikia prašymus, skundus
Lytis	Moterys	81,3%	81,3%	4,4%	20,9%
	Vyrai	84,0%	84,0%	10,5%	28,4%
	χ^2	1,568	1,568	**22,340**	**10,698**
	df	1	1	**1**	**1**
	p	0,211	0,211	**0,000**	**0,001**
Amžius	18–29 m.	81,6%	81,6%	3,0%	17,5%
	30–39 m.	81,2%	81,2%	5,8%	31,2%
	40–49 m.	82,6%	82,6%	4,1%	26,7%
	50–59 m.	81,4%	81,4%	6,3%	17,8%
	60 m. ir daugiau	84,3%	84,3%	12,6%	17,8%
	χ^2	1,162	1,162	**21,591**	**33,999**
	df	4	4	**4**	**4**
	p	0,884	0,884	**0,000**	**0,000**
Gyvenamoji vieta	Miestas	82,3%	82,3%	6,2%	24,5%
	Rajonas	80,5%	80,5%	6,5%	19,9%
	Kaimas	80,6%	80,6%	4,3%	19,9%
	Užsienis	88,9%	88,9%	6,3%	15,9%
	χ^2	2,981	2,981	2,067	6,401
	df	3	3	3	3
	p	0,395	0,395	0,559	0,094
Užsiėmimas	Studentai	80,5%	80,5%	3,9%	18,2%
	Darbuotojai	81,7%	81,7%	6,2%	22,5%
	Valstybės tarnautojai	82,3%	82,3%	5,3%	23,1%
	Pensininkai	84,9%	84,9%	13,2%	20,8%
	Bedarbiai	76,9%	76,9%	3,8%	30,8%
	χ^2	0,974	0,974	6,430	2,071
	df	4	4	4	4
	p	0,914	0,914	0,169	0,723

9 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių valstybės institucijų sprendimų priėmimo vertinimai

		Visuomenė yra informuota apie valdžios institucijų priimamus sprendimus		**Valdžios institucijos prieš priimdamos spendimus visuomenei aktualiais klausimais konsultuojasi su ja**		**Valdžios institucijos atsižvelgia į visuomenės nuomonę priimdamos sprendimus**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	3,4	0,9	2,6	1,0	2,5	1,0
	Vyrai	3,4	0,9	2,7	1,0	2,7	1,0
	U	305069,00		294637,50		**282792,00**	
	p	0,947		0,232		**0,013**	
Amžius	18–29 m.	3,3	0,9	2,6	0,9	2,6	1,0
	30–39 m.	3,3	0,9	2,6	1,0	2,6	1,0
	40–49 m.	3,4	0,9	2,6	1,0	2,6	1,0
	50–59 m.	3,4	0,9	2,6	1,0	2,6	1,0
	60 m. ir daugiau	3,3	1,0	2,6	1,0	2,5	1,0
	H	3,511		2,113		1,632	
	p	0,476		0,715		0,803	
Gyvenamoji vieta	Miestas	3,4	0,9	2,6	1,0	2,6	1,0
	Rajonas	3,4	1,0	2,7	1,0	2,6	1,0
	Kaimas	3,3	0,9	2,6	1,0	2,5	1,0
	Užsienis	2,8	0,9	2,1	1,0	2,1	1,1
	H	**27,192**		**18,755**		**15,724**	
	p	**0,000**		**0,000**		**0,001**	
Užsiėmimas	Studentai	3,1	1,0	2,6	0,9	2,6	1,0
	Darbuotojai	3,2	0,9	2,5	1,0	2,4	1,0
	Valstybės tarnautojai	3,6	0,9	2,8	1,0	2,8	1,0
	Pensininkai	3,1	1,1	2,4	1,0	2,3	1,0
	Bedarbiai	2,7	0,7	2,2	1,0	2,5	1,0
	H	**85,059**		**64,428**		**50,460**	
	p	**0,000**		**0,000**		**0,000**	

10 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal visuomenės aktyvumo siekiant pateikti savo pasiūlymus valdžios institucijoms, vertinimą

		Visuomenės aktyvumo, siekiant pateikti pasiūlymus valdžios institucijoms, vertinimas					χ^2	***df***	***p***
		Labai pasyvūs	*Pasyvūs*	*Nei pasyvūs, nei aktyvūs*	*Aktyvūs*	*Labai aktyvūs*			
Lytis	Moterys	11,2%	46,0%	34,7%	7,4%	0,8%	6,517	4	0,164
	Vyrai	14,2%	39,6%	37,8%	7,8%	0,7%			
Amžius	18–29 m.	15,0%	42,7%	34,6%	7,3%	0,4%	25,512	16	0,061
	30–39 m.	12,0%	42,7%	34,6%	9,7%	1,0%			
	40–49 m.	10,3%	44,3%	35,6%	9,4%	0,5%			
	50–59 m.	10,5%	45,0%	38,2%	5,1%	1,2%			
	60 m. ir daugiau	16,2%	48,7%	28,8%	6,3%	0,0%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	10,8%	45,9%	34,5%	8,0%	0,8%	**22,009**	**12**	**0,037**
	Rajonas	14,2%	42,1%	37,2%	6,1%	0,4%			
	Kaimas	11,7%	42,5%	38,7%	6,0%	1,1%			
	Užsienis	25,4%	38,1%	25,4%	11,1%	0,0%			
Užsiėmimas	Studentai	19,5%	36,4%	37,7%	5,2%	1,3%	**43,281**	**16**	**0,000**
	Darbuotojai	12,6%	44,7%	34,1%	7,7%	0,9%			
	Valstybės tarnautojai	8,6%	45,1%	38,1%	7,5%	0,6%			
	Pensininkai	26,4%	49,1%	18,9%	5,7%	0,0%			
	Bedarbiai	34,6%	30,8%	26,9%	7,7%	0,0%			

11 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese

		Nuomonė, ar būtinas piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese			χ^2	*df*	*p*
		Taip	Ne	Neturi nuomonės			
Lytis	Moterys	89,8%	1,8%	8,4%	**12,317**	**2**	**0,002**
	Vyrai	91,3%	3,9%	4,8%			
Amžius	18–29 m.	89,7%	1,7%	8,5%	5,390	8	0,715
	30–39 m.	90,6%	2,9%	6,5%			
	40–49 m.	91,6%	1,8%	6,6%			
	50–59 m.	89,8%	2,0%	8,1%			
	60 m. ir daugiau	87,4%	3,7%	8,9%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	89,7%	2,8%	7,6%	7,656	6	0,264
	Rajonas	88,9%	1,1%	10,0%			
	Kaimas	91,7%	1,7%	6,6%			
	Užsienis	95,2%	1,6%	3,2%			
Užsiėmimas	Studentai	87,0%	2,6%	10,4%	3,734	8	0,880
	Darbuotojai	90,6%	2,2%	7,2%			
	Valstybės tarnautojai	89,7%	2,3%	8,0%			
	Pensininkai	90,6%	1,9%	7,5%			
	Bedarbiai	96,2%	3,8%	0,0%			

12 lentelė. Žinomos visuomenės dalyvavimo formos tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų

		Viešosios konsultacijos	**Visuomenės nuomonės apklausos**	**Nuomonės išreiškimas institucijų interneto svetainėse**	**Referendumai**	**Peticijos**	**Mitingai, piketai, pilietinės akcijos**	**Susitikimai su valdžios institucijų atstovais**	**Negirdėjau nei vienos formos iš išvardintų**
Lytis	Moterys	33,0%	72,6%	55,6%	62,9%	48,5%	57,2%	44,1%	0,6%
	Vyrai	42,3%	71,6%	51,3%	64,3%	49,0%	57,4%	53,1%	1,1%
	χ^2	**12,852**	0,166	2,545	0,281	0,034	0,009	**10,817**	1,104
	df	**1**	1	1	1	1	1	**1**	1
	p	**0,000**	0,684	0,111	0,596	0,853	0,926	**0,001**	0,293
Amžius	18–29 m.	40,6%	71,8%	54,3%	63,7%	56,8%	66,2%	38,9%	1,3%
	30–39 m.	40,8%	72,5%	56,0%	62,6%	57,1%	59,4%	40,6%	0,8%
	40–49 m.	37,7%	74,0%	58,7%	66,2%	53,2%	58,9%	48,2%	0,5%
	50–59 m.	30,1%	73,4%	53,8%	63,6%	40,8%	54,0%	49,1%	0,8%
	60 m. ir daugiau	27,2%	66,0%	45,0%	56,0%	35,1%	48,2%	53,4%	0,5%
	χ^2	**21,505**	4,856	**10,467**	6,074	**49,480**	**17,978**	**16,521**	1,577
	df	**4**	4	**4**	4	**4**	**4**	**4**	4
	p	**0,000**	0,302	**0,033**	0,194	**0,000**	**0,001**	**0,002**	0,813
Gyvenamoji vieta	Miestas	36,1%	73,4%	56,2%	64,0%	50,9%	58,1%	44,1%	0,8%
	Rajonas	36,0%	71,6%	56,3%	64,4%	47,9%	58,6%	47,1%	0,8%
	Kaimas	31,9%	71,8%	48,4%	59,5%	41,6%	51,3%	54,7%	0,6%
	Užsienis	33,3%	60,3%	50,8%	65,1%	47,6%	68,3%	34,9%	1,6%
	χ^2	2,242	5,303	7,331	2,583	**9,438**	**8,800**	**15,576**	0,741
	df	3	3	3	3	**3**	**3**	**3**	3
	p	0,524	0,151	0,062	0,461	**0,024**	**0,032**	**0,001**	0,863
Užsiėmimas	Studentai	40,3%	68,8%	50,6%	67,5%	54,5%	70,1%	53,2%	1,3%
	Darbuotojai	29,7%	71,9%	51,2%	65,0%	50,6%	58,6%	46,4%	1,1%
	Valstybės tarnautojai	41,0%	72,7%	59,2%	60,6%	45,7%	53,9%	44,2%	0,4%
	Pensininkai	24,5%	75,5%	49,1%	62,3%	49,1%	58,5%	54,7%	0,0%
	Bedarbiai	50,0%	84,6%	53,8%	69,2%	50,0%	69,2%	65,4%	0,0%
	χ^2	**29,593**	2,841	**11,981**	4,592	5,058	**11,133**	8,189	3,925
	df	**4**	4	**4**	4	4	**4**	4	4
	p	**0,000**	0,585	**0,017**	0,332	0,281	**0,025**	0,085	0,416

13 lentelė. Visuomenės dalyvavimo formos, kuriomis yra tekę naudotis per pastaruosius 2 metus tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų

		Viešosios konsultacijos	**Visuomenės nuomonės apklausos**	**Nuomonės išreiškimas institucijų interneto svetainėse**	**Referendumai**	**Peticijos**	**Mitingai, piketai, pilietinės akcijos**	**Susitikimai su valdžios institucijų atstovais**	**Nesinaudojau nei viena iš paminėtų**
Lytis	Moterys	17,6%	49,6%	27,9%	14,4%	19,1%	8,7%	36,7%	12,4%
	Vyrai	29,7%	47,8%	37,1%	19,5%	20,6%	12,1%	43,7%	10,5%
	χ^2	**30,256**	0,422	**13,166**	**6,543**	0,485	**4,484**	**6,832**	1,153
	df	**1**	1	**1**	**1**	1	**1**	**1**	1
	p	**0,000**	0,516	**0,000**	**0,011**	0,486	**0,034**	**0,009**	0,283
Amžius	18–29 m.	15,0%	41,9%	22,6%	18,4%	20,9%	12,0%	22,2%	19,2%
	30–39 m.	21,2%	44,8%	31,4%	13,6%	22,3%	8,6%	29,1%	15,4%
	40–49 m.	21,7%	51,6%	34,5%	16,0%	23,1%	11,4%	41,6%	8,0%
	50–59 m.	20,8%	55,3%	30,6%	14,6%	15,7%	6,9%	43,5%	11,2%
	60 m. ir daugiau	22,0%	42,4%	25,1%	18,3%	15,2%	12,0%	53,9%	7,9%
	χ^2	5,206	**21,441**	**12,785**	4,139	**13,313**	**9,772**	**67,755**	**26,076**
	df	4	**4**	**4**	4	**4**	**4**	**4**	**4**
	p	0,267	**0,000**	**0,012**	0,388	**0,010**	**0,044**	**0,000**	**0,000**
Gyvenamoji vieta	Miestas	19,6%	50,1%	31,4%	15,3%	18,5%	10,6%	33,9%	12,3%
	Rajonas	24,1%	47,5%	30,7%	15,3%	19,2%	10,0%	43,3%	9,6%
	Kaimas	21,7%	51,3%	26,5%	16,0%	21,9%	6,0%	52,7%	9,4%
	Užsienis	14,3%	27,0%	23,8%	19,0%	23,8%	7,9%	20,6%	30,2%
	χ^2	4,430	**13,749**	4,376	0,681	2,808	6,888	**51,201**	**23,505**
	df	3	**3**	3	3	3	3	**3**	**3**
	p	0,219	**0,003**	0,224	0,878	0,422	0,076	**0,000**	**0,000**
Užsiėmimas	Studentai	14,3%	44,2%	16,9%	27,3%	26,0%	20,8%	27,3%	15,6%
	Darbuotojai	17,0%	47,1%	26,3%	16,6%	23,7%	9,2%	37,1%	14,6%
	Valstybės tarnautojai	24,5%	53,1%	36,0%	12,2%	13,5%	7,1%	38,9%	9,1%
	Pensininkai	18,9%	35,8%	28,3%	30,2%	24,5%	28,3%	64,2%	5,7%
	Bedarbiai	38,5%	46,2%	26,9%	19,2%	23,1%	23,1%	50,0%	11,5%
	χ^2	**21,434**	**11,078**	**25,399**	**24,397**	**31,276**	**43,908**	**21,070**	**14,626**
	df	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**
	p	**0,000**	**0,026**	**0,000**	**0,000**	**0,000**	**0,000**	**0,000**	**0,006**

14 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo piliečiams vertinimai

		Tai yra galimybė daryti įtaką priimamiems sprendimams		**Taip mažinamas piliečių nepasitikėjimas valdžia**		**Atsiranda galimybė geriau suvokti ir įvertinti valdžios galią**		**Skatinamas piliečių ir valdžios dialogas**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	4,0	0,9	4,0	0,8	4,0	0,8	4,2	0,7
	Vyrai	4,1	0,8	4,1	0,8	3,9	0,8	4,1	0,8
	U	237642,00		243643,50		236659,50		245235,00	
	p	0,084		0,345		0,061		0,455	
Amžius	18–29 m.	4,1	0,8	4,1	0,8	4,0	0,8	4,2	0,7
	30–39 m.	4,1	0,8	4,0	0,8	4,0	0,8	4,2	0,7
	40–49 m.	4,0	0,9	4,0	0,8	3,9	0,8	4,2	0,7
	50–59 m.	3,9	0,9	4,0	0,8	3,9	0,8	4,1	0,8
	60 m. ir daugiau	4,0	0,9	4,0	0,9	3,9	0,9	4,1	0,8
	H	**12,870**		5,760		4,287		**10,053**	
	p	**0,012**		0,218		0,369		**0,040**	
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,0	0,9	4,0	0,8	3,9	0,8	4,2	0,7
	Rajonas	3,9	0,9	4,0	0,8	3,9	0,8	4,0	0,8
	Kaimas	4,0	0,9	4,0	0,9	4,0	0,8	4,1	0,8
	Užsienis	4,3	0,7	4,2	0,9	4,0	0,9	4,4	0,7
	H	**12,059**		5,410		3,522		**8,830**	
	p	**0,007**		0,144		0,318		**0,032**	
Užsiėmimas	Studentai	4,3	0,7	4,2	0,8	4,1	0,8	4,4	0,6
	Darbuotojai	4,0	0,9	4,0	0,9	4,0	0,8	4,1	0,8
	Valstybės tarnautojai	3,9	0,8	4,0	0,8	3,9	0,8	4,1	0,7
	Pensininkai	4,3	0,9	4,3	0,8	4,1	0,9	4,2	1,0
	Bedarbiai	3,9	1,3	4,0	1,0	3,9	1,1	3,9	0,9
	H	**20,005**		**9,748**		**13,719**		**14,401**	
	p	**0,000**		**0,045**		**0,008**		**0,006**	

15 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese naudingumo valdžiai vertinimai

		Stiprina pasitikėjimą valdžia		**Priimami tikslesni ir vertingesni sprendimai**		**Gaunama papildoma informacija apie piliečių poreikius ir interesus, mažinamas abiejų pusių konfliktiškumas**		**Atsižvelgiama į piliečių nuomonę priimant sprendimus**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	4,0	0,8	3,9	0,9	4,2	0,7	3,7	1,0
	Vyrai	4,1	0,8	3,9	0,8	4,2	0,8	3,6	0,9
	U	236142,50		240429,50		246278,50		242881,50	
	p	0,050		0,175		0,540		0,315	
Amžius	18–29 m.	4,1	0,7	3,9	0,9	4,2	0,7	3,8	1,0
	30–39 m.	4,1	0,7	3,9	0,8	4,2	0,7	3,8	0,9
	40–49 m.	4,0	0,8	3,9	0,9	4,2	0,7	3,7	0,9
	50–59 m.	3,9	0,8	3,9	0,9	4,1	0,7	3,6	1,0
	60 m. ir daugiau	3,9	0,9	3,8	1,0	4,0	0,8	3,5	1,0
	H	**10,203**		2,565		7,678		**15,798**	
	p	**0,037**		0,633		0,104		**0,003**	
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,0	0,8	3,9	0,8	4,2	0,7	3,7	1,0
	Rajonas	3,9	0,8	3,8	0,9	4,1	0,8	3,6	1,0
	Kaimas	4,0	0,9	3,9	0,9	4,1	0,7	3,7	1,0
	Užsienis	4,1	0,8	3,9	0,9	4,2	0,7	3,9	1,0
	H	1,456		5,569		4,283		4,494	
	p	0,693		0,135		0,233		0,213	
Užsiėmimas	Studentai	4,1	0,7	4,0	0,9	4,2	0,9	4,0	0,9
	Darbuotojai	4,0	0,8	3,9	0,9	4,1	0,8	3,6	1,0
	Valstybės tarnautojai	4,0	0,8	3,9	0,8	4,2	0,6	3,7	0,9
	Pensininkai	4,2	0,8	4,1	0,8	4,2	0,9	3,9	0,9
	Bedarbiai	3,9	1,1	3,6	1,1	3,9	1,2	3,4	1,1
	H	5,929		7,826		3,463		**15,239**	
	p	0,204		0,098		0,483		**0,004**	

16 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal susipažinimą su elektroninės demokratijos sąvoka

		Susipažinimas su el. demokratijos sąvoka				χ^2	*df*	*p*
		Taip	*Iš dalies*	*Ne, bet norėtų*	*Ne*			
Lytis	Moterys	34,3%	44,9%	11,2%	9,6%	**12,669**	**3**	**0,005**
	Vyrai	43,6%	39,7%	9,4%	7,3%			
Amžius	18–29 m.	28,2%	36,3%	21,8%	13,7%	**78,797**	**12**	**0,000**
	30–39 m.	34,4%	40,2%	15,0%	10,5%			
	40–49 m.	40,9%	42,5%	8,7%	8,0%			
	50–59 m.	35,2%	50,6%	6,6%	7,6%			
	60 m. ir daugiau	45,3%	41,1%	6,3%	7,4%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	38,8%	42,3%	10,4%	8,5%	**47,183**	**9**	**0,000**
	Rajonas	40,6%	37,5%	11,5%	10,3%			
	Kaimas	29,3%	53,3%	10,3%	7,1%			
	Užsienis	17,5%	41,3%	15,9%	25,4%			
Užsiėmimas	Studentai	18,2%	35,1%	29,9%	16,9%	**95,718**	**12**	**0,000**
	Darbuotojai	31,1%	45,6%	12,2%	11,1%			
	Valstybės tarnautojai	44,8%	42,9%	6,6%	5,7%			
	Pensininkai	37,7%	37,7%	15,1%	9,4%			
	Bedarbiai	26,9%	38,5%	19,2%	15,4%			

17 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar vykdomas pakankamas visuomenės švietimas e. demokratijos klausimais

		Nuomonė, ar vykdomas pakankamas visuomenės švietimas, e. demokratijos klausimais				χ^2	*df*	*p*
		Taip	*Iš dalies*	*Ne*	*Neturi nuomonės*			
Lytis	Moterys	6,7%	57,2%	29,4%	6,7%	6,853	3	0,077
	Vyrai	4,6%	57,8%	33,6%	4,0%			
Amžius	18–29 m.	4,7%	49,3%	40,7%	5,3%	**25,956**	**12**	**0,011**
	30–39 m.	6,3%	49,6%	37,1%	7,0%			
	40–49 m.	6,3%	59,1%	27,1%	7,4%			
	50–59 m.	6,9%	61,8%	25,6%	5,7%			
	60 m. ir daugiau	5,1%	60,5%	31,2%	3,2%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	5,7%	56,5%	32,5%	5,4%	**23,750**	**9**	**0,005**
	Rajonas	9,7%	59,0%	25,1%	6,2%			
	Kaimas	5,8%	61,2%	26,5%	6,5%			
	Užsienis	2,8%	41,7%	36,1%	19,4%			
Užsiėmimas	Studentai	2,4%	39,0%	51,2%	7,3%	**55,759**	**12**	**0,000**
	Darbuotojai	6,3%	50,6%	34,2%	8,9%			
	Valstybės tarnautojai	6,7%	65,3%	24,4%	3,6%			
	Pensininkai	2,6%	53,8%	41,0%	2,6%			
	Bedarbiai	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%			

18 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių svarbiausių e. demokratijos instrumentų vertinimai

		Informacijos sklaida interneto portale		**Paslauga, kuria naudodamiesi piliečiai gali teikti prašymus ir gauti grįžtamąjį ryšį**		**E. peticija – peticijų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis**		**E. konsultacijos – priemonės valdžiai konsultuotis su piliečiais įvairiais klausimais ir apibendrinti konsultacijas bei informuoti apie valdžios reagavimą į konsultacijų rezultatus**		**Balsavimas internetu**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	4,3	0,6	4,2	0,7	3,9	0,8	4,0	0,7	4,1	0,9
	Vyrai	4,2	0,7	4,1	0,7	3,8	0,8	4,0	0,8	4,0	1,0
	U	171818,50		**167811,00**		**162075,50**		171673,50		175086,50	
	p	0,159		**0,032**		**0,032**		0,328		0,794	
Amžius	18–29 m.	4,3	0,7	4,3	0,6	4,1	0,8	4,2	0,8	4,1	1,0
	30–39 m.	4,3	0,6	4,3	0,7	3,9	0,9	4,2	0,7	4,1	0,9
	40–49 m.	4,3	0,7	4,2	0,7	3,9	0,8	4,1	0,7	4,1	0,9
	50–59 m.	4,2	0,6	4,1	0,7	3,8	0,7	3,9	0,7	4,0	0,9
	60 m. ir daugiau	4,1	0,7	4,1	0,7	3,6	0,8	3,8	0,8	4,0	1,0
	H	9,333		**32,431**		**41,347**		**48,748**		7,206	
	p	0,053		**0,000**		**0,000**		**0,000**		0,125	
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,3	0,6	4,2	0,7	3,9	0,8	4,1	0,7	4,1	0,9
	Rajonas	4,2	0,6	4,1	0,7	3,8	0,8	4,0	0,7	4,1	0,9
	Kaimas	4,1	0,6	4,0	0,6	3,8	0,8	3,9	0,8	3,9	0,9
	Užsienis	4,3	0,5	4,3	0,6	4,0	0,8	4,3	0,7	4,4	0,8
	H	**11,447**		**21,274**		3,434		**12,188**		**25,131**	
	p	**0,010**		**0,000**		0,329		**0,007**		**0,000**	
Užsiėmimas	Studentai	4,3	0,7	4,3	0,7	4,2	0,7	4,1	0,7	4,3	0,8
	Darbuotojai	4,2	0,6	4,2	0,7	3,8	0,8	4,0	0,8	4,1	0,9
	Valstybės tarnautojai	4,3	0,6	4,2	0,7	3,8	0,8	4,0	0,7	4,1	0,9
	Pensininkai	4,2	0,7	4,1	0,8	3,9	0,8	3,9	0,6	4,1	1,1
	Bedarbiai	4,0	0,9	3,9	0,8	4,1	0,8	4,1	0,7	4,2	0,8

	H	5,247	3,501	**13,425**	3,089	3,617
	p	0,263	0,478	**0,009**	0,543	0,460

19 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių e. demokratijos instrumentų įgyvendinimo naudos vertinimai

		Piliečių demokratinių teisių stiprinimas		**Valstybės viešojo sektoriaus skaidrumo užtikrinimas**		**Lygiateisiškumo principo įgyvendinimas sprendžiant piliečiams aktualius klausimus**		**Suteikiama piliečiams galimybė efektyviau dalyvauti pilietiniame ir politiniame gyvenime**		**Sužadinamas visuomenės aktyvumas**		**Padidinamas politinių procesų skaidrumas**	
		M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*
Lytis	Moterys	4,1	0,7	3,9	0,8	3,9	0,8	4,1	0,7	4,0	0,7	3,7	0,9
	Vyrai	4,1	0,7	4,0	0,8	3,9	0,8	4,1	0,7	3,9	0,8	3,8	0,9
	U	173985,00		172260,00		176367,00		174726,00		**166217,00**		173291,50	
	p	0,280		0,175		0,733		0,520		**0,033**		0,431	
Amžius	18–29 m.	4,1	0,7	3,9	0,8	4,0	0,8	4,3	0,7	4,1	0,8	3,8	0,9
	30–39 m.	4,1	0,7	4,0	0,7	4,0	0,7	4,2	0,6	4,1	0,8	3,8	0,8
	40–49 m.	4,1	0,7	4,0	0,8	3,9	0,8	4,0	0,7	3,9	0,7	3,7	0,9
	50–59 m.	4,0	0,7	3,9	0,8	3,8	0,8	4,0	0,7	4,0	0,7	3,7	0,9
	60 m. ir daugiau	4,1	0,7	4,0	0,8	3,8	0,9	4,1	0,7	4,0	0,7	3,7	0,9
	H	6,671		2,542		8,635		**21,682**		6,012		6,394	
	p	0,154		0,637		0,071		**0,000**		0,198		0,172	
Gyvenamoji vieta	Miestas	4,1	0,7	4,0	0,8	3,9	0,8	4,1	0,7	4,0	0,7	3,8	0,9
	Rajonas	4,0	0,7	3,8	0,8	3,8	0,8	4,0	0,8	4,0	0,7	3,6	0,9
	Kaimas	4,1	0,7	3,9	0,8	3,9	0,7	4,0	0,7	3,9	0,7	3,6	0,9
	Užsienis	4,1	0,8	4,2	0,7	4,1	0,8	4,4	0,5	4,3	0,7	4,1	0,9
	H	3,614		**9,464**		5,346		**11,303**		**11,461**		**12,804**	
	p	0,306		**0,024**		0,148		**0,010**		**0,009**		**0,005**	
Užsiėmimas	Studentai	4,1	0,7	4,0	0,8	4,0	0,8	4,3	0,7	4,0	0,8	3,8	0,9
	Darbuotojai	4,1	0,7	3,9	0,8	3,9	0,8	4,1	0,7	4,0	0,7	3,8	0,9
	Valstybės tarnautojai	4,1	0,7	4,0	0,8	3,9	0,7	4,1	0,7	3,9	0,7	3,7	0,9
	Pensininkai	4,3	0,6	4,1	0,7	4,1	0,7	4,3	0,7	4,1	0,6	3,9	1,0
	Bedarbiai	3,7	1,0	3,7	1,1	3,6	1,0	3,9	1,0	3,6	0,8	3,6	1,1
	H	8,863		3,504		5,884		8,828		**12,937**		3,872	
	p	0,065		0,477		0,208		0,066		**0,012**		0,424	

20 lentelė. Priežastys, kurios lemtų apsisprendimą nesinaudoti e. demokratijos priemonėmis tarp skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tiriamųjų

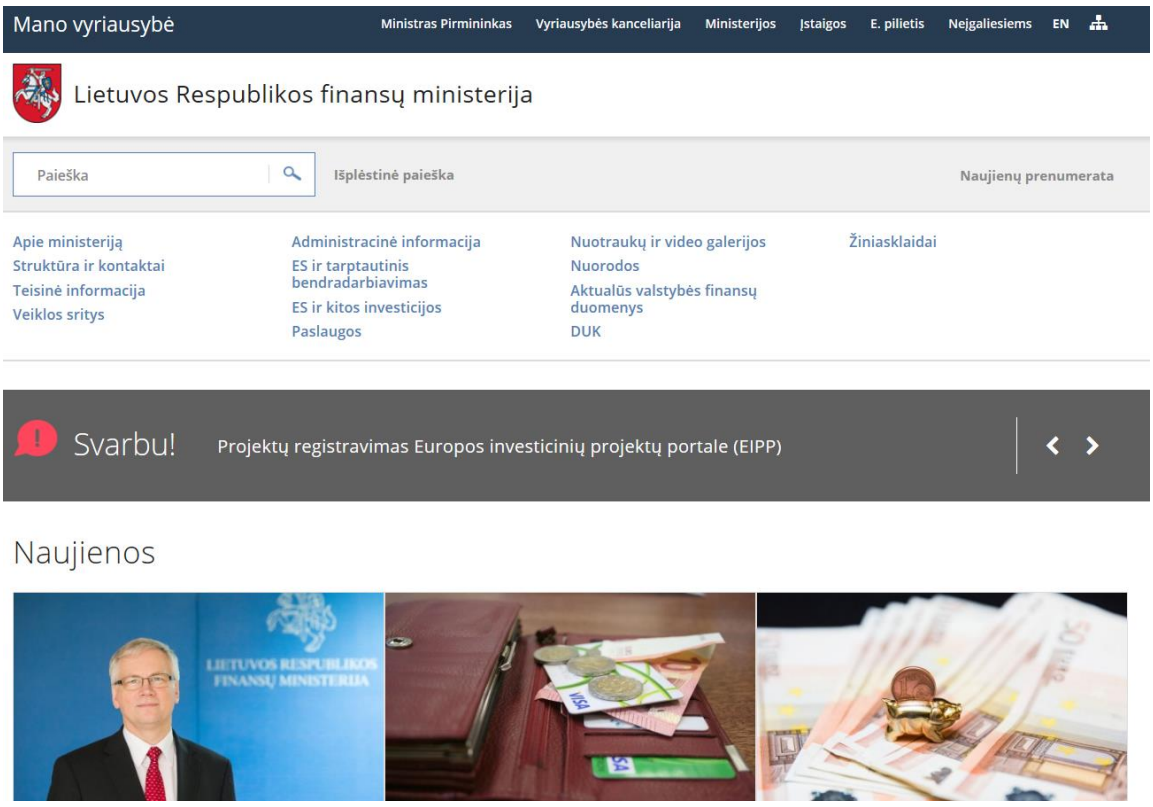
		Skaidrumo principo nesilaikymas	**Informacijos trūkumas**	**Nepakankamas kompiuterinis raštingumas**
Lytis	Moterys	65,0%	15,1%	3,5%
	Vyrai	65,0%	25,4%	4,8%
	χ^2	0,000	24,513	1,542
	df	1	**1**	1
	p	0,996	**0,000**	0,214
Amžius	18–29 m.	52,1%	24,8%	4,7%
	30–39 m.	55,8%	22,0%	2,4%
	40–49 m.	69,4%	15,8%	3,4%
	50–59 m.	72,3%	11,2%	2,9%
	60 m. ir daugiau	66,5%	23,6%	9,4%
	χ^2	**48,925**	**36,073**	**20,705**
	df	**4**	**4**	**4**
	p	**0,000**	**0,000**	**0,000**
Gyvenamoji vieta	Miestas	66,9%	19,2%	3,8%
	Rajonas	65,1%	11,1%	5,0%
	Kaimas	64,4%	14,2%	3,1%
	Užsienis	31,7%	31,7%	3,2%
	χ^2	**32,564**	**21,118**	1,484
	df	**3**	**3**	3
	p	**0,000**	**0,000**	0,686
Užsiėmimas	Studentai	36,4%	36,4%	10,4%
	Darbuotojai	58,0%	21,1%	4,0%
	Valstybės tarnautojai	77,3%	10,5%	2,2%
	Pensininkai	52,8%	28,3%	15,1%
	Bedarbiai	42,3%	30,8%	3,8%
	χ^2	**108,423**	**60,559**	**33,441**
	df	**4**	**4**	**4**
	p	**0,000**	**0,000**	**0,000**

21 lentelė. Skirtingų socialinių–demografinių charakteristikų tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal nuomonę, ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė E. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra

		Nuomonė, ar turėtų būti paskirta tam tikra oficiali valstybės svetainė, kurioje vystytųsi didesnė E. demokratijos ir valstybės sprendimų priėmimo, pasitelkiant visuomenę, plėtra			χ^2	*df*	*p*
		Taip	Ne	Neturi nuomonės			
Lytis	Moterys	63,4%	9,9%	26,7%	2,712	2	0,258
	Vyrai	65,6%	11,8%	22,6%			
Amžius	18–29 m.	69,9%	9,1%	21,0%	**25,684**	**8**	**0,001**
	30–39 m.	61,0%	12,9%	26,1%			
	40–49 m.	57,0%	14,3%	28,7%			
	50–59 m.	65,4%	7,6%	27,0%			
	60 m. ir daugiau	75,5%	6,1%	18,4%			
Gyvenamoji vieta	Miestas	63,3%	11,4%	25,4%	5,146	6	0,525
	Rajonas	66,3%	7,4%	26,3%			
	Kaimas	66,3%	8,1%	25,6%			
	Užsienis	55,6%	13,9%	30,6%			
Užsiėmimas	Studentai	83,8%	2,7%	13,5%	**19,417**	**8**	**0,013**
	Darbuotojai	63,2%	10,7%	26,1%			
	Valstybės tarnautojai	63,1%	10,1%	26,7%			
	Pensininkai	81,8%	6,1%	12,1%			
	Bedarbiai	43,8%	31,3%	25,0%			

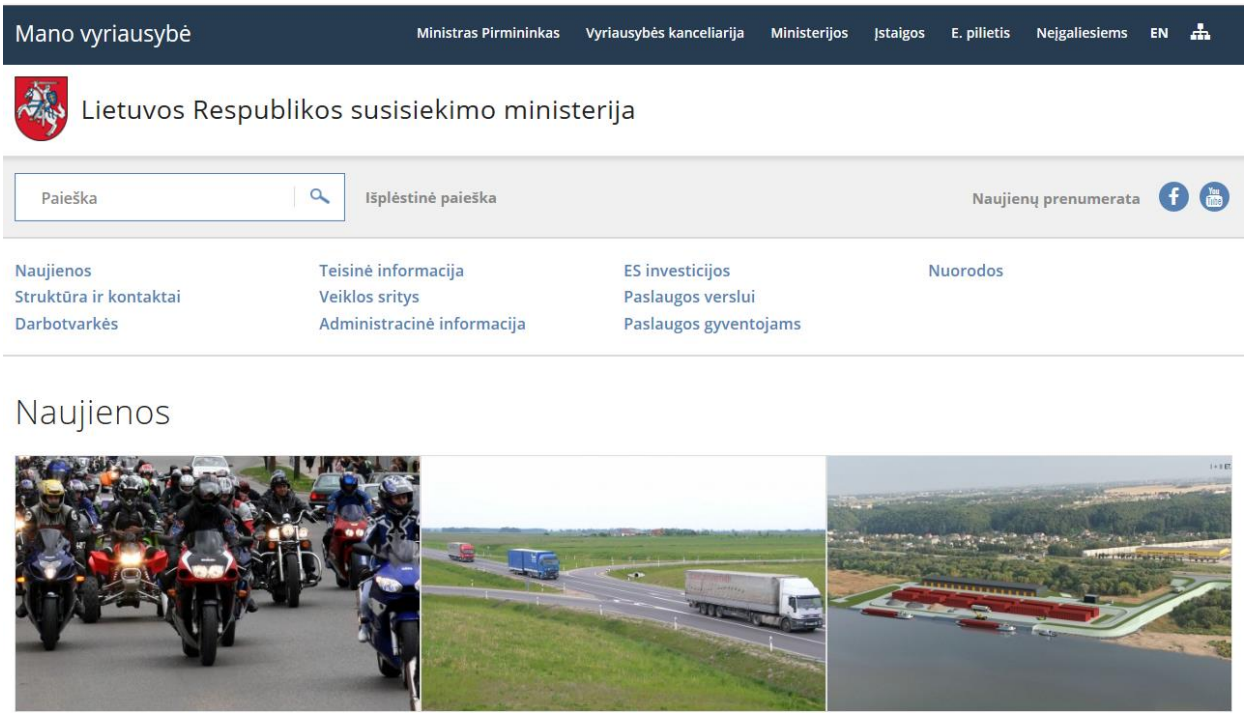
1 pav. Energetikos ministerijos titulinis puslapis

2 pav. Finansų ministerijos titulinis puslapis

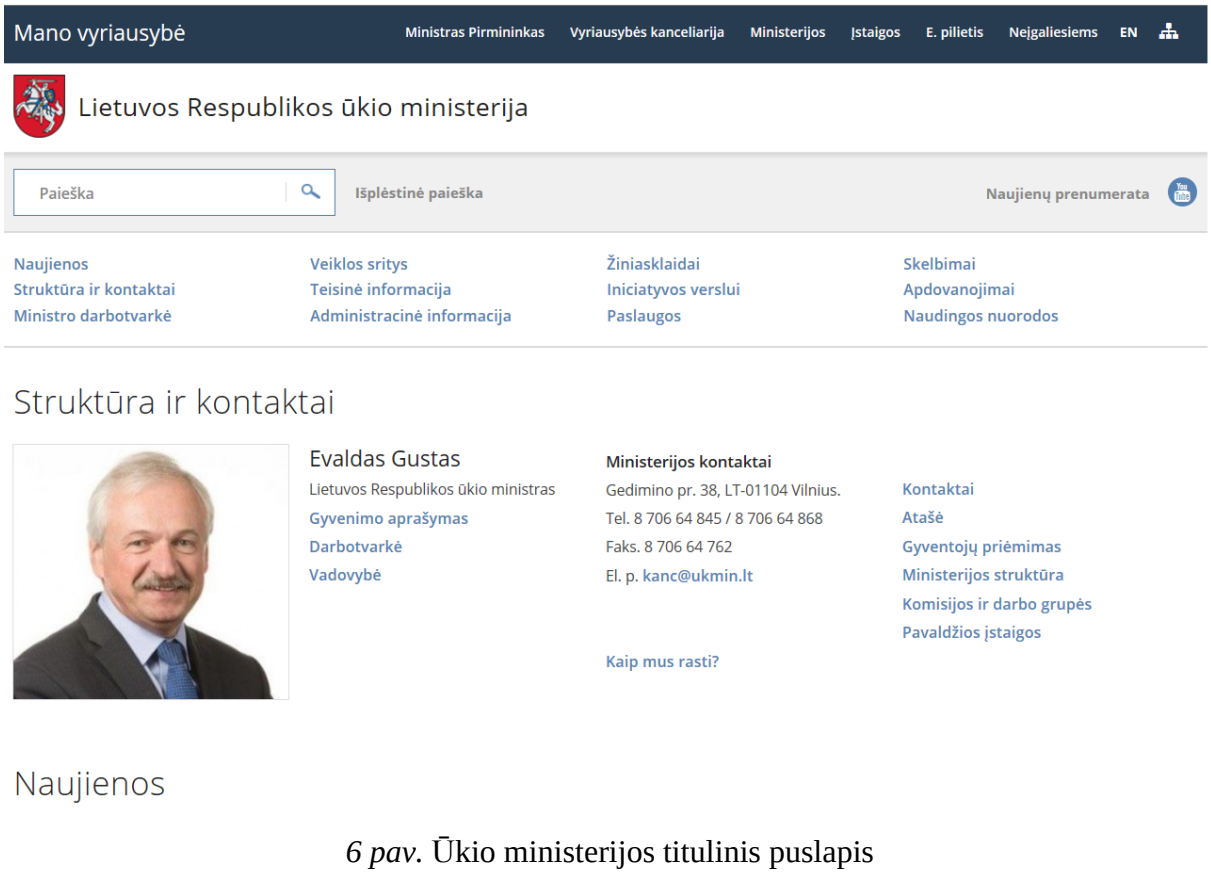
3 pav. Kultūros ministerijos titulinis puslapis

4 pav. Susisiekimo ministerijos titulinis puslapis

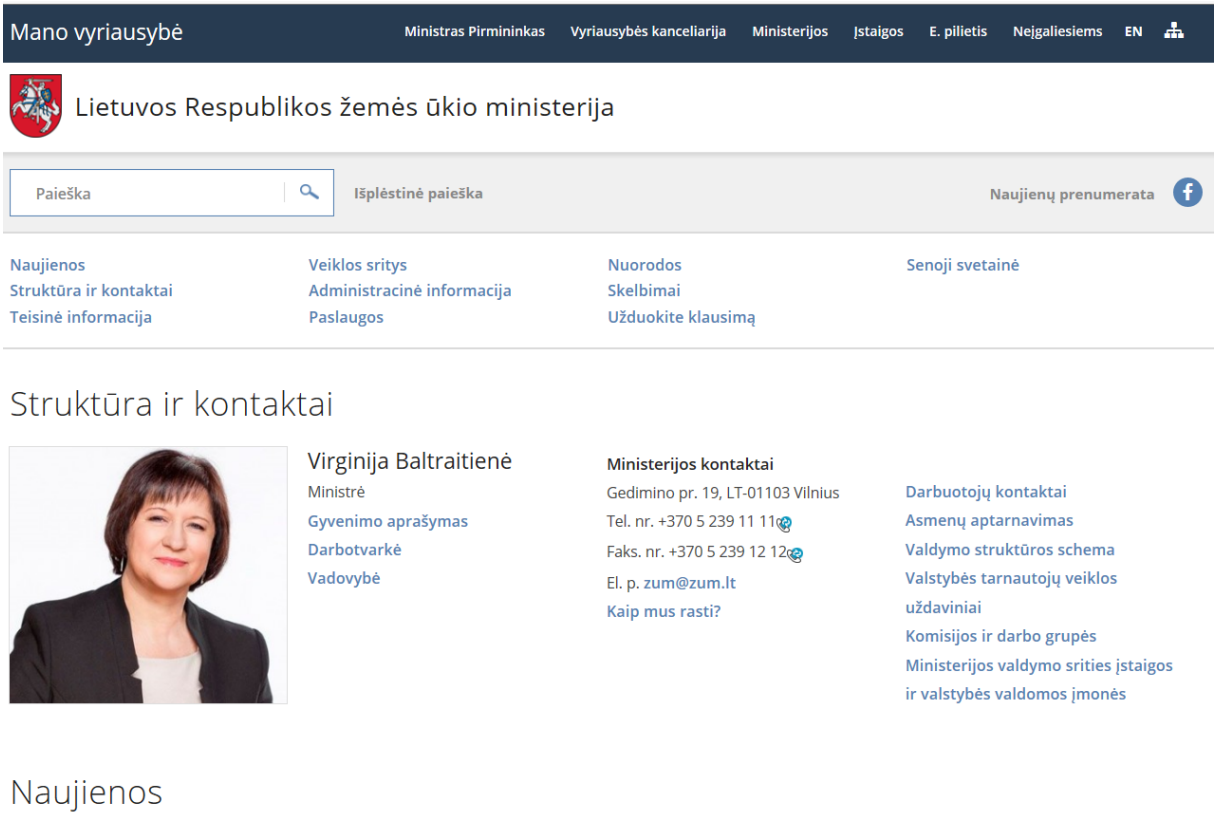
5 pav. Sveikatos apsaugos ministerijos titulinis puslapis

6 pav. Ūkio ministerijos titulinis puslapis

7 pav. Vidaus reikalų ministerijos titulinis puslapis

8 pav. Žemės ūkio ministerijos titulinis puslapis